

مجله مدیریت دانش و نوآوری دانا

شهریور ۱۴۰۵ || شماره ۵۴

صاحب امتیاز || گروه مشاوره مدیریت دانش دانا
مدیر مسئول و سردبیر || احمد سپهری
صفحه آرا || معصومه پاسبانی
ویراستار || زهرا صدری
شماره مجوز رسانه || ۸۶۸۷۵

DANA KM
Consulting Group

DanaKMG

DanaKM.com

DanaKMG

آنچه در این شماره می‌خوانید

ساسان رستم‌نژاد

روی دیگر مدیریت دانش؛ چرا انسان‌ها مهم‌تر از فناوری هستند؟

۲

محمد حقیقی فرد

ساده‌سازی هوشمندانه سیستم مدیریت دانش در چارچوب استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱

۸

سعید عبدالملکی

فایل‌های پروژه، دانش پروژه نیستند؛ آنچه از گذشته برای آینده می‌ماند

۱۵

ساجده عبدمنافی

هر شرکتی یک راهبرد دانش دارد؛ فقط بیشترشان هنوز متوجه آن نشده‌اند

۲۲

مهسا ذاکری دانا

یک پیشنهاد خوب چه ویژگی‌هایی دارد؟

۲۸

علی ببیرپور

۵ رویه کلیدی برای موفقیت برنامه‌های مدیریت دانش

۳۴

الهام شرفی

وقتی دانش مدیریت نمی‌شود! درس‌هایی از نشت نفت شرکت بریتیش پترولیوم در خلیج مکزیک

۴۰

محمد شکرانه

پیشنهادهای کوچک، نتایج بزرگ؛ قدرت بهبود های مستمر در سازمان

۴۴

بهناز سلیمانی

از بایگانی تا اقدام: تبدیل دانش ذخیره‌شده به نتایج کسب‌وکار

۵۱

آنچه در این شماره می‌خوانید

فروغ خیرخواه

“

چرا هوش مصنوعی دانش را راهبردی‌تر از همیشه می‌کند

۶۰

زهره اسلامی

“

چرا مدیریت دانش برای صنعت بیمه ایران حیاتی است؟

۷۰

عماد سپهری

“

هر فرد می‌تواند آغازگر یک تغییر باشد؛ نقش کارکنان در نظام پیشنهادها

۷۷

مهتا هادی‌زاده

“

هوش مصنوعی چگونه در خدمت مدیریت دانش قرار می‌گیرد؟

۸۴

احمد سپهری

“

دانش فراتر از مرزهای سازمان؛ نقش ذی‌نفعان بیرونی در مدیریت دانش

۹۲

احمد سپهری

سر دبیر

سرمقاله

در سال‌های اخیر سازمان‌ها بیش از هر زمان دیگری برای حفظ عملکرد، بهبود مستمر و ایجاد مزیت رقابتی، به توانایی خود در دسترسی و بهره‌گیری از دانش موجود در محیط پیرامون وابسته هستند. بخش قابل توجهی از دانش مورد نیاز سازمان صرفاً در داخل آن وجود ندارد، بلکه در تجربه‌ها، دیدگاه‌ها، نیازها و تعاملات مشتریان، تأمین‌کنندگان، پیمانکاران، مشاوران، دانشگاه‌ها، نهادهای تخصصی و سایر ذی‌نفعان برون‌سازمانی شکل می‌گیرد و می‌تواند به یکی از منابع مهم یادگیری، نوآوری و توسعه سازمان تبدیل شود.

سازمان‌هایی که به صورت مستمر در مسیر یادگیری از محیط پیرامون حرکت می‌کنند، صرفاً به دانش و تجربیات داخلی خود اکتفا نمی‌کنند، بلکه تلاش دارند از ظرفیت‌های دانشی ذی‌نفعان برای شناسایی مسائل، فرصت‌های بهبود، راهکارهای جدید و تغییرات محیطی استفاده کنند. بسیاری از تجربیات ارزشمند در جریان اجرای پروژه‌ها، تعامل با مشتریان، همکاری با پیمانکاران، دریافت خدمات از تأمین‌کنندگان و ارتباط با متخصصان و مراکز علمی شکل می‌گیرند و در صورت شناسایی و ثبت مناسب، می‌توانند از یک تجربه یا دیدگاه بیرونی به دانش قابل استفاده برای سازمان تبدیل شوند.

یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای مدیریت دانش ذی‌نفعان برون‌سازمانی، ایجاد سازوکارهایی برای شناسایی، دریافت، ارزیابی و به کارگیری دانش موجود در خارج از مرزهای سازمان است. ذی‌نفعان به دلیل ارتباط مستقیم با محصولات، خدمات، فرایندها، بازار و محیط کسب‌وکار، در بسیاری از موارد اطلاعات و تجربیاتی در اختیار دارند که ممکن است در داخل سازمان وجود نداشته باشد.

در این میان، مدیریت دانش ذی‌نفعان برون‌سازمانی یکی از رویکردهای مهم برای توسعه ظرفیت یادگیری سازمان محسوب می‌شود و با ایجاد بسترهایی برای دریافت، تحلیل، اعتبارسنجی و به کارگیری دانش ذی‌نفعان، می‌تواند مرزهای یادگیری سازمان را فراتر از ساختار داخلی آن گسترش دهد..

روی دیگر مدیریت دانش؛ چرا انسان‌ها مهم‌تر از فناوری هستند؟

در سال‌های اخیر، هم‌زمان با گسترش فناوری‌های دیجیتال، هوش مصنوعی، کلان‌داده‌ها و سامانه‌های پیشرفته مدیریت اطلاعات، بسیاری از سازمان‌ها تصور کرده‌اند که مدیریت دانش در اصل یک مسئله فناورانه است. میلیون‌ها دلار صرف خرید نرم‌افزارهای مدیریت دانش، پورتال‌های سازمانی، بانک‌های اطلاعاتی و سامانه‌های هوشمند شده است. اما تجربه سازمان‌های موفق و همچنین پژوهش‌های حوزه مدیریت دانش نشان می‌دهد که فناوری تنها بخشی از معادله است و نه تمام آن. دانش پیش از آنکه در پایگاه‌های داده ذخیره شود، در ذهن انسان‌ها، در روابط میان افراد، در گفتگوها، تجربیات و تعاملات اجتماعی آنان زندگی می‌کند.

پژوهش‌های حوزه مدیریت دانش نیز تأکید دارند که دانش پدیده‌ای اجتماعی است و در بستر جوامع انسانی شکل می‌گیرد، منتقل می‌شود و تکامل می‌یابد. واقعیت این است که هیچ سازمانی صرفاً با خرید یک نرم‌افزار مدیریت دانش، دانش‌محور نمی‌شود. آنچه سازمان‌ها را به سازمان‌های یادگیرنده تبدیل می‌کند، توانایی آنها در ایجاد فرهنگی است که در آن افراد تمایل داشته باشند دانش خود را به اشتراک بگذارند، از یکدیگر بیاموزند و به صورت جمعی مسائل را حل کنند. از همین رو، امروزه بسیاری از صاحب‌نظران از «مدیریت دانش انسان‌محور» سخن می‌گویند؛ رویکردی که انسان را در مرکز اکوسیستم دانش قرار می‌دهد و فناوری را ابزاری برای توانمندسازی او می‌داند.

دانش ضمنی؛ بزرگ‌ترین سرمایه پنهان سازمان‌ها

زمانی که از دانش سازمانی صحبت می‌کنیم، معمولاً ذهن ما به سمت اسناد، دستورالعمل‌ها، گزارش‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی می‌رود. اما بخش عمده دانش ارزشمند سازمان در هیچ سندی ثبت نشده است. این دانش در ذهن افراد، در تجربیات سال‌ها کار، در شهود حرفه‌ای، در مهارت‌های نانوشته و در قضاوت‌های تخصصی نهفته است. این همان چیزی است که «دانش ضمنی» نامیده می‌شود.

فرض کنید یک تکنسین با سابقه تنها با شنیدن صدای یک دستگاه صنعتی متوجه بروز نقص می‌شود. یا یک مدیر پروژه از روی چند نشانه ظریف در رفتار اعضای تیم، احتمال شکست پروژه را پیش‌بینی می‌کند. این نوع توانایی‌ها معمولاً حاصل سال‌ها تجربه‌اند و انتقال آنها از طریق دستورالعمل یا کتابچه راهنما بسیار دشوار است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که دانش ضمنی یکی از مهم‌ترین منابع مزیت رقابتی سازمان‌هاست؛ زیرا برخلاف فناوری یا تجهیزات، به راحتی قابل تقلید نیست. همین ویژگی باعث شده است که امروزه حفظ، استخراج و انتقال دانش ضمنی به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مدیریت دانش تبدیل شود.

انجمن‌های خبرگی؛ جایی که دانش زنده می‌ماند

یکی از مهم‌ترین کشفیات حوزه مدیریت دانش این بوده است که دانش در انزوا رشد نمی‌کند. انسان‌ها زمانی بهتر یاد می‌گیرند که در تعامل با دیگران باشند. به همین دلیل مفهوم «انجمن‌های خبرگی» به یکی از ستون‌های اصلی مدیریت دانش تبدیل شده است. انجمن‌های خبرگی گروه‌هایی از افراد هستند که پیرامون یک موضوع تخصصی، حرفه یا دغدغه مشترک گرد هم می‌آیند و از طریق تعامل مستمر، تجربه‌ها و دانش خود را با یکدیگر به اشتراک می‌گذارند. این اجتماعات فقط محلی برای تبادل اطلاعات نیستند؛ بلکه بستری برای خلق دانش جدید به شمار می‌روند.

در چنین فضاهایی افراد درباره مسائل واقعی بحث می‌کنند، تجربیات موفق و ناموفق خود را روایت می‌کنند، راهکارهای نو ارائه می‌دهند و به تدریج نوعی هوش جمعی شکل می‌گیرد. مطالعات مختلف نشان داده‌اند که انجمن‌های خبرگی از مؤثرترین سازوکارهای یادگیری، نوآوری و انتقال دانش در سازمان‌ها هستند. به بیان دیگر، اگر پایگاه‌های دانش «حافظه سازمان» باشند، انجمن‌های خبرگی «مغز متفکر سازمان» هستند.

اعتماد؛ زیرساخت نامرئی مدیریت دانش

بسیاری از مدیران تصور می‌کنند که اگر بستری برای ثبت و اشتراک دانش فراهم شود، کارکنان به طور طبیعی دانش خود را به اشتراک خواهند گذاشت. اما تجربه چیز دیگری می‌گوید. دانش یک دارایی شخصی است و افراد تنها زمانی حاضر می‌شوند آن را با دیگران به اشتراک بگذارند که احساس اعتماد، امنیت و احترام داشته باشند. در سازمان‌هایی که فضای رقابتی ناسالم، ترس از قضاوت یا نگرانی از دست دادن جایگاه شغلی وجود دارد، افراد معمولاً دانش خود را پنهان می‌کنند.

در مقابل، سازمان‌هایی که فرهنگ اعتماد را توسعه می‌دهند، شاهد جریان آزاد دانش هستند. در چنین محیط‌هایی افراد از اشتباهات خود صحبت می‌کنند، تجربیاتشان را منتقل می‌کنند و برای حل مسائل به یکدیگر کمک می‌کنند. در واقع، بسیاری از چالش‌های مدیریت دانش نه فناورانه، بلکه فرهنگی هستند.

داستان‌سرایی؛ زبان طبیعی انتقال دانش

پیش از آنکه کتاب، رایانه یا اینترنت وجود داشته باشد، انسان‌ها دانش خود را از طریق داستان منتقل می‌کردند. داستان‌ها یکی از قدیمی‌ترین و مؤثرترین ابزارهای انتقال تجربه هستند. داستان‌ها مزیتی دارند که هیچ جدول یا نموداری نمی‌تواند جای آن را بگیرد؛ آنها زمینه، احساس، معنا و تجربه را هم‌زمان منتقل می‌کنند. هنگامی که یک متخصص درباره پروژه‌ای شکست‌خورده یا تجربه‌ای موفق روایت می‌کند، شنونده تنها اطلاعات دریافت نمی‌کند؛ بلکه نحوه تفکر، تصمیم‌گیری و قضاوت او را نیز می‌آموزد.

به همین دلیل بسیاری از سازمان‌های پیشرو از ابزارهایی مانند روایت تجربه، مصاحبه‌های دانشی، مستندسازی تجربیات بحرانی و جلسات انتقال تجربه استفاده می‌کنند. این رویکردها کمک می‌کنند دانش ضمنی که به سختی قابل مستندسازی است، در قالب داستان به نسل بعد منتقل شود.

مربی‌گری و کوچینگ؛ پلی میان نسل‌ها

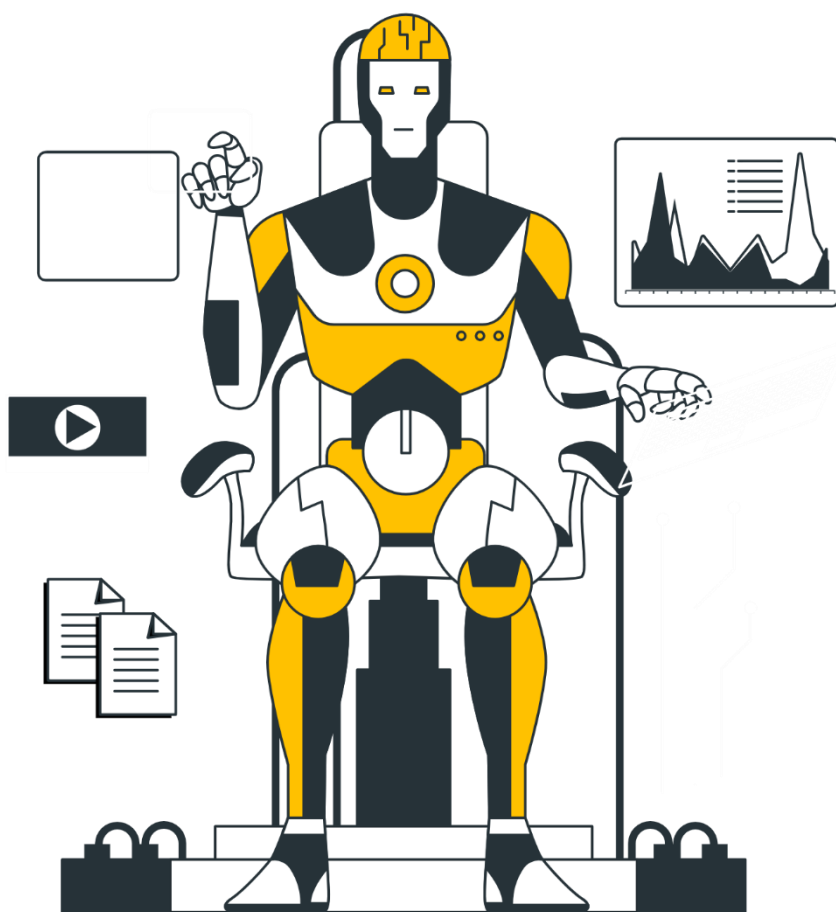
یکی از بزرگ‌ترین تهدیدهای سازمان‌ها از دست رفتن دانش خبرگان است. بازنشستگی، جابه‌جایی یا خروج کارکنان کلیدی می‌تواند موجب از بین رفتن بخش بزرگی از حافظه سازمانی شود. مؤثرترین راهکار برای مقابله با این تهدید، توسعه نظام‌های مربی‌گری و کوچینگ است. در این روش‌ها، کارکنان باتجربه در کنار نیروهای جوان‌تر قرار می‌گیرند و دانش، مهارت و بینش خود را به آنان منتقل می‌کنند. برخلاف دوره‌های آموزشی رسمی، مربی‌گری امکان انتقال دانش ضمنی، نگرش‌ها، ارزش‌ها و قضاوت‌های حرفه‌ای را فراهم می‌کند. به همین دلیل بسیاری از سازمان‌های دانش‌محور برنامه‌های منتورینگ را به عنوان بخشی از راهبرد مدیریت دانش خود اجرا می‌کنند.

یادگیری سازمانی؛ مقصد نهایی مدیریت دانش

اگر مدیریت دانش تنها به جمع‌آوری و ذخیره‌سازی اطلاعات محدود شود، ارزش واقعی خود را از دست می‌دهد. هدف نهایی مدیریت دانش، ایجاد یادگیری سازمانی است. سازمان یادگیرنده سازمانی است که بتواند از تجربیات خود درس بگیرد، اشتباهات را تحلیل کند، موفقیت‌ها را تکرار کند و به طور مستمر عملکرد خود را بهبود دهد. مدیریت درس‌آموخته‌ها، بازنگری پس از اقدام، جلسات مرور پروژه و تحلیل شکست‌ها از جمله ابزارهایی هستند که سازمان‌ها برای تبدیل تجربه به یادگیری از آنها استفاده می‌کنند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که سازمان‌هایی که میان مدیریت دانش و یادگیری سازمانی پیوند برقرار می‌کنند، از چابکی، نوآوری و تاب‌آوری بیشتری برخوردارند.

هوش مصنوعی؛ توانمندساز جدید مدیریت دانش

ورود هوش مصنوعی بدون تردید یکی از بزرگ‌ترین تحولات تاریخ مدیریت دانش است. امروزه سامانه‌های مبتنی بر هوش مصنوعی قادرند میلیون‌ها سند را در چند ثانیه تحلیل کنند، الگوها را شناسایی کنند و پاسخ‌های فوری در اختیار کاربران قرار دهند. اما پرسش مهم این است که آیا هوش مصنوعی می‌تواند جایگزین انسان شود؟

پاسخ حداقل در حوزه مدیریت دانش منفی است. هوش مصنوعی می‌تواند اطلاعات را پردازش کند، اما تجربه زیسته ندارد. می‌تواند الگوها را شناسایی کند، اما مسئولیت تصمیم‌گیری را بر عهده نمی‌گیرد. می‌تواند پاسخ تولید کند، اما اعتماد ایجاد نمی‌کند. قضاوت، اخلاق، همدلی، خلاقیت، الهام‌بخشی و درک زمینه همچنان ویژگی‌هایی هستند که در قلمرو انسان قرار دارند. بنابراین آینده مدیریت دانش نه در رقابت میان انسان و هوش مصنوعی، بلکه در همکاری میان این دو رقم خواهد خورد.

انسان؛ حلقه گمشده بسیاری از پروژه‌های مدیریت دانش

بررسی تجربه دهه‌ها سازمان در سراسر جهان نشان می‌دهد که شکست بسیاری از پروژه‌های مدیریت دانش ناشی از کمبود فناوری نیست؛ بلکه ناشی از نادیده گرفتن عامل انسانی است. سازمان‌ها گاهی بهترین نرم‌افزارها را خریداری می‌کنند اما فراموش می‌کنند که دانش توسط انسان‌ها تولید می‌شود، نه توسط سیستم‌ها. وقتی فرهنگ سازمانی از یادگیری حمایت نکند، وقتی اعتماد وجود نداشته باشد، وقتی افراد برای اشتراک دانش انگیزه نداشته باشند و وقتی رهبران سازمان خود الگوی یادگیری نباشند، هیچ فناوری نمی‌تواند مدیریت دانش را موفق کند. مدیریت دانش موفق پیش از آنکه یک پروژه فناوری باشد، یک پروژه فرهنگی و انسانی است.

نتیجه‌گیری

عصر دیجیتال اهمیت فناوری را انکار نمی‌کند، اما جایگاه واقعی آن را روشن می‌سازد. فناوری می‌تواند دانش را ذخیره کند، جستجو کند، طبقه‌بندی کند و در دسترس قرار دهد؛ اما نمی‌تواند جایگزین خرد انسانی شود. دانش در ذهن افراد شکل می‌گیرد، در گفتگوها رشد می‌کند، در همکاری‌ها تکامل می‌یابد و در روابط انسانی منتقل می‌شود. اجتماعات خبرگی، مربی‌گری، داستان‌سرایی، اعتماد، یادگیری سازمانی و انتقال تجربه همگی یادآور یک حقیقت بنیادین هستند:

«مدیریت دانش پیش از آنکه درباره فناوری باشد، درباره انسان است»

در نهایت می‌توان گفت سازمان‌های موفق آینده، سازمان‌هایی نخواهند بود که بزرگ‌ترین مخازن اطلاعات را در اختیار دارند؛ بلکه سازمان‌هایی خواهند بود که بهتر از دیگران می‌توانند ظرفیت دانشی انسان‌های خود را آزاد کنند، به اشتراک بگذارند و به مزیت رقابتی پایدار تبدیل کنند. فناوری دانش را نگهداری می‌کند، اما انسان‌ها به آن معنا می‌بخشند. فناوری اطلاعات را منتقل می‌کند، اما انسان‌ها اعتماد می‌آفرینند. فناوری پاسخ‌ها را تولید می‌کند، اما پرسش‌های بزرگ را همچنان انسان‌ها مطرح می‌کنند. این همان «جنبه انسانی مدیریت دانش» است که در عصر هوش مصنوعی بیش از هر زمان دیگری اهمیت پیدا کرده است.

محمد حقیقی فرد
مشاور مدیریت دانش

۲

ساده‌سازی هوشمندانه سیستم مدیریت دانش در چارچوب استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱

ساده و هوشمند نگه‌دار (Keep It Simple and Smart) این یک اصل طراحی است که سادگی و هوشمندی در آن بر پیچیدگی اولویت دارد. بیشتر سیستم‌ها اگر ساده و هدفمند طراحی شوند، عملکرد مؤثرتری خواهند داشت. کاربران با آن آسان‌تر ارتباط برقرار می‌کنند و به اصطلاح کاربرپسند هستند همچنین رفع اشکال، توسعه و تکامل آن‌ها بسیار راحت‌تر است. این اصل تنها در سیستم‌ها و سامانه‌های نرم‌افزاری خلاصه نمی‌شود بلکه حتی راه‌حل‌ها نیز صادق است. راه‌حل‌ها نیز اگر ساده‌تر باشند معمولاً: قوی‌تر، قابل‌فهم‌تر و کمتر مستعد خطا خواهند بود.

همان‌طور که اشاره شد این اصل کاربردهای گسترده‌ای از قبیل حل مسئله، طراحی محصول، معماری، مهندسی نرم‌افزار و غیره دارد اما آنچه ما در این مقاله به آن خواهیم پرداخت طراحی و یا توسعه سیستم‌های مدیریت دانش است که با توجه به این اصل باید سیستمی کاربرپسند، قابل نگهداری، قابل توسعه، هوشمند، متناسب با سازمان و کارآمد در عین حال در چارچوب استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ نیز باشد. طراحی و توسعه سیستم‌های مبتنی بر این رویکرد، ویژگی‌ها و عملکردهای ضروری را در اولویت قرار داده و همچنین از مهندسی بیش‌ازحد جلوگیری می‌کند.

یک واقعیت مهم درباره ایزو ۳۰۴۰۱

با افزایش توجه سازمان‌ها به استقرار سیستم‌های مدیریت دانش مبتنی بر استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱، برخی سازمان‌ها به اشتباه تصور می‌کنند که انطباق با این استاندارد مستلزم طراحی ساختارهای پیچیده و فرآیندهای متعدد است. دیدگاه این سازمان‌ها این است که اگر سیستمی ساده باشد و یا منوهای تودرتو نداشته باشد، کارایی چندانی نخواهد داشت! این در حالی است که یکی از اصول بنیادین سیستم‌های مدیریتی، تناسب، کاربردی بودن و اثربخشی آن‌ها متناسب با سازمان است. در این میان، اصل «ساده و هوشمند نگهدار» می‌تواند به عنوان یک راهنمای کلیدی در طراحی و استقرار اثربخش سیستم مدیریت دانش مورد توجه قرار گیرد.

در اینجا لازم است به این موضوع مهم اشاره شود که سازمان باید در ابتدا شرایط و زیرساخت‌های لازم برای نصب و راه‌اندازی سیستم مدیریت دانش را فراهم کند. استقرار سیستم مدیریت دانش باید پس از فراهم شدن الزامات سازمانی، فرآیندی و فرهنگی لازم انجام شود و صرفاً نصب یک نرم‌افزار به معنای استقرار مدیریت دانش نیست. به هر حال استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱: الزام نمی‌کند که سیستم پیچیده باشد.

هم‌راستایی اصل «ساده و هوشمند نگهدار» با الزامات استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱

استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ چارچوبی برای استقرار، پیاده‌سازی، نگهداری و بهبود مستمر سیستم مدیریت دانش ارائه می‌دهد. یکی از ویژگی‌های مهم این استاندارد، انعطاف‌پذیری آن و تأکید بر تناسب سیستم با شرایط، نیازها و سطح بلوغ سازمان است. به بیان دیگر، این استاندارد یک نسخه واحد و از پیش تعیین شده برای همه سازمان‌ها تجویز نمی‌کند، بلکه سازمان‌ها را ملزم می‌کند سیستمی طراحی کنند که برای آن‌ها «مناسب» و «کارآمد» باشد.

در این چارچوب، اصل «ساده و هوشمند نگهدار» به طور کامل با معیارهای استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ همسو است. این استاندارد بر درک زمینه سازمان، نیازهای ذینفعان و طراحی فرآیندهای متناسب تأکید دارد. اگر سیستم مدیریت دانش بیش‌ازحد پیچیده طراحی شود، نه تنها پذیرش آن توسط کارکنان کاهش می‌یابد، بلکه اثربخشی آن نیز با چالش مواجه خواهد شد.

لازم به تأکید است که در استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱، سیستم مدیریت دانش صرفاً به یک نرم‌افزار محدود نمی‌شود، بلکه شامل مجموعه‌ای از فرآیندها، نقش‌ها، فرهنگ سازمانی و ابزارهای پشتیبان است. نرم‌افزار تنها یکی از اجزای این سیستم است. از آنجایی که بخش مهمی از این سیستم، نرم‌افزار هست، طراحی ساده و هوشمند آن می‌تواند نقش مهمی در تسهیل اجرای فرآیندهای مدیریت دانش و افزایش اثربخشی کل سیستم داشته باشد.

نقش سادگی در افزایش پذیرش و مشارکت کارکنان

یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت سیستم مدیریت دانش، میزان مشارکت کارکنان در استفاده از آن است. حتی پیشرفته‌ترین سیستم‌ها، در صورتی که مورداستفاده قرار نگیرند، عملاً فاقد ارزش خواهند بود. تجربه بسیاری از سازمان‌ها نشان می‌دهد که پیچیدگی سیستم‌ها یکی از مهم‌ترین موانع مشارکت کارکنان است. سیستم‌هایی که دارای ساختارهای پیچیده، فرم‌های طولانی، فرآیندهای چندمرحله‌ای و وقت‌گیر، معمولاً با مقاومت کاربران مواجه می‌شوند. در مقابل، سیستم‌هایی که ساده، شفاف و کاربرپسند هستند، به راحتی مورد پذیرش قرار گرفته و به بخشی از فعالیت‌های روزمره کارکنان تبدیل می‌شوند.

سادگی در طراحی سیستم مدیریت دانش موجب می‌شود:

- کارکنان بتوانند به راحتی دانش خود را ثبت کنند
- بازیابی دانش با سرعت و دقت بیشتری انجام شود
- اشتراک دانش به یک فعالیت طبیعی و مستمر تبدیل شود
- وابستگی به افراد یا واحدهای خاص کاهش یابد

خروجی سیستم مدیریت دانش ورودی تصمیم‌گیری، تعالی و بهبود سازمانی

اگر داده‌ها و اطلاعات موردنیاز (الزاماً نه تمام داده‌ها) سازمان از خروجی‌های سیستم مدیریت دانش تأمین نشود، این سیستم پس از مدتی بدون استفاده باقی خواهد ماند؛ زیرا در این حالت، صرفاً به مخزنی برای ذخیره دانش و تجارب تبدیل می‌شود.

به عنوان مثال، داده‌های موردنیاز برای بازنگری فرآیندها، اصلاح دستورالعمل‌ها، برنامه‌ریزی منابع انسانی (به عنوان مثال: جذب و استخدام، ارتقا، انتصاب، آموزش) و سایر تصمیمات مدیریتی باید از این سیستم استخراج شوند. درواقع، آنچه به سیستم مدیریت دانش معنا و پایداری می‌بخشد، نهادینه شدن «به کارگیری دانش» در تصمیم‌ها و اقدامات سازمانی است، نه صرفاً ثبت و نگهداری آن. این موضوع یکی از اهداف کلیدی استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ است که بر استفاده مؤثر از دانش برای ایجاد ارزش و بهبود عملکرد سازمان تأکید دارد.

سادگی به عنوان عامل افزایش پایداری سیستم مدیریت دانش

یکی از اهداف کلیدی استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱، ایجاد یک سیستم مدیریت دانش پایدار است. پایداری به این معناست که سیستم بتواند در طول زمان، مستقل از تغییرات افراد یا ساختار سازمانی، به فعالیت خود ادامه دهد.

سیستم‌های پیچیده معمولاً به دانش فنی خاص یا افراد مشخص وابسته هستند. با تغییر این افراد یا شرایط، کارایی سیستم کاهش یافته یا حتی متوقف می‌شود. در مقابل، سیستم‌های ساده و شفاف، قابل درک برای افراد بیشتری هستند و نگهداری و توسعه آن‌ها آسان‌تر است. سادگی همچنین فرآیند بهبود مستمر را تسهیل می‌کند. زمانی که ساختار سیستم روشن و قابل فهم باشد، شناسایی نقاط قابل بهبود و اعمال تغییرات لازم با سهولت بیشتری انجام خواهد شد.

کاربرد اصل «ساده و هوشمند نگه‌دار» در طراحی نرم‌افزار مدیریت دانش در طراحی و توسعه نرم‌افزار مدیریت دانش مبتنی بر استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱، رعایت اصل سادگی هوشمندانه می‌تواند به شکل‌های مختلفی باشد:

- **طراحی رابط کاربری ساده و شفاف:** رابط کاربری باید به گونه‌ای طراحی شود که کاربران بتوانند بدون نیاز به آموزش پیچیده، از سیستم استفاده کنند. ساختار منوها، نحوه ثبت و جستجوی دانش و دسترسی به اطلاعات باید واضح و قابل فهم باشد. درواقع کاربر بتواند با یک آموزش ساده تا حد امکان و حتی بدون استفاده راهنما از سیستم استفاده کند.
- **تمرکز بر قابلیت‌های ضروری:** به جای افزودن قابلیت‌های متعدد و غیرضروری، باید بر ویژگی‌هایی تمرکز شود که بیشترین ارزش را برای سازمان ایجاد می‌کنند. این رویکرد علاوه بر کاهش پیچیدگی، موجب افزایش کارایی سیستم خواهد شد. گنجاندن منوی اضافی که شاید مدت‌ها بدون استفاده مانده و یا برای سازمان ارزش افزوده‌ای نداشته باشد، تنها منجر به سردرگمی و اتلاف وقت کاربران می‌شود.
- **ساده‌سازی فرآیندهای ثبت و اشتراک دانش:** فرآیندهای ثبت دانش، درس آموخته‌ها و تجربیات باید کوتاه، مشخص و کاربردی باشند. هرچه این فرآیندها ساده‌تر باشند، احتمال مشارکت کارکنان بیشتر خواهد بود. اگر کاربر بخواهد برای ثبت یک دانش یا تجربه زمان زیادی صرف کند علاوه بر اتلاف وقت منجر به سردرگمی کاربر می‌شود. منظور از اتلاف وقت، ورود اطلاعاتی است که کمک خاصی به سیستم نکرده و صرفاً بانک اطلاعاتی را اشغال می‌کند.
- **طراحی متناسب با نیازهای واقعی سازمان:** سیستم مدیریت دانش باید بر اساس نیازها، ساختار و فرهنگ سازمان طراحی شود، نه بر اساس الگوهای پیچیده و عمومی. این موضوع یکی از اصول کلیدی استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ است.

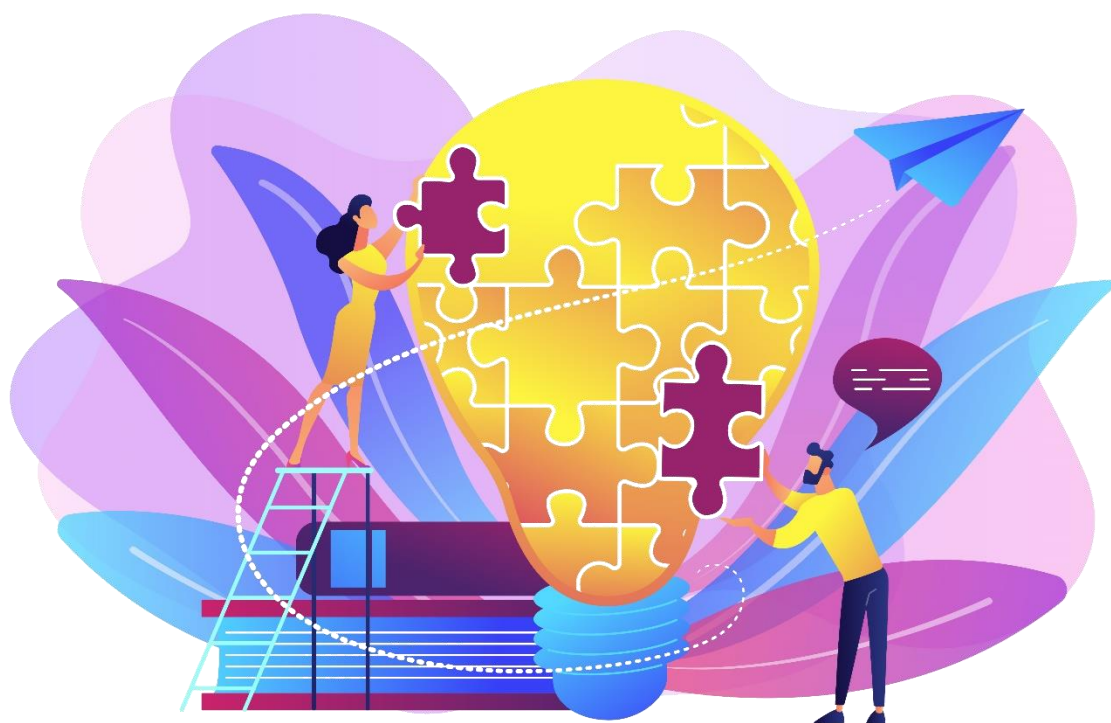
تناسب زیرساخت‌های فناوری با اصل «ساده و هوشمند نگه‌دار»

استقرار اثربخش سیستم مدیریت دانش، علاوه بر طراحی مناسب نرم‌افزار، نیازمند زیرساخت‌های فناوری اطلاعات متناسب و قابل اعتماد است. استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ بر فراهم‌سازی منابع و زیرساخت‌های لازم برای پشتیبانی از سیستم مدیریت دانش تأکید دارد. با این حال، این استاندارد سازمان‌ها را به ایجاد زیرساخت‌های پیچیده یا پرهزینه ملزم نمی‌کند، بلکه بر تناسب زیرساخت با نیازها و شرایط سازمان تأکید دارد. به عنوان مثال، در سازمان‌های با مقیاس کوچک، نیازی به سخت‌افزارهای خاص نیست زیرا منجر به افزایش هزینه خرید و نصب و همچنین نگهداری پرهزینه شده و این احتمال وجود دارد که مدیران موافق با آن نباشند.

پرهیز از مهندسی بیش‌ازحد

یکی از چالش‌های رایج در طراحی سیستم‌های مدیریت دانش، تلاش برای ایجاد یک سیستم کامل، از ابتدا است. این رویکرد معمولاً منجر به ایجاد سیستم‌هایی پیچیده، پرهزینه و دشوار در استفاده می‌شود. البته این بدین معنی نیست که نباید در ابتدای طراحی، آینده را در نظر گرفت بلکه باید با دیدگاهی بلندمدت سیستم بررسی شود اما با اولویت‌بندی و نیاز سازمان نسبت به توسعه و تکامل آن اقدام شود.

در اینجا، رویکرد ساده و هوشمند بر ایجاد یک سیستم کاربردی، قابل‌استفاده و قابل توسعه تأکید دارد. چنین سیستمی می‌تواند به تدریج و بر اساس بازخورد کاربران و نیازهای سازمان توسعه یابد. این رویکرد با مفهوم بهبود مستمر که در استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ مورد تأکید قرار گرفته است، کاملاً همسو است.

سادگی هوشمندانه، نشانه بلوغ سیستم مدیریت دانش

برخلاف تصور برخی افراد، سادگی نشانه ضعف یا ابتدایی بودن سیستم نیست، بلکه نشانه بلوغ و طراحی صحیح آن است. طراحی یک سیستم ساده و درعین‌حال کارآمد، مستلزم درک عمیق از نیازهای سازمان و توانایی حذف عناصر غیرضروری است. از طرفی، «هوشمندی» به معنای هدفمند بودن طراحی سیستم و تمرکز بر نیازهای واقعی و اولویت‌های دانشی سازمان است.

یک سیستم مدیریت دانش هوشمند، صرفاً ساده نیست، بلکه به گونه‌ای طراحی شده است که دانش‌های کلیدی را در اختیار افراد مناسب، در زمان مناسب و برای تصمیم‌گیری‌های سازمانی قرار دهد. چنین سیستمی از جمع‌آوری اطلاعات غیرضروری جلوگیری کرده و بر دانش‌هایی تمرکز می‌کند که موجب بهبود عملکرد، کاهش خطاها و افزایش اثربخشی سازمان می‌شوند. این رویکرد به طور کامل با تأکید استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ بر ارزش‌آفرینی از طریق مدیریت دانش همسو است.

سیستم‌های بالغ مدیریت دانش و همراستا با اهداف استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ معمولاً دارای ویژگی‌های زیر هستند:

- ساختار ساده و شفاف با قابلیت استفاده آسان
- تمرکز بر دانش‌های کلیدی و ارزش‌آفرین سازمان
- قابلیت توسعه و بهبود مستمر
- زیرساخت‌های متناسب با قابلیت نگهداری آسان و کم‌هزینه

جمع‌بندی

استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ چارچوبی نظام‌مند برای استقرار سیستم مدیریت دانش ارائه می‌دهد، اما موفقیت این سیستم بیش از هر چیز به میزان کاربردی بودن، پذیرش و استفاده واقعی از آن بستگی دارد. طراحی سیستم‌های پیچیده، اگرچه ممکن است در ظاهر پیشرفته به نظر برسد، اما پیچیدگی در عمل می‌تواند مانعی برای استفاده مؤثر از آن باشد.

اصل «ساده و هوشمند نگه‌دار» به عنوان یک رویکرد کلیدی، سازمان‌ها را در طراحی سیستم‌های مدیریت دانش متناسب، کاربردی و پایدار یاری می‌کند. با تمرکز بر سادگی هوشمندانه، سازمان‌ها می‌توانند سیستمی ایجاد کنند که نه تنها با الزامات استاندارد ایزو ۳۰۴۰۱ همسو باشد، بلکه به طور واقعی مورد استفاده کارکنان قرار گرفته و موجب تسهیل جریان دانش، حفظ سرمایه‌های دانشی و افزایش اثربخشی سازمان شود.

در نهایت، می‌توان گفت که هدف از استقرار سیستم مدیریت دانش، ایجاد یک سیستم پیچیده نیست، بلکه ایجاد سیستمی است که به ساده‌ترین و مؤثرترین شکل ممکن، شعار دانش مناسب، به شخص مناسب و در زمان مناسب را محقق سازد.

فایل‌های پروژه، دانش پروژه نیستند؛ آنچه از گذشته برای آینده می‌ماند

در بسیاری از سازمان‌های پروژه‌محور، وقتی یک پروژه به پایان می‌رسد، یکی از آخرین کارهایی که انجام می‌شود جمع‌آوری و آرشیو مستندات است. پوشه‌های پروژه بسته می‌شوند، مدارک نهایی در سامانه قرار می‌گیرند، نقشه‌ها و گزارش‌ها ثبت می‌شوند و معمولاً این احساس شکل می‌گیرد که «تجربه پروژه» برای سازمان باقی مانده است. سال‌ها بعد، وقتی پروژه مشابهی شروع می‌شود، افراد سراغ همان آرشیو می‌روند، فایل‌های پروژه قبلی را پیدا می‌کنند و تصور می‌کنند با دسترسی به آنها می‌توانند از تجربه گذشته استفاده کنند. اما یک سؤال ساده وجود دارد: آیا آنچه در آرشیو پیدا می‌شود واقعاً همان چیزی است که تیم پروژه آینده به آن نیاز دارد؟ پاسخ همیشه مثبت نیست.

یک پروژه معمولاً حجم زیادی سند از خود به جا می‌گذارد، اما همه آنچه در طول پروژه آموخته شده در این اسناد وجود ندارد. گزارش‌ها، نقشه‌ها، قراردادها، برنامه‌های زمان‌بندی، صورتجلسات، مکاتبات و مدارک فنی عمدتاً نشان می‌دهند چه چیزی قرار بوده انجام شود و در نهایت چه چیزی انجام شده است. در حالی که بخش مهمی از دانش پروژه در فاصله میان این دو نقطه شکل گرفته است؛ جایی که تیم پروژه با یک مسئله مواجه شده، تصمیمی گرفته، مسیر اولیه را تغییر داده، اشتباهی مرتکب شده، راه‌حلی پیدا کرده یا متوجه شده است که فرض اولیه چندان درست نبوده است.

این همان چیزی است که نیک میلتن در مقاله‌ای با عنوان « Storing project files is not the same as storing knowledge » روی آن دست می‌گذارد. از نگاه او، نگهداری فایل‌های پروژه با نگهداری دانش پروژه یکی نیست؛ چون فایل‌ها عمدتاً آنچه را که برنامه‌ریزی و اجرا شده ثبت می‌کنند، اما الزاماً «نگاه به گذشته» یا همان Hindsight را که از تجربه پروژه حاصل شده، ثبت نمی‌کنند. این تفاوت در ظاهر ساده است، اما در عمل یکی از چالش‌های جدی مدیریت دانش در سازمان‌های پروژه‌محور به شمار می‌رود.

فرض کنیم پروژه‌ای صنعتی به پایان رسیده است. در آرشیو سازمان، برنامه زمان‌بندی اولیه و برنامه نهایی پروژه وجود دارد. برای پروژه بعدی که مشابه همین پروژه است، مدیر پروژه می‌تواند هر دو را پیدا کند و حتی تفاوت‌هایشان را هم ببیند. اما چیزی که احتمالاً در این فایل‌ها پیدا نمی‌کند این است که چرا برنامه اولیه محقق نشد. آیا برآورد زمان فعالیت‌ها اشتباه بود؟ آیا تأمین یک تجهیز خاص زمان بیشتری از انتظار گرفت؟ آیا پیمانکار آمادگی لازم را نداشت؟ آیا تغییرات طراحی باعث به هم خوردن برنامه شد؟ یا اساساً در زمان برنامه‌ریزی، ریسکی دیده نشده بود؟

حتی اگر صورتجلسات و مکاتبات پروژه هم در آرشیو موجود باشد، پیدا کردن پاسخ از میان صدها یا هزاران سند کار ساده‌ای نیست. تازه ممکن است بخشی از این دانش اصلاً هیچ‌وقت در سندی ثبت نشده باشد. شاید مدیر پروژه و اعضای تیم در جلسات مختلف به این نتیجه رسیده باشند که برای پروژه مشابه، باید از ابتدا زمان بیشتری برای یک فعالیت خاص در نظر گرفت. شاید واحد تأمین به تجربه فهمیده باشد که یک نوع تجهیز خاص، به دلیل شرایط بازار یا محدودیت‌های حمل، نیازمند برنامه‌ریزی زودهنگام است. شاید تیم کنترل کیفیت متوجه شده باشد که یک روش بازرسی در اجرا جواب نمی‌دهد و باید از ابتدا تغییر کند. اینها دقیقاً همان چیزهایی هستند که برای پروژه آینده ارزش دارند، اما لزوماً در پوشه پروژه قبلی پیدا نمی‌شوند.

از این منظر، شاید بتوان گفت سازمان‌ها گاهی بیش از اندازه به «ذخیره کردن» توجه می‌کنند و کمتر به «یاد گرفتن» توجه دارند.

این موضوع را می‌توان در پروژه‌های مختلفی که در سازمان‌های صنعتی و پروژه‌محور دیده می‌شود، به‌وضوح مشاهده کرد. یکی از مشکلاتی که در گفتگوهای مرتبط با مدیریت دانش پروژه بارها خودش را نشان می‌دهد، مسئله آرشیو نامناسب پروژه‌هاست. در نگاه اول، چنین مسئله‌ای یک مشکل مستندسازی به نظر می‌رسد؛ یعنی باید فایل‌ها بهتر نگهداری شوند، ساختار آرشیو مشخص باشد و دسترسی به مدارک آسان‌تر شود. این اقدامات قطعاً لازم‌اند، اما مسئله عمیق‌تر از این حرف‌هاست.

وقتی یک پروژه قدیمی در دسترس نباشد، سازمان فقط چند فایل را از دست نداده است؛ بخشی از حافظه خود را از دست داده است.

حتی اتفاقاتی مانند آسیب دیدن یا از بین رفتن مدارک یک پروژه می‌تواند نشان دهد که وابستگی سازمان به حافظه مستند تا چه اندازه جدی است.

وقتی برای ادامه یا بازسازی یک پروژه به نقشه‌ها، مدارک فنی یا اطلاعات تصمیم‌های گذشته نیاز داریم و این اطلاعات در دسترس نیست، تازه متوجه می‌شویم که آرشیو پروژه فقط یک مخزن فایل نیست؛ بخشی از زیرساخت یادگیری سازمان است.

فرض کنید تمام مدارک یک پروژه بدون نقص نگهداری شده‌اند. همه نقشه‌ها موجودند، قراردادهای ثبت شده‌اند، مکاتبات و صورتجلسات قابل دسترسی‌اند و حتی یک موتور جست‌وجوی مناسب هم برای پیدا کردن آنها وجود دارد. حالا یک پروژه جدید شروع می‌شود و تیم پروژه تصمیم می‌گیرد از پروژه قبلی استفاده کند. آنها می‌توانند دقیقاً ببینند پروژه قبلی چه کرده است. اما هنوز یک سؤال مهم بی‌پاسخ مانده است: «اگر تیم قبلی امروز دوباره آن پروژه را شروع می‌کرد، چه چیزی را متفاوت انجام می‌داد؟»

در مدیریت دانش، قرار نیست فقط گذشته را برای آینده نگه داریم؛ قرار است تجربه گذشته را به شکلی در اختیار آینده قرار دهیم که تصمیم‌گیری را بهتر کند. این یعنی باید از سطح «چه اتفاقی افتاد؟» عبور کنیم و به «چرا اتفاق افتاد و دفعه بعد چه کار کنیم؟» برسیم.

برای مثال، نگهداری پیشنهاد فنی و مالی یک پروژه ممکن است برای سوابق سازمان ضروری باشد، اما برای پروژه بعدی لزوماً کافی نیست. چیزی که پروژه آینده به آن نیاز دارد این است که بداند در پیشنهاد قبلی چه فرضی اشتباه بوده، چه بخشی از قیمت‌گذاری واقع‌بینانه نبوده، کدام ریسک دیده نشده و اگر دوباره قرار باشد برای پروژه مشابه پیشنهاد تهیه شود، چه تغییری باید در آن ایجاد شود.

همین موضوع درباره بودجه هم صدق می‌کند. بودجه اولیه و هزینه نهایی دو سند مهم هستند، اما دانش واقعی زمانی ایجاد می‌شود که بدانیم اختلاف این دو از کجا آمده است. اگر هزینه پروژه از برآورد اولیه بیشتر شده، صرفاً ثبت رقم نهایی چیزی به پروژه بعدی یاد نمی‌دهد. باید مشخص شود چه چیزی باعث افزایش هزینه شده، کدام بخش قابل پیش‌گیری بوده و در پروژه مشابه بعدی چه تغییری باید در برآورد یا مدیریت هزینه ایجاد شود.

در طراحی و مهندسی نیز همین اتفاق می‌افتد. نگهداری نقشه اولیه پروژه مهم است، اما گاهی نقشه نهایی و تغییرات ایجادشده در طول اجرا ارزش دانشی بیشتری دارند. مهم‌تر از آن، دانستن دلیل این تغییرات است. اگر در طراحی تغییری ایجاد شده، پروژه بعدی باید بداند این تغییر ناشی از چه تجربه‌ای بوده است. در غیر این صورت ممکن است همان طراحی اولیه دوباره انتخاب شود و همان مسیری که قبلاً منجر به اصلاح شده، دوباره طی شود.

این همان جایی است که مفهوم «As-Built» در کنار مستندات اولیه اهمیت پیدا می‌کند. آنچه در نهایت ساخته شده، همیشه دقیقاً همان چیزی نیست که در ابتدا طراحی شده بود. فاصله میان این دو، خودش یک منبع دانش است.

اگر سازمان فقط نسخه اولیه و نسخه نهایی را ذخیره کند اما درباره علت تغییرات چیزی نداند، بخش مهمی از تجربه پروژه از دست رفته است. پس برای استخراج دانش از پروژه، لازم است بعد از اجرا مکث کنیم و پروژه را دوباره مرور کنیم. این مرور نباید صرفاً یک جلسه تشریفاتی برای تکمیل فرم درس‌آموخته‌ها باشد. اگر قرار باشد اعضای پروژه در پایان کار چند فرم را پر کنند و بنویسند «ارتباطات باید بهتر باشد» یا «برنامه‌ریزی دقیق‌تر انجام شود»، احتمالاً چیز زیادی به دانش سازمان اضافه نشده است. مرور واقعی تجربه نیازمند گفت‌وگو و تحلیل است. باید از افراد پرسید چه چیزی طبق انتظار پیش رفت، چه چیزی پیش نرفت، علت چه بود، در طول پروژه چه چیزی یاد گرفتیم و اگر امروز دوباره در ابتدای پروژه قرار می‌گرفتیم، چه تصمیمی را تغییر می‌دادیم.

سؤال آخر از همه مهم‌تر است.

«با دانشی که امروز داریم، اگر به روز اول پروژه برگردیم، چه کاری را متفاوت انجام می‌دهیم؟» پاسخ به این سؤال همان چیزی است که در فایل‌های پروژه وجود ندارد و باید از ذهن و تجربه افراد استخراج شود.

اینجاست که روش‌هایی مانند After Action Review، جلسات Retrospect و سایر فرآیندهای یادگیری از تجربه اهمیت پیدا می‌کنند. این روش‌ها کمک می‌کنند تجربه افراد از حالت یک خاطره شخصی خارج شود و به دانشی تبدیل شود که دیگران هم بتوانند از آن استفاده کنند. البته انجام چنین کاری زمان می‌خواهد.

نیاز به فضای گفت‌وگو، مشارکت افراد درگیر پروژه و گاهی تسهیلگری حرفه‌ای دارد. اگر این فرآیند جدی گرفته نشود، معمولاً افراد به بیان کلیات بسنده می‌کنند. انجمن‌های خبرگی نیز می‌توانند در همین نقطه نقش مهمی داشته باشند. تجربه‌ای که در یک پروژه اتفاق افتاده، الزاماً فقط برای همان پروژه ارزش ندارد. ممکن است مسئله‌ای که یک تیم در تأمین کالا با آن مواجه شده، برای پروژه دیگری هم تکرار شود. ممکن است تجربه یک پروژه در انتخاب پیمانکار، کنترل کیفیت، مدیریت اسناد یا برنامه‌ریزی بتواند برای ده‌ها پروژه دیگر مفید باشد. در جلسات انجمن‌های خبرگی، بخش مهمی از این دانش در جریان گفت‌وگو شکل می‌گیرد. یک نفر تجربه‌ای را مطرح می‌کند، فرد دیگری می‌گوید در پروژه خودش شرایط مشابهی داشته و راه متفاوتی را امتحان کرده است، نفر سوم به یک ریسک اشاره می‌کند که قبلاً دیده نشده بود و در نهایت گروه می‌تواند از میان این تجربه‌ها به یک توصیه کاربردی برسد. این فرآیند چیزی نیست که بتوان صرفاً با جست‌وجوی کلمات کلیدی در آرشیو پروژه به آن دست پیدا کرد.

به همین دلیل، مدیریت دانش پروژه را نمی‌توان به مدیریت اسناد تقلیل داد. مدیریت اسناد بیشتر به این سؤال پاسخ می‌دهد که «اطلاعات کجاست؟» اما مدیریت دانش باید یک قدم جلوتر برود و بپرسد «از این اطلاعات چه چیزی یاد گرفته‌ایم؟»

البته این دو در مقابل یکدیگر نیستند. یک نظام مدیریت دانش خوب به یک نظام مدیریت اسناد خوب نیاز دارد. اگر مدارک پروژه‌ها درست نگهداری نشوند، بخش مهمی از حافظه سازمان از بین می‌رود. مسئله این است که نباید تصور کنیم با تکمیل آرشیو، کار ما تمام شده است.

شاید بهتر باشد به جای اینکه آرشیو پروژه را فقط یک محل نگهداری سوابق ببینیم، آن را بخشی از یک سیستم یادگیری بدانیم. در چنین سیستمی، اسناد پایه و شواهد را فراهم می‌کنند، افراد تجربه خود را به اشتراک می‌گذارند، فرآیندهای مرور و تحلیل به استخراج درس‌آموخته کمک می‌کنند و در نهایت دانش استخراج‌شده به شکلی در اختیار پروژه‌های بعدی قرار می‌گیرد که بتوانند واقعاً از آن استفاده کنند.

در این حالت، یک پروژه فقط یک مجموعه فایل به پروژه بعدی تحویل نمی‌دهد؛ بلکه مجموعه‌ای از تجربه‌های تحلیل‌شده، تصمیم‌های آزموده‌شده و توصیه‌های کاربردی را نیز منتقل می‌کند. تفاوت این دو رویکرد در نتیجه‌ای که برای سازمان ایجاد می‌کنند بسیار جدی است.

اگر پروژه بعدی فقط فایل‌های پروژه قبلی را دریافت کند، ممکن است همان تصمیم‌ها را تکرار کند، همان ریسک‌ها را نبیند و حتی همان اشتباهات را دوباره تجربه کند. اما اگر بداند تیم قبلی چه چیزی را تجربه کرده و با نگاه امروز چه توصیه‌ای برای تیم آینده دارد، گذشته می‌تواند به ابزاری برای پیش‌بینی و تصمیم‌گیری بهتر تبدیل شود.

شاید بتوان این موضوع را با یک تعبیر ساده توضیح داد: فایل‌های پروژه حافظه سازمان هستند، اما درس‌آموخته‌ها تجربه سازمان‌اند. حافظه به ما کمک می‌کند به خاطر بیاوریم چه اتفاقی افتاده است؛ تجربه به ما کمک می‌کند بدانیم با آن اتفاق چه کنیم. هدف مدیریت دانش هم دقیقاً همین است؛ اینکه سازمان مجبور نباشد برای یاد گرفتن هر درس، دوباره هزینه اجرای یک پروژه را بپردازد.

هر پروژه‌ای که تمام می‌شود، در واقع می‌تواند نقطه شروع پروژه دیگری باشد. اگر سازمان فقط مدارک آن را نگه دارد، بخش زیادی از این فرصت از دست می‌رود. اما اگر بتواند از دل تجربه پروژه بفهمد چه چیزی درست کار کرده، چه چیزی جواب نداده و دفعه بعد چه باید کرد، آن پروژه حتی بعد از پایان رسمی خود نیز برای سازمان ارزش ایجاد می‌کند.

در نهایت، مسئله این نیست که فایل‌های پروژه را ذخیره کنیم یا نکنیم. آنها باید ذخیره شوند. مسئله این است که بدانیم فایل، پایان فرآیند یادگیری نیست؛ نقطه شروع آن است.

پروژه‌های گذشته برای سازمان یک سؤال مهم به جا می‌گذارند: اگر امروز دوباره همان پروژه را شروع می‌کردیم، چه چیزی را متفاوت انجام می‌دادیم؟

پاسخ این سؤال همان دانشی است که باید برای آینده حفظ شود.

به تعبیر دیگری، سازمان نباید فقط گذشته را به آینده تحویل بدهد؛ باید تجربه‌شده‌ترین نسخه گذشته را به آینده منتقل کند.

چرا که هدف واقعی مدیریت دانش، تکرار کردن کاری که قبلاً انجام داده‌ایم نیست؛ هدف این است که پروژه بعدی مجبور نباشد همان مسیر را دوباره طی کند تا خودش به همان نتیجه برسد.

هر شرکتی یک راهبرد دانش دارد؛ فقط بیشترشان هنوز متوجه آن نشده‌اند

وقتی ساتیا نادلا مدیرعامل مایکروسافت شد، صحبت خود را با فناوری آغاز نکرد؛ بلکه درباره فرهنگ سازمانی صحبت کرد. او از ساختن سازمانی سخن گفت که در آن افراد به جای اینکه «همه‌چیزدان» باشند، «همیشه در حال یادگیری» باشند؛ یعنی به جای تکیه بر دانسته‌های فعلی خود، همواره برای یادگیری، پرسیدن و بازنگری در آنچه می‌دانند آماده باشند. در نگاه اول، این رویکرد ممکن است صرفاً یک فلسفه رهبری به نظر برسد؛ رویکردی که قرار است نگرش کارکنان را تغییر دهد و محیط کاری بهتری ایجاد کند. اما اگر کمی عمیق‌تر نگاه کنیم، این موضوع چیزی فراتر از یک توصیه مدیریتی است.

سازمان‌ها هر روز درباره اینکه چه کسی دانش را در اختیار داشته باشد، دانش چگونه منتقل شود، کارکنان برای حل مسائل به چه کسی مراجعه کنند و تجربه‌های به‌دست‌آمده چگونه در سازمان باقی بماند، تصمیم می‌گیرند. حتی اگر هیچ سندی با عنوان «راهبرد مدیریت دانش» در یک سازمان وجود نداشته باشد، شیوه برخورد آن سازمان با دانش، در عمل یک راهبرد را شکل داده است. مسئله اصلی این است که آیا این راهبرد آگاهانه طراحی شده یا صرفاً در طول زمان و بدون برنامه مشخص شکل گرفته است.

وقتی دانش در ذهن چند نفر باقی می‌ماند

یکی از رایج‌ترین الگوها در سازمان‌ها، وابستگی شدید به تجربه و دانش چند نیروی کلیدی است. در این سازمان‌ها معمولاً افرادی وجود دارند که سال‌ها تجربه کسب کرده‌اند و به مرور به مرجع اصلی پاسخ‌گویی تبدیل شده‌اند. وقتی مسئله‌ای پیچیده پیش می‌آید، همه می‌دانند باید سراغ چه کسی بروند. برای دریافت پاسخ، گرفتن تأیید یا تصمیم‌گیری درباره مسائل مهم، نام چند نفر مشخص بارها تکرار می‌شود. در کوتاه‌مدت، این روش حتی می‌تواند بسیار کارآمد به نظر برسد. چرا باید زمان زیادی برای پیدا کردن اطلاعات صرف کرد وقتی فردی با سال‌ها تجربه، پاسخ را می‌داند؟ اما مشکل زمانی آشکار می‌شود که آن فرد دیگر در سازمان حضور نداشته باشد.

با خروج یک نیروی کلیدی، ممکن است تنها یک جایگاه شغلی خالی نشود؛ بلکه بخش بزرگی از تجربه عملی سازمان نیز از دست برود. سال‌ها آموخته، تصمیم‌های گذشته، شناخت مسائل، راه‌های حل مشکلات و جزئیاتی که هیچ‌گاه در اسناد رسمی ثبت نشده‌اند، ممکن است همراه با فرد از سازمان خارج شوند. در چنین شرایطی، تیم‌ها ناچارند دوباره چیزی را بسازند که سازمان پیش‌تر یک‌بار هزینه یادگیری آن را پرداخت کرده است.

ماه‌ها زمان صرف می‌شود، پرسش‌هایی دوباره مطرح می‌شوند و اشتباه‌هایی تکرار می‌شوند که شاید قبلاً راه‌حلشان پیدا شده بود. اینجاست که تفاوت میان «دانستن افراد» و «دانش سازمان» اهمیت پیدا می‌کند. اگر دانش فقط در ذهن افراد باقی بماند، سازمان از آن استفاده می‌کند، اما لزوماً مالک آن نیست.

از دانش فردی تا دارایی سازمانی

در مقابل، سازمان‌هایی وجود دارند که تلاش می‌کنند دانش را از سطح افراد فراتر ببرند. در این سازمان‌ها، ایجاد دسترسی به دانش، یادگیری مستمر و به‌اشتراک‌گذاری تجربه بخشی از نحوه کار سازمان است. کارکنان تنها مصرف‌کننده دانش نیستند؛ بلکه در شکل‌گیری و انتقال آن نیز نقش دارند.

چنین سازمان‌هایی افراد را تشویق می‌کنند که درباره دانسته‌های خود صحبت کنند، تجربه‌هایشان را به اشتراک بگذارند و حتی فرضیات موجود را زیر سؤال ببرند. این موضوع اهمیت زیادی دارد، زیرا دانش زمانی می‌تواند به یک دارایی سازمانی تبدیل شود که امکان دسترسی و استفاده از آن برای دیگران نیز وجود داشته باشد.

در این حالت، تخصص یک فرد تنها یک مزیت شخصی نیست. سازمان می‌تواند از آن بهره‌برد، آن را میان افراد و تیم‌ها جریان دهد و از آن برای حل مسائل جدید استفاده کند. نتیجه چنین رویکردی در طول زمان آشکار می‌شود. سازمانی که دانش را میان افراد به جریان می‌اندازد، در برابر تغییرات مقاوم‌تر است؛ زیرا عملکرد آن تنها به حضور چند فرد خاص وابسته نیست.

چرا این موضوع در عصر هوش مصنوعی مهم‌تر شده است؟

ورود هوش مصنوعی، ارزش و نقش دانش در سازمان را از بین نبرده است؛ بلکه شکل مسئله را تغییر داده است. امروز هوش مصنوعی می‌تواند اسناد را خلاصه کند، کارهای تکراری را خودکار کند و اطلاعات موردنیاز را تقریباً در لحظه بازیابی کند. دسترسی به اطلاعات دیگر مانند گذشته دشوار نیست. اما میان «دسترسی به اطلاعات» و «توانایی قضاوت» تفاوت مهمی وجود دارد.

هوش مصنوعی می‌تواند اطلاعات را پیدا و پردازش کند، اما قضاوتی که از سال‌ها یادگیری، تجربه و تأمل شکل گرفته، به همین سادگی جایگزین نمی‌شود.

یک فرد باتجربه فقط مجموعه‌ای از اطلاعات را در اختیار ندارد. او در طول زمان با موقعیت‌های مختلف مواجه شده، پیامد تصمیم‌ها را دیده، با دیدگاه‌های متفاوت روبه‌رو شده و یاد گرفته است که در شرایط پیچیده چگونه فکر کند. این نوع قضاوت در یک جلسه آموزشی سالانه ساخته نمی‌شود. یادگیری واقعی، فرایندی مستمر است.

از مواجهه با ایده‌های جدید شکل می‌گیرد، از شنیدن دیدگاه‌های متفاوت تأثیر می‌پذیرد و زمانی عمیق‌تر می‌شود که افراد حاضر باشند فرضیات قدیمی خود را دوباره بررسی کنند. بنابراین، هرچه فناوری در دسترسی به اطلاعات قدرتمندتر می‌شود، اهمیت توانایی انسان برای یادگیری، تفسیر و استفاده از دانش نیز بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد.

یادگیری دیگر یک فعالیت جانبی نیست

این نگاه باعث شده سازمان‌های آینده‌نگر تعریف متفاوتی از یادگیری داشته باشند. در گذشته، یادگیری سازمانی ممکن بود بیشتر به دوره‌های آموزشی، کلاس‌ها و برنامه‌های رسمی محدود شود. در چنین نگاهی، آموزش گاهی یک الزام سازمانی تلقی می‌شد؛ چیزی که کارکنان باید در زمان مشخصی انجام دهند.

اما یادگیری در سازمان‌های امروزی نمی‌تواند فقط به چنین موقعیت‌هایی محدود باشد.

- یادگیری در فاصله میان دو جلسه اتفاق می‌افتد.
- هنگام رفت و آمد اتفاق می‌افتد.
- پیش از یک ارائه مهم اتفاق می‌افتد.
- و حتی زمانی که فرد با مسئله‌ای روبه‌رو می‌شود که قبلاً با آن مواجه نشده است، فرایند یادگیری آغاز می‌شود.

به همین دلیل، سازمان‌هایی که می‌خواهند ظرفیت یادگیری خود را افزایش دهند، باید یادگیری را بخشی از زیرساخت سازمان بدانند، نه فعالیتی جدا از کار اصلی. همان‌طور که فناوری، امور مالی و عملیات برای ادامه فعالیت یک سازمان ضروری‌اند، توانایی سازمان برای یادگیری و سازگاری نیز به یکی از پایه‌های موفقیت بلندمدت تبدیل شده است.

سرعت یادگیری، سرعت سازگاری

سرمایه‌گذاری روی یادگیری فقط به معنای کمک به کارکنان برای یادگیری مهارت‌های جدید نیست. موضوع بزرگ‌تر، افزایش سرعت سازگاری سازمان است. بازارها تغییر می‌کنند، مسائل جدید به وجود می‌آیند و راه‌حل‌هایی که در گذشته کارآمد بوده‌اند، ممکن است دیگر پاسخ مناسبی برای شرایط جدید نباشند. در چنین محیطی، سازمانی که سریع‌تر یاد می‌گیرد، می‌تواند سریع‌تر خود را با شرایط تازه هماهنگ کند. این موضوع یک مزیت رقابتی مهم ایجاد می‌کند.

فناوری‌ها را می‌توان خریداری کرد. ابزارها را می‌توان تهیه کرد و حتی بسیاری از فرایندها را می‌توان از رقبا الگوبرداری کرد. اما ساختن فرهنگی که در آن یادگیری متوقف نمی‌شود، بسیار دشوارتر است. به همین دلیل، در بازاری که تغییر به تنها امر ثابت تبدیل شده، توانایی سازگاری می‌تواند یکی از معدود مزیت‌هایی باشد که رقبا نمی‌توانند به راحتی از آن تقلید کنند. شکل یادگیری هم تغییر کرده است!

تغییر تنها در اهمیت یادگیری اتفاق نیفتاده؛ شیوه یادگیری نیز تغییر کرده است. یادگیری دیگر الزاماً به معنای نشستن در یک کلاس یا گذراندن یک دوره آموزشی طولانی نیست. افراد در طول روز و متناسب با نیازهای واقعی خود یاد می‌گیرند.

گاهی برای فهم عمیق یک موضوع، مطالعه یک کتاب کامل ضروری است. گاهی فرد زمان کافی ندارد و یک خلاصه کوتاه می‌تواند نقطه شروع مناسبی باشد. در موقعیتی دیگر، محتوای صوتی می‌تواند به فرد اجازه دهد در زمان رفت‌وآمد نیز یاد بگیرد. این انعطاف اهمیت زیادی دارد، زیرا نیاز افراد به دانش یکسان نیست.

گاهی فرد می‌خواهد درباره یک موضوع عمیق شود و گاهی فقط به دنبال یک ایده یا پاسخ برای مسئله‌ای است که همین حالا با آن روبه‌رو شده است. بهترین زیست‌بوم‌های یادگیری، این تفاوت را می‌پذیرند. آن‌ها به افراد امکان می‌دهند متناسب با زمان، نیاز و مسئله‌ای که درگیر آن هستند، مسیر یادگیری خود را انتخاب کنند. در این نگاه، یادگیری از یک فعالیت جداگانه به بخشی از جریان کار روزمره تبدیل می‌شود.

از مصرف دانش تا استفاده از دانش

با این حال، حجم یادگیری به‌تنهایی معیار مناسبی برای سنجش موفقیت نیست. خواندن تعداد زیادی کتاب، گوش دادن به ساعت‌ها محتوای صوتی یا مصرف حجم زیادی از اطلاعات، لزوماً به معنای یادگیری مؤثر نیست. ارزش واقعی دانش زمانی آشکار می‌شود که بتوان از آن برای تصمیم‌گیری بهتر استفاده کرد.

هدف یادگیری صرفاً افزایش حجم اطلاعات موجود در ذهن افراد نیست. هدف، ایجاد توانایی برای دیدن مسائل از زاویه‌های تازه، بازنگری در فرضیات و تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر است. به همین دلیل، سازمان‌ها نباید فقط بپرسند کارکنان چه مقدار محتوا مصرف کرده‌اند. پرسش مهم‌تر این است که این یادگیری چه تغییری در نحوه فکر کردن و عمل کردن آن‌ها ایجاد کرده است. دانش زمانی ارزش بیشتری پیدا می‌کند که از حالت اطلاعات خام خارج شود و در تصمیم‌ها، حل مسائل و عملکرد سازمانی خود را نشان دهد.

راهبرد دانش از قبل وجود دارد

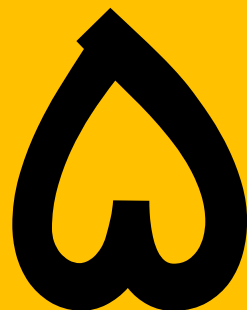
در نهایت، هر سازمانی یک راهبرد دانش دارد؛ حتی اگر هرگز آن را روی کاغذ نیاورده باشد. وقتی یک شرکت دانش خود را در ذهن چند فرد کلیدی متمرکز می‌کند، در واقع یک راهبرد دانش را انتخاب کرده است. وقتی سازمانی کارکنان را به یادگیری مستمر تشویق می‌کند، تجربه‌ها را به اشتراک می‌گذارد و دسترسی به دانش را آسان‌تر می‌کند، آن هم در حال شکل دادن به یک راهبرد دانش است.

تفاوت اصلی در این است که آیا این اتفاق آگاهانه و هدفمند رخ می‌دهد یا به‌صورت اتفاقی و بدون طراحی. سازمانی که این موضوع را جدی می‌گیرد، می‌تواند دانش را از یک مزیت فردی به یک دارایی مشترک تبدیل کند. در چنین سازمانی، خروج یک فرد به معنای خروج تمام دانشی نیست که در طول سال‌ها به دست آورده است. تجربه می‌تواند در سازمان جریان پیدا کند، از فردی به فرد دیگر منتقل شود و در مواجهه با مسائل جدید دوباره مورد استفاده قرار گیرد.

سازمان‌هایی که در سال‌های پیش رو موفق‌تر خواهند بود، لزوماً شرکت‌هایی با بزرگ‌ترین بودجه‌ها یا پیشرفته‌ترین فناوری‌ها نیستند. مزیت آن‌ها می‌تواند در چیزی عمیق‌تر باشد: فرهنگی که در آن یادگیری متوقف نمی‌شود، دانش در اختیار سازمان باقی می‌ماند و تجربه افراد به سرمایه‌ای مشترک تبدیل می‌شود. در چنین سازمانی، دانش دیگر فقط چیزی نیست که افراد «می‌دانند»؛ بلکه چیزی است که سازمان می‌تواند از آن یاد بگیرد، آن را به اشتراک بگذارد و برای تصمیم‌های بهتر به کار بگیرد.

یک پیشنهاد خوب چه ویژگی‌هایی دارد؟

داشتن ایده، اولین قدم برای ایجاد یک تغییر است؛ اما هر ایده‌ای الزاماً یک پیشنهاد خوب و قابل اجرا نیست. ممکن است فردی متوجه مشکلی در محیط کار شود و راه‌حلی نیز برای آن در ذهن داشته باشد، اما اگر نتواند مسئله را به‌درستی توضیح دهد، راهکار خود را شفاف بیان کند و ارزش حاصل از اجرای آن را نشان دهد، احتمال اینکه ایده او جدی گرفته شود کاهش پیدا می‌کند.

در نظام پیشنهادها، کیفیت پیشنهاد اهمیت زیادی دارد. سازمان‌ها به دنبال دریافت ایده‌هایی هستند که بتوانند به حل مسائل واقعی، بهبود فرایندها، افزایش بهره‌وری، کاهش هزینه‌ها، ارتقای کیفیت یا ایجاد ارزش‌های جدید منجر شوند. بنابراین، پیشنهاد خوب فقط یک فکر خام نیست؛ بلکه ایده‌ای است که تا حدی پردازش شده و می‌تواند مبنایی برای بررسی و تصمیم‌گیری قرار گیرد.

نکته مهم این است که برای نوشتن یک پیشنهاد خوب، لازم نیست نویسنده متخصص فن بیان یا نویسنده حرفه‌ای باشد. آنچه اهمیت دارد، شناخت درست مسئله، شفافیت راهکار و توجه به نتیجه است. اگر این سه عنصر در یک پیشنهاد وجود داشته باشند، حتی یک ایده ساده نیز می‌تواند ارزش زیادی برای سازمان ایجاد کند.

از کجا بفهمیم یک ایده ارزش تبدیل شدن به پیشنهاد را دارد؟

یکی از پرسش‌های رایج کارکنان این است که «آیا ایده من آن قدر مهم هست که آن را به‌عنوان پیشنهاد ثبت کنم؟» پاسخ ساده است: اگر ایده بتواند یک وضعیت موجود را بهتر کند، ارزش مطرح شدن دارد. برای تشخیص این موضوع می‌توان به اتفاقات روزمره محیط کار توجه کرد. آیا فعالیتی وجود دارد که زمان زیادی از کارکنان می‌گیرد؟ آیا کاری چند بار انجام می‌شود؟ آیا خطایی به‌صورت مکرر تکرار می‌شود؟ آیا مشتریان از بخشی از خدمات ناراضی هستند؟ آیا منابعی مانند انرژی، مواد، زمان یا نیروی انسانی به شکل مناسبی استفاده نمی‌شوند؟ آیا روشی وجود دارد که بتوان با استفاده از فناوری یا تغییر فرایند، کار را ساده‌تر کرد؟ هرکدام از این موارد می‌توانند نقطه شروع یک پیشنهاد باشند.

در واقع، پیشنهاد خوب لزوماً از یک ایده عجیب و کاملاً جدید به وجود نمی‌آید. گاهی کافی است فردی به یک فرایند معمولی با دقت بیشتری نگاه کند و بپرسد: «آیا راه بهتری برای انجام این کار وجود ندارد؟»

پیشنهاد خوب از شناخت دقیق مسئله شروع می‌شود

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های یک پیشنهاد اثربخش، تعریف دقیق مسئله است. بسیاری از پیشنهادها ضعیف به این دلیل نتیجه مطلوبی نمی‌گیرند که پیشنهاددهنده مستقیماً سراغ راه‌حل رفته، بدون اینکه مشخص کند دقیقاً چه مشکلی قرار است حل شود. برای مثال، جمله «فرایند اداری باید اصلاح شود» اطلاعات زیادی در اختیار ارزیاب قرار نمی‌دهد. مشخص نیست کدام بخش فرایند مشکل دارد، مشکل چه پیامدی ایجاد می‌کند و چرا باید تغییر کند. اما اگر پیشنهاددهنده توضیح دهد که «در فرایند فعلی، تأیید یک درخواست نیازمند مراجعه به چند واحد است و همین موضوع باعث افزایش زمان پاسخ‌گویی و رفت‌وآمد کارکنان می‌شود»، مسئله بسیار روشن‌تر شده است.

تعریف درست مسئله باعث می‌شود ارزیاب ابتدا با شرایط موجود آشنا شود و سپس بتواند درباره راه‌حل پیشنهادی قضاوت کند. بنابراین، قبل از نوشتن راه‌حل، بهتر است چند سؤال ساده پرسیده شود: مشکل دقیقاً چیست؟ از چه زمانی وجود دارد؟ چه کسانی تحت تأثیر آن هستند؟ چه پیامدی ایجاد می‌کند و چرا روش فعلی مناسب نیست؟ هرچه پاسخ این پرسش‌ها روشن‌تر باشد، پیشنهاد از پایه محکم‌تری برخوردار خواهد بود.

راه‌حل باید روشن و مشخص باشد

بعد از اینکه مسئله مشخص شد، نوبت به راه‌حل می‌رسد. یک پیشنهاد خوب باید به‌روشنی توضیح دهد که چه تغییری قرار است ایجاد شود. یکی از مشکلات رایج در پیشنهادها، استفاده از عبارتهای کلی است. عباراتی مانند «باید کیفیت را افزایش دهیم»، «باید سرعت کار بیشتر شود» یا «باید از فناوری استفاده کنیم» به‌تنهایی پیشنهاد محسوب نمی‌شوند؛ زیرا مشخص نمی‌کنند دقیقاً چه کاری باید انجام شود.

راه‌حل باید تا حد امکان عملیاتی و قابل‌تصور باشد. برای مثال، به جای اینکه گفته شود «فرایند را دیجیتال کنیم»، بهتر است توضیح داده شود که کدام مرحله حذف یا الکترونیکی خواهد شد، چه اطلاعاتی در سامانه ثبت می‌شود و این تغییر چگونه زمان انجام کار را کاهش می‌دهد. البته شفاف بودن به معنای طولانی و پیچیده بودن نیست. یک پیشنهاد می‌تواند کوتاه باشد، اما در همان چند جمله مشخص کند که چه کاری، چگونه و با چه هدفی باید انجام شود.

پیشنهاد باید قابل اجرا باشد

ممکن است یک ایده بسیار جذاب باشد، اما اجرای آن با شرایط واقعی سازمان سازگار نباشد. بنابراین، یکی دیگر از ویژگی‌های پیشنهاد خوب، توجه به امکان‌پذیری آن است. پیشنهاددهنده هنگام ارائه ایده بهتر است تا حد امکان به منابع موردنیاز، هزینه، زمان، نیروی انسانی، فناوری و محدودیت‌های احتمالی توجه کند.

لازم نیست همه جزئیات اجرای پروژه را خودش طراحی کند، اما داشتن یک نگاه واقع‌بینانه می‌تواند ارزش پیشنهاد را افزایش دهد. برای مثال، اگر پیشنهادی نیازمند خرید تجهیزات جدید است، بهتر است مشخص شود که این تجهیزات چه ضرورتی دارند و چه منفعتی ایجاد می‌کنند. اگر اجرای پیشنهاد نیازمند آموزش کارکنان است، می‌توان این موضوع را نیز در نظر گرفت.

البته نباید از پیشنهاددهنده انتظار داشت که قبل از ثبت ایده، یک طرح کسب‌وکار کامل تهیه کند. ارزیابی دقیق امکان‌پذیری وظیفه سازمان و کارشناسان مربوط است. اما هرچه پیشنهاددهنده محدودیت‌ها و شرایط واقعی را بهتر در نظر بگیرد، پیشنهاد او قابل‌اتکاتر خواهد بود.

ارزش پیشنهادی را نشان دهید

یکی از مهم‌ترین بخش‌های یک پیشنهاد خوب، توضیح نتیجه مورد انتظار است. سازمان باید بداند اگر این پیشنهاد اجرا شود، چه چیزی بهتر خواهد شد. این ارزش ممکن است مالی باشد؛ مانند کاهش هزینه، کاهش مصرف مواد یا صرفه‌جویی در نیروی انسانی. اما ارزش پیشنهاد همیشه مالی نیست. افزایش کیفیت، کاهش زمان، افزایش ایمنی، کاهش ریسک، افزایش رضایت مشتری، کاهش خطا و بهبود شرایط کاری کارکنان نیز می‌توانند ارزش‌های مهمی ایجاد کنند. برای مثال، اگر پیشنهادی بتواند زمان انجام یک فعالیت را از ۳۰ دقیقه به ۲۰ دقیقه کاهش دهد، این کاهش زمان یک نتیجه قابل توجه است. اگر بتواند تعداد خطاهای یک فرایند را کاهش دهد، ارزش آن در افزایش کیفیت و کاهش دوباره‌کاری دیده می‌شود. هرچه نتیجه پیشنهادی روشن‌تر بیان شود، ارزیابی آن نیز آسان‌تر خواهد بود. حتی اگر نتوان مقدار دقیق منفعت را محاسبه کرد، می‌توان جهت و نوع اثر را مشخص کرد.

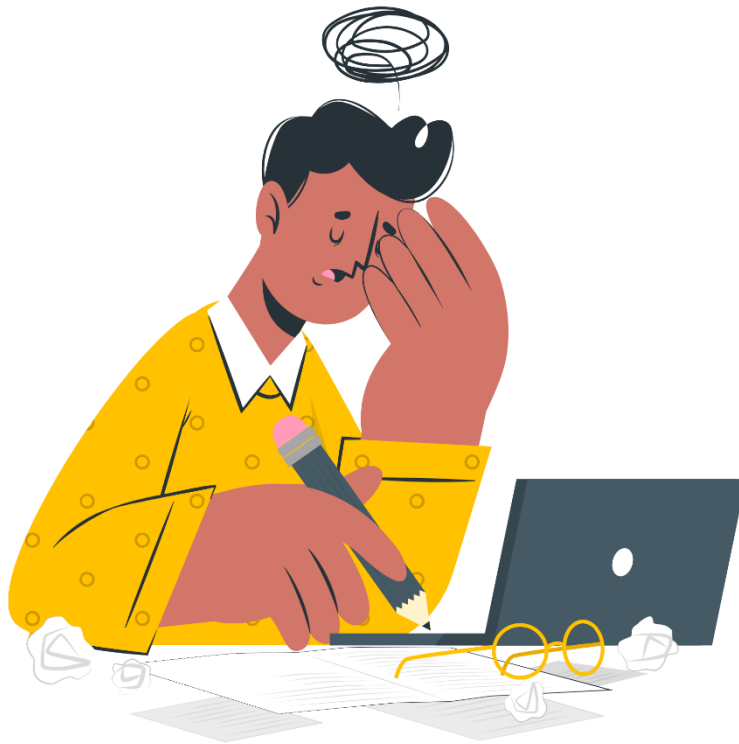
یک پیشنهاد خوب چقدر باید جزئیات داشته باشد؟

پاسخ این سؤال به ماهیت پیشنهاد بستگی دارد. پیشنهادهای ساده ممکن است تنها به چند جمله نیاز داشته باشند، در حالی که پیشنهادهای پیچیده‌تر به توضیحات بیشتری نیاز دارند. اصل مهم این است که پیشنهاد باید به اندازه‌ای توضیح داشته باشد که ارزیاب بتواند مسئله، راه‌حل و نتیجه مورد انتظار را درک کند. اطلاعات اضافی و غیرضروری ممکن است اصل ایده را تحت‌الشعاع قرار دهد. در مقابل، توضیحات بیش از حد کوتاه نیز ممکن است باعث ابهام شود.

بهتر است پیشنهاددهنده به جای تلاش برای طولانی کردن متن، روی اطلاعاتی تمرکز کند که برای تصمیم‌گیری ضروری هستند. استفاده از مثال، عدد، مقایسه وضعیت موجود و پیشنهادی یا توضیح یک تجربه واقعی می‌تواند در موارد لازم بسیار کمک‌کننده باشد.

از بیان تجربه و شواهد نترسید

پیشنهادهایی که بر پایه تجربه واقعی شکل گرفته‌اند، معمولاً قدرت بیشتری دارند. اگر یک کارمند بارها با مشکلی مواجه شده و برای آن راهکاری پیدا کرده است، می‌تواند تجربه خود را در پیشنهاد توضیح دهد. برای مثال، اگر تغییر کوچکی در یک واحد قبلاً آزمایش شده و نتیجه مثبتی داشته است، بیان این تجربه می‌تواند از پیشنهاد پشتیبانی کند. همچنین اگر پیشنهاددهنده بتواند با چند عدد ساده نشان دهد که مشکل چقدر تکرار می‌شود یا چه میزان زمان و منابع مصرف می‌کند، پیشنهاد او قابل بررسی‌تر خواهد بود. البته منظور از شواهد، ارائه گزارش‌های پیچیده یا مطالعات طولانی نیست. گاهی یک مثال واقعی یا یک عدد ساده می‌تواند برای نشان دادن اهمیت مسئله کافی باشد.

قبل از ثبت پیشنهاد، چند سؤال از خودمان بپرسیم

پیش از ثبت پیشنهاد، بهتر است چند دقیقه زمان بگذاریم و ایده خود را بررسی کنیم. آیا دقیقاً می‌دانم چه مشکلی را می‌خواهم حل کنم؟ آیا راهکار پیشنهادی من مشخص است؟ آیا این راهکار واقعاً می‌تواند مشکل را برطرف کند؟ آیا اجرای آن امکان‌پذیر است؟ و در نهایت، اگر پیشنهاد اجرا شود، چه چیزی بهتر خواهد شد؟ پاسخ دادن به این پرسش‌ها کمک می‌کند ایده خام را به یک پیشنهاد پخته‌تر تبدیل کنیم. همچنین خوب است بررسی کنیم که آیا این پیشنهاد قبلاً مطرح یا اجرا نشده است.

ممکن است ایده‌ای که به نظر جدید می‌رسد، در گذشته بررسی شده باشد. اطلاع از این موضوع می‌تواند به تکمیل پیشنهاد کمک کند و حتی ممکن است اطلاعات جدیدی درباره علت اجرا نشدن آن در اختیار پیشنهاددهنده قرار دهد.

پیشنهاد خوب الزاماً پیچیده نیست

گاهی تصور می‌شود هرچه یک پیشنهاد پیچیده‌تر باشد، ارزشمندتر است. در حالی که چنین نیست. یک پیشنهاد خوب ممکن است بسیار ساده باشد، اما دقیقاً یک مشکل مهم و تکرارشونده را حل کند. برای مثال، تغییر ترتیب دو مرحله از یک فرایند، اصلاح یک فرم، ایجاد یک چک‌لیست ساده، تغییر روش اطلاع‌رسانی یا حذف یک مرحله غیرضروری ممکن است در ظاهر بسیار ساده باشند، اما اگر بتوانند زمان، هزینه یا خطا را کاهش دهند، ارزش قابل توجهی دارند. در نظام پیشنهادها، معیار اصلی ارزش یک ایده، میزان پیچیدگی آن نیست؛ بلکه میزان مسئله‌ای است که حل می‌کند و ارزشی است که ایجاد می‌کند.

از یک ایده خام تا یک پیشنهاد اثربخش

می‌توان مسیر تبدیل ایده به پیشنهاد را در یک فرایند ساده خلاصه کرد. ابتدا مسئله یا فرصت بهبود را مشاهده می‌کنیم. سپس تلاش می‌کنیم علت و ابعاد آن را بهتر بشناسیم. بعد راه‌حل‌های مختلف را بررسی کرده و بهترین گزینه را انتخاب می‌کنیم. در مرحله بعد، نتیجه مورد انتظار و امکان اجرای آن را در نظر می‌گیریم و در نهایت پیشنهاد را به شکل روشن و ساده ثبت می‌کنیم. این فرایند باعث می‌شود فاصله میان «یک فکر» و «یک پیشنهاد قابل بررسی» کاهش پیدا کند. نکته مهم این است که پیشنهاددهنده نباید منتظر بماند تا ایده‌اش کاملاً بی‌نقص شود. نظام پیشنهادها برای همین ایجاد شده است که ایده‌ها بررسی و در صورت نیاز تکمیل شوند. مهم این است که پیشنهاد به اندازه کافی روشن باشد تا بتوان درباره آن گفت‌وگو و تصمیم‌گیری کرد.

جمع‌بندی

یک پیشنهاد خوب، صرفاً یک ایده جدید نیست؛ بلکه راهکاری برای ایجاد یک بهبود واقعی است. چنین پیشنهادی از شناخت یک مسئله مشخص شروع می‌شود، راه‌حلی روشن و قابل اجرا ارائه می‌دهد و توضیح می‌دهد که اجرای آن چه ارزشی برای سازمان ایجاد خواهد کرد. برای ارائه پیشنهادها با کیفیت، لازم نیست همیشه به دنبال ایده‌های بزرگ و پیچیده باشیم. کافی است با دقت بیشتری به کارهای روزمره نگاه کنیم، مشکلات را جدی بگیریم و از خودمان بپرسیم که آیا راه بهتری برای انجام آن‌ها وجود دارد. در نهایت، یک پیشنهاد خوب پیشنهادی نیست که فقط روی کاغذ جذاب به نظر برسد؛ پیشنهاد خوب، پیشنهادی است که بتواند یک مسئله واقعی را به یک فرصت واقعی برای بهبود تبدیل کند.

۵ رویه کلیدی برای موفقیت برنامه‌های مدیریت دانش

برنامه‌های مدیریت دانش زمانی می‌توانند به نتایج پایدار و اثربخش دست یابند که علاوه بر طراحی مناسب، بر مجموعه‌ای از رویه‌های آزموده‌شده و اصول اجرایی مشخص استوار باشند. تجربه چند دهه فعالیت در حوزه مدیریت دانش نشان می‌دهد که برخی اقدامات و رویکردها، بیش از سایر عوامل، در موفقیت برنامه‌های مدیریت دانش نقش دارند. در ادامه، پنج رویه معرفی می‌شود که می‌تواند به سازمان‌ها در ایجاد، توسعه و پایدارسازی برنامه‌های مدیریت دانش کمک کند.

۱) از رویه‌های اثبات‌شده برنامه‌های موفق مدیریت دانش استفاده کنید و تجربیات خود را آزادانه به اشتراک بگذارید

یکی از راه‌های مؤثر برای توسعه برنامه مدیریت دانش، یادگیری از تجربیات سازمان‌ها و متخصصانی است که پیش از این مسیر مشابهی را طی کرده‌اند. به جای آنکه هر سازمان همه راهکارها را از ابتدا طراحی و آزمون کند، می‌توان از رویه‌های اثبات‌شده استفاده و آنها را متناسب با شرایط سازمان بومی‌سازی کرد. در مقابل، سازمان‌ها نیز می‌توانند با به‌اشتراک‌گذاری تجربیات خود به توسعه دانش حرفه‌ای مدیریت دانش کمک کنند.

در کنفرانس‌های تخصصی و صنعتی شرکت کنید. از شرکت‌کنندگان و ارائه‌دهندگان پرسش کنید، تجربیات خود را با آنها مقایسه کنید و شبکه‌ای از همکاران و متخصصان ایجاد کنید. در شرایطی که دسترسی به کنفرانس‌های بین‌المللی مدیریت دانش محدود است، می‌توان از رویدادهای داخلی، همایش‌های تخصصی، نشست‌های انجمن‌های حرفه‌ای و جلسات تخصصی سازمان‌ها آغاز کرد. همچنین ایجاد شبکه‌ای از همکاران مدیریت دانش در سازمان‌های مشابه و برگزاری نشست‌های منظم آنلاین می‌تواند به تداوم یادگیری و تبادل تجربه کمک کند.

میزبان بازدیدهای سازمانی باشید و خود نیز از سازمان‌های دیگر بازدید کنید. در هر بازدید، هدف مشخصی را دنبال کنید و به جای مشاهده کلی فعالیت‌ها، بر موضوعات مشخص تمرکز داشته باشید؛ برای مثال، بررسی نحوه عملکرد ابزار جست‌وجوی داخلی، سازوکار ثبت درس‌آموخته‌ها یا نحوه فعالیت جوامع عمل. سپس ایده‌هایی را که با شرایط و نیازهای سازمان تناسب بیشتری دارند، شناسایی و اجرا کنید.

در جوامع حرفه‌ای مدیریت دانش مشارکت فعال داشته باشید. گفت‌وگوها و تجربیات مطرح‌شده را دنبال کنید، پرسش‌های تخصصی خود را مطرح کنید و در نشست‌ها و برنامه‌های حرفه‌ای حضور یافته و در صورت امکان ارائه داشته باشید. مشارکت در چنین جوامعی علاوه بر دسترسی به تجربیات دیگران، فرصتی برای دریافت بازخورد درباره برنامه مدیریت دانش سازمان فراهم می‌کند.

۲) یک جامعه داخلی مدیریت دانش را تسهیل کنید

همه افرادی را که در سازمان نقشی در مدیریت دانش دارند یا به این حوزه علاقه‌مند هستند، به مشارکت دعوت کنید. بستری فراهم کنید تا اعضا بتوانند تجربیات و دانش خود را به اشتراک بگذارند، نوآوری کنند، از تجربیات یکدیگر استفاده مجدد کنند، با یکدیگر همکاری کنند و از یکدیگر بیاموزند.

ایجاد یک گروه در یک پیام‌رسان یا شبکه اجتماعی به‌تنهایی به معنای شکل‌گیری یک جامعه داخلی مدیریت دانش نیست. در بسیاری از سازمان‌ها، گروه‌های مجازی پس از مدتی فعالیت خود را از دست می‌دهند و به بستری برای انتشار اطلاعات محدود تبدیل می‌شوند. برای جلوگیری از این وضعیت، جامعه باید از یک برنامه مشخص برای فعالیت، نشست‌های منظم، ثبت و پیگیری اقدامات و تعیین مسئول برای هر اقدام برخوردار باشد.

همه ذی‌نفعان را در جریان پیشرفت فعالیت‌ها و برنامه‌های مدیریت دانش قرار دهید و نشان دهید که دیدگاه‌ها و نظرات آنها در تعیین مسیر برنامه مدیریت دانش مورد توجه قرار می‌گیرد. یکی از روش‌های مؤثر برای این کار، دریافت مستقیم مسائل و موانع از ذی‌نفعان است؛ برای مثال، می‌توان پرسید «چه عواملی مانع اشتراک‌گذاری دانش در تیم شما می‌شود؟» و سپس در نشست‌های بعدی، اقدامات انجام‌شده برای پاسخ به این مسائل را به آنها ارائه کرد. به این ترتیب، ذی‌نفعان نه‌تنها در جریان برنامه قرار می‌گیرند، بلکه تأثیر مشارکت خود را نیز مشاهده می‌کنند.

از همه ذی‌نفعان بازخورد و پیشنهاد دریافت کنید و تا حد امکان، این بازخوردها را در اقدامات و تصمیمات برنامه مدیریت دانش منعکس کنید. میزان پاسخ‌گویی برنامه را می‌توان با شاخص‌هایی ساده مانند تعداد اعضای فعال، تعداد پرسش‌های پاسخ‌داده‌شده و میانگین زمان پاسخ‌گویی ارزیابی کرد.

۳) تجربه کاربری عالی ارائه دهید

تعداد ابزارهای مورد استفاده را به حداقل برسانید و ابزارهای تکراری را حذف کنید. از ایجاد یا خرید ابزارهایی که قابلیت‌های آنها از طریق ابزارهای موجود قابل تأمین است، خودداری کنید. کاهش تعداد ابزارها در برخی سازمان‌ها ممکن است با مقاومت‌های فرهنگی و سازمانی مواجه شود؛ زیرا واحدهای مختلف معمولاً به ابزارهای مورد استفاده خود وابستگی دارند. بنابراین، اجرای این رویکرد نیازمند حمایت مدیریت ارشد و ارائه استدلال‌های روشن درباره هزینه‌ها، منافع و پیامدهای یکپارچه‌سازی ابزارهاست.

دسترسی به همه ابزارها را از طریق یک رابط کاربری ساده و یکپارچه فراهم کنید و تا حد امکان، ابزارها را به یکدیگر متصل کنید تا داده‌ها و اطلاعات بتوانند به‌صورت روان میان آنها جریان داشته باشند. برای مثال، اگر سازمان از SharePoint استفاده می‌کند، می‌توان قابلیت جست‌وجوی سازمانی را با آن یکپارچه کرد تا کاربر برای یافتن اطلاعات موردنیاز خود ناچار نباشد در چندین سامانه به‌صورت جداگانه جست‌وجو کند. با بهره‌گیری از معماری اطلاعات، تفکر طراحی و رویکرد طراحی کاربرمحور، قابلیت استفاده و سهولت کاربری را بهبود دهید و ذی‌نفعان را نیز از طریق روش‌های چابک در فرایند طراحی و بهبود درگیر کنید.

در سازمان‌هایی که تیم اختصاصی مدیریت دانش ندارند یا امکان اجرای کامل روش‌های چابک وجود ندارد، می‌توان این رویکرد را به یک چرخه سبک و مستمر تبدیل کرد. برای مثال، می‌توان هر هفته یک نشست ۳۰ دقیقه‌ای با کاربران کلیدی برگزار کرد، یک مسئله مشخص را انتخاب کرد، یک اقدام کوچک برای رفع آن انجام داد، نتیجه را به کاربران نشان داد و بازخورد آنها را برای چرخه بعدی ثبت و اعمال کرد. این رویکرد، در واقع، منطق اصلی «اسپرینت» را حفظ می‌کند: بهبود تدریجی، دریافت سریع بازخورد و تکرار منظم؛ بدون آنکه سازمان الزاماً تمامی تشریفات یک چارچوب چابک مانند اسکرام را اجرا کند.

۴) جست‌وجوی سازمانی را همراه با یک ابزار گفت‌وگوی یکپارچه هوش مصنوعی ارائه کنید

همه سایت‌های داخلی، مخازن اطلاعاتی و پایگاه‌های داده را تا حد امکان در جست‌وجوی سازمانی پوشش دهید و اطلاعات موردنیاز را در اختیار ابزارهای هوش مصنوعی مولد قرار دهید. البته این موضوع نباید به معنای دسترسی بدون محدودیت هوش مصنوعی به تمامی داده‌های سازمان باشد. در سازمان‌هایی که با الزامات امنیتی، محرمانگی و حاکمیت داده مواجه هستند، لازم است داده‌های حساس مانند اطلاعات مالی، پرسنلی و قراردادها پیش از اتصال به ابزارهای هوش مصنوعی شناسایی و سطح دسترسی آنها مشخص شود.

در چنین شرایطی، استفاده از ابزارهای داخلی یا مدل‌هایی که در زیرساخت سازمان مستقر هستند نیز می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

بهترین گزینه‌ها و «کارت‌های پاسخ» را شناسایی و در بالای نتایج جست‌وجو نمایش دهید. کارت پاسخ، نتیجه‌ای ساختاریافته است که اطلاعات کلیدی موردنیاز کاربر را بدون نیاز به بررسی مجموعه‌ای از نتایج در اختیار او قرار می‌دهد. برای مثال، در جست‌وجوی عبارت «قرارداد خرید»، می‌توان کارتی شامل خلاصه آخرین نسخه قرارداد، واحد مسئول و پیوند دسترسی به سند را در بالای نتایج نمایش داد.

گزارش‌های جست‌وجو را به‌صورت مستمر پایش کنید و از بینش‌های حاصل برای بهبود تجربه جست‌وجو استفاده کنید. بررسی رفتار جست‌وجوی کاربران نشان می‌دهد آنها چه موضوعاتی را جست‌وجو می‌کنند و در چه مواردی به نتیجه مطلوب دست نمی‌یابند. این اطلاعات می‌تواند به شناسایی شکاف‌های دانشی و محتوایی کمک کند و به مسئولان مدیریت و تولید محتوا نشان دهد که چه اطلاعاتی باید ایجاد، تکمیل، به‌روزرسانی یا در دسترس‌پذیری آنها بازنگری شود.

۵) به تشکیل انجمن‌ها و گروه‌های تخصصی توجه کنید

یک پلتفرم سازمانی یکپارچه برای مدیریت دانش ایجاد کنید که شامل فهرست انجمن‌ها، الگوهای استاندارد برای صفحات و یک ابزار واحد و مناسب برای گفت‌وگوهای موضوعی آنلاین باشد و با سامانه ایمیل سازمان نیز یکپارچگی کامل داشته باشد.

برای هر یک از تخصص‌ها، نقش‌ها و موضوعات مهم سازمان، کسب‌وکارها و کارکنان، یک گروه سازمانی میان‌وظیفه‌ای ایجاد کنید. ایجاد جوامع متعدد و موازی برای یک موضوع مشابه، می‌تواند به پراکندگی دانش و کاهش مشارکت اعضا منجر شود. بنابراین، تا حد امکان باید هر حوزه تخصصی یا موضوع مهم، گروه مشخص و قابل شناسایی داشته باشد. هدف این باشد که همه اعضای سازمان حداقل در یک گروه، به‌ویژه جامعه مرتبط با حوزه کاری خود، مشارکت داشته باشند. با این حال، عضویت اجباری در گروه‌ها مکن است به عضویت صوری و کم‌اثر منجر شود. بنابراین بهتر است مشارکت در جوامع داوطلبانه اما تشویق‌شده باشد و کیفیت مشارکت و ارزش ایجادشده، بیش از تعداد اعضا مورد توجه قرار گیرد.

همه رهبران انجمن‌ها باید به‌صورت فعال جوامع خود را پایش کنند تا اطمینان حاصل شود که پرسش‌های مطرح‌شده حداکثر ظرف ۲۴ ساعت پاسخ دریافت می‌کنند. برای تحقق این هدف می‌توان مسئولیت پایش و پاسخ‌گویی را به‌صورت دوره‌ای میان اعضای فعال انجمن‌ها تقسیم کرد. در صورت بی‌پاسخ ماندن یک پرسش، رهبر انجمن باید به‌صورت مستقیم برای پاسخ‌گویی یا یافتن فرد مناسب اقدام کند. در اینجا هدف، ایجاد فرهنگ پاسخ‌گویی سریع و قابل اعتماد است، نه صرفاً تعیین یک شاخص زمانی.

وقتی دانش مدیریت نمی‌شود! درس‌هایی از نشت نفت شرکت بریتیش پترولیوم در خلیج مکزیک

در تاریخ ۴ اوت ۲۰۱۰، تام داوِنپورت در سایت Harvard Business Review مقاله‌ای با عنوان «ای کاش BP حالا می‌دانست همان چیزی را که قبلاً می‌دانست» منتشر کرد، که در آن رابطه بین نشت نفت در خلیج مکزیک و کاهش برنامه مدیریت دانش شرکت بریتیش پترولیوم را مورد توجه قرار داد. این موضوع نه تنها توجه تحلیلگران مدیریت دانش را جلب کرد، بلکه سوالات گسترده‌ای را از سوی مدیران و پژوهشگران ایجاد نمود. پاسخ‌های کریس کالیسون و جف پارسل، نویسندگان کتاب «یادگیری پرواز»، نکات ارزشمندی را در زمینه نقش مدیریت دانش در بحران‌های سازمانی مطرح می‌کنند که می‌تواند درس‌های مهمی برای تمام صنایع فراهم کند.

زمینه حادثه و اهمیت مدیریت دانش

حادثه نشت نفت بریتیش پترولیوم در خلیج مکزیک، علاوه بر تلفات انسانی و تخریب محیط زیست، پیامدهای تجاری و سیاسی شدیدی نیز داشت. کریس کالیسون در تحلیل خود اشاره می‌کند که نظام مدیریت دانش به صورت قطعی سازمان را در برابر تصمیمات اشتباه مصون نمی‌کند ولی عدم توجه به مدیریت دانش می‌تواند ریسک‌های عملیاتی را به شدت افزایش دهد. نقطه مهمی که هر دو نویسنده به آن اشاره دارند، چالش فرهنگ یادگیری و به اشتراک‌گذاری دانش در بریتیش پترولیوم است. این چالش در سال‌های اخیر منجر به ضعف در ذخیره، انتقال و کاربرد دانش سازمانی شده است. فرهنگ یادگیری و تبادل تجربیات بین همکاران، که زمانی در بریتیش پترولیوم تقریباً غریزی بود، اکنون رقیق شده و ظرفیت سازمان برای پاسخ به بحران کاهش یافته است.

چالش‌های اصلی مدیریت دانش در بحران‌ها

جف پارسل ۵ چالش اصلی در زمینه مدیریت دانش در پاسخ به بحران نشت نفت BP را مشخص می‌کند:

۱. مبنای دانش و اطلاعات: اکثر اطلاعاتی که برای قضاوت درباره حادثه استفاده می‌کنیم، از رسانه‌ها است. تلویزیون، اینترنت و مطبوعات می‌توانند اطلاعات ناقص، جانبدارانه یا اغراق‌آمیز ارائه دهند. این مسأله باعث می‌شود که مدیران و تحلیلگران ناگزیر بر اساس اطلاعات محدود، دانش موجود و سوگیری‌های خود تصمیم بگیرند.

۲. محیط یادگیری و همکاری: یکی از بزرگترین موانع یادگیری در حوادث، محیط حقوقی و پرچالش است که افراد را از به اشتراک گذاشتن تجربیات باز می‌دارد. بسیاری از حوادث، از تصادفات رانندگی تا انفجارها، تحت دعاوی قانونی قرار می‌گیرند و این باعث می‌شود افراد از بیان دقیق تجربیات خود خودداری کنند. محیط‌های نامناسب برای یادگیری و همکاری، ظرفیت سازمان‌ها برای اصلاح فرایندها و جلوگیری از تکرار اشتباهات را کاهش می‌دهد.

۳. مدیریت ریسک و تصمیم‌گیری: تصمیم‌گیری درباره ریسک‌ها نیازمند دانش دقیق است. با این حال، همان‌طور که مالکوم گلدول در کتاب «Blink» نشان می‌دهد، گاهی مقدار کمی دانش کافی است تا تصمیم مؤثر گرفته شود. چالش اصلی بریتیش پترولیوم نه تنها پذیرش ریسک‌ها، بلکه نداشتن یک برنامه پاسخگویی عملی برای مدیریت ریسک‌ها بوده است.

۴. کمبود همکاری و شفافیت: شرکت بریتیش پترولیوم همکاری‌های محدودی با نهادهای دولتی و سایر شرکت‌ها داشت. به جای تمرکز بر حل فوری مشکل و یادگیری از آن، بسیاری از اقدامات بر حفظ شهرت و تعیین مسئولیت متمرکز بود. این محیط، یادگیری واقعی را محدود می‌کند و تجربه‌های ارزشمند ممکن است از بین بروند.

۵. **عدم آمادگی برای مدیریت ریسک‌های عملیاتی:** بر اساس تحلیل جف پارسل، برنامه‌های پاسخ به ریسک‌های عملیاتی بریتیش پترولیوم به اندازه کافی عملیاتی و اجرایی نبودند. به عبارت دیگر، داشتن دانش کافی بدون توانایی عملی برای استفاده از آن در شرایط واقعی، نتایج محدود و گاهی فاجعه‌آمیز دارد.

نقش مدیریت دانش در کاهش ریسک و یادگیری سازمانی

یکی از اصول پایه‌ای مدیریت دانش، ثبت، به اشتراک‌گذاری و کاربرد دانش برای تصمیم‌گیری بهتر است. تجربه بریتیش پترولیوم نشان می‌دهد که حتی سازمان‌هایی با منابع و تجربه مدیریت دانش، در صورت کاهش تمرکز بر این حوزه، می‌توانند آسیب‌پذیر شوند. کریس کالیسون اشاره می‌کند که در زمان بحران، تمرکز بر ذخیره دانش شخصی به تنهایی کافی نیست. برنامه‌های ثبت دانش برای افراد کلیدی، اگرچه در شرایط اضطراری مفید هستند، اما بیشتر به عنوان «عملیات نجات دانش» عمل می‌کنند و نمی‌توانند جایگزین فرهنگ یادگیری و به اشتراک‌گذاری در کل سازمان شوند. به عبارت دیگر، مدیریت دانش باید به صورت سیستماتیک و سازمانی باشد، نه فقط جمع‌آوری اطلاعات فردی. استفاده از ابزارها، تکنیک‌ها و شبکه‌های داخلی سازمان برای انتقال دانش، همراه با یادگیری از تجربیات گذشته، نقش حیاتی در پیشگیری از بحران‌ها دارد.

درس‌های مدیریت دانش از نشت نفت بریتیش پترولیوم

بر اساس تحلیل کریس کالیسون و جف پارسل، چند درس کلیدی برای سازمان‌ها از این حادثه قابل استخراج است:

۱. **دانش را سیستماتیک مدیریت کنید، نه فردی:** وابستگی به دانش یک فرد یا گروه کوچک، سازمان را در برابر کاهش نیرو یا بحران‌ها آسیب‌پذیر می‌کند. تمرکز بر ثبت دانش فنی، رویه‌ای و فرآیندی از طریق دستورالعمل‌ها، چک‌لیست‌ها و استانداردها، بیشترین اثر را دارد.

۲. **بر محیط اعتمادمحور تأکید کنید:** یادگیری واقعی تنها در محیطی رخ می‌دهد که افراد احساس امنیت کنند و بتوانند تجربیات خود را بدون ترس از تبعات قانونی به اشتراک بگذارند. ایجاد چنین محیطی، سرمایه‌ای ارزشمند برای سازمان است.

۳. **ترکیب دانش و قضاوت برای تصمیم‌گیری:** مدیریت دانش بدون توانایی قضاوت عملی و تصمیم‌گیری اثربخش، کافی نیست. سازمان‌ها باید تعادل مناسب بین دانش و قضاوت را بر اساس تحمل ریسک خود پیدا کنند.

۴. **همکاری بین سازمانی و صنعتی:** تجربه بریتیش پترولیوم نشان می‌دهد که همکاری با نهادهای دولتی، شرکت‌های همکار و حتی رقبا، می‌تواند به حل بحران و انتقال دانش کمک کند؛ شناسایی منابع خارجی دانش و بهره‌گیری از آن‌ها، ظرفیت یادگیری سازمان را افزایش می‌دهد.

۵. **تمرکز بر یادگیری پس از بحران:** پس از وقوع بحران، سازمان‌ها باید تلاش کنند درس‌ها و تجربیات به دست آمده را ثبت و به اشتراک بگذارند تا از تکرار اشتباهات جلوگیری شود. این کار به ایجاد فرهنگ یادگیری پایدار کمک می‌کند و میراث سازمانی را حفظ می‌کند. مدیریت دانش در بحران‌های آینده

حادثه BP یک نمونه واضح از اهمیت مدیریت دانش در بحران‌ها است. اصول پایه‌ای که در کتاب «یادگیری پرواز» مطرح شده‌اند، هنوز هم معتبر و کاربردی هستند:

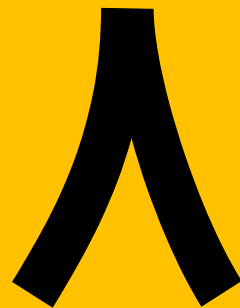
- ثبت و دسته‌بندی دانش عملیاتی و فنی
- به اشتراک‌گذاری دانش در محیط‌های امن و اعتمادمحور
- ایجاد فرآیندهای استاندارد برای مدیریت ریسک
- استفاده از تجربیات گذشته برای پیشگیری از بحران‌های مشابه
- تمرکز بر یادگیری مستمر و بهبود فرآیندها

این اصول نه تنها در صنعت نفت، بلکه در صنایع دیگر مانند هوافضا، انرژی، بهداشت و آموزش نیز قابل اجرا هستند. سازمان‌هایی که قادر به مدیریت دانش سیستمیک و عملیاتی هستند، ظرفیت بهبود عملکرد، کاهش ریسک و پاسخ سریع به بحران‌ها را دارند.

پیشنهادهای کوچک، نتایج بزرگ؛ قدرت بهبودهای مستمر در سازمان

وقتی سخن از نوآوری و بهبود در سازمان می‌شود، معمولاً ذهن ما به سمت پروژه‌های بزرگ، فناوری‌های جدید، سرمایه‌گذاری‌های سنگین یا تغییرات اساسی در فرایندها می‌رود. تصور رایجی وجود دارد که برای ایجاد یک تحول واقعی، باید یک ایده بزرگ و متفاوت داشته باشیم؛ ایده‌ای که بتواند بخش بزرگی از سازمان را تحت تأثیر قرار دهد. این نگاه، اگرچه در برخی شرایط درست است، اما تنها مسیر پیشرفت سازمان نیست.

بخش قابل توجهی از پیشرفت سازمان‌های موفق از مجموعه‌ای از تغییرات کوچک و مستمر شکل می‌گیرد. تغییراتی که شاید در زمان اجرا بسیار ساده به نظر برسند، اما وقتی در طول زمان تکرار می‌شوند و در بخش‌های مختلف سازمان گسترش پیدا می‌کنند، می‌توانند تأثیری بسیار بزرگ ایجاد کنند.

نظام پیشنهادها یکی از مهم‌ترین ابزارهایی است که می‌تواند این تغییرات کوچک را شناسایی و به آن‌ها فرصت اجرا بدهد. هر کارمند، در جریان فعالیت روزانه خود، با ده‌ها موقعیت مواجه می‌شود که می‌توان آن‌ها را کمی ساده‌تر، سریع‌تر، ایمن‌تر یا کم‌هزینه‌تر کرد. اگر سازمان بتواند این فرصت‌ها را شناسایی کند، مجموعه همین بهبودهای کوچک می‌تواند به یکی از مهم‌ترین موتورهای رشد و بهره‌وری تبدیل شود.

چرا گاهی پیشنهادهای کوچک را جدی نمی‌گیریم؟

یکی از موانع مهم در مسیر توسعه نظام پیشنهادها، این تصور است که فقط پیشنهادهایی ارزشمند هستند که نتیجه‌ای بزرگ و فوری ایجاد کنند. ممکن است کارمندی ایده‌ای برای کاهش چند دقیقه از زمان یک فعالیت داشته باشد، اما به دلیل اینکه اثر آن در نگاه اول کوچک است، از ثبت پیشنهاد خود منصرف شود. این در حالی است که ارزش یک پیشنهاد را نباید فقط بر اساس نتیجه فوری آن سنجید. باید پرسید این تغییر چند بار انجام می‌شود، چند نفر تحت تأثیر آن هستند و در طول یک ماه یا یک سال چه اثری ایجاد می‌کند.

برای مثال، کاهش تنها پنج دقیقه از زمان انجام یک فعالیت ممکن است در یک نوبت اهمیت چندانی نداشته باشد. اما اگر آن فعالیت هر روز توسط ۵۰ نفر انجام شود، در یک سال حجم قابل توجهی از زمان آزاد خواهد شد. اگر این زمان آزادشده صرف فعالیت‌های ارزش‌آفرین شود، اثر واقعی پیشنهاد بسیار بیشتر از چیزی خواهد بود که در ابتدا به نظر می‌رسید. بنابراین، یکی از مهم‌ترین اصول در نظام پیشنهادها این است که یک تغییر کوچک را به دلیل کوچک بودن آن رد نکنیم.

قدرت واقعی در تکرار است

تأثیر بسیاری از پیشنهادهای کوچک از یک ویژگی مهم ناشی می‌شود: تکرارپذیری. اگر یک بهبود فقط یک بار اتفاق بیفتد، اثر آن محدود خواهد بود. اما اگر همان بهبود در یک فعالیت روزانه، هفتگی یا ماهانه تکرار شود، نتیجه آن به‌مرور انباشته می‌شود. فرض کنید یک پیشنهاد باعث شود مصرف یک ماده در هر بار انجام یک فعالیت فقط مقدار کمی کاهش پیدا کند. در یک نوبت شاید این صرفه‌جویی قابل توجه نباشد، اما وقتی فعالیت هزاران بار در طول سال تکرار می‌شود، مجموع صرفه‌جویی می‌تواند بسیار چشمگیر باشد.

همین موضوع درباره زمان، انرژی، مواد اولیه، کاغذ، نیروی انسانی و حتی خطاهای کاری نیز صدق می‌کند. یک کاهش کوچک در هر بار انجام کار، وقتی در تعداد زیادی فعالیت ضرب شود، به یک دستاورد قابل توجه تبدیل خواهد شد. به همین دلیل است که در مدیریت بهبود مستمر، گاهی اثر تجمعی تغییرات کوچک از یک تغییر بزرگ و مقطعی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

بهبود کوچک یعنی چه؟

بهبود کوچک الزاماً به معنای کم‌اهمیت بودن نیست. منظور از پیشنهاد کوچک، پیشنهادی است که دامنه تغییر آن محدود باشد، اما بتواند یک بخش مشخص از کار را بهتر کند. ممکن است یک کارمند پیشنهاد دهد یک فرم اداری ساده‌تر شود، یک مرحله غیرضروری از یک فرایند حذف شود، ترتیب انجام دو فعالیت تغییر کند، یک چک‌لیست برای جلوگیری از خطا ایجاد شود یا روش اطلاع‌رسانی به کارکنان اصلاح شود. هیچ‌کدام از این موارد در ظاهر یک تحول بزرگ نیستند، اما می‌توانند تأثیر مستقیمی بر عملکرد داشته باشند.

برای مثال، حذف یک مرحله غیرضروری از یک فرایند ممکن است فقط چند دقیقه از زمان انجام کار کم کند، اما اگر هزاران درخواست از آن فرایند عبور کنند، همین چند دقیقه به صرفه‌جویی قابل توجهی تبدیل می‌شود. بنابراین، برای تشخیص ارزش یک پیشنهاد نباید فقط به اندازه تغییر نگاه کرد؛ باید اثر آن تغییر بر کل فرایند و تعداد دفعات تکرار آن را نیز در نظر گرفت.

بهبود مستمر چگونه شکل می‌گیرد؟

بهبود مستمر به این معنا نیست که سازمان هر روز یک پروژه بزرگ اجرا کند. برعکس، بهبود مستمر یعنی سازمان به‌صورت مداوم به دنبال فرصت‌هایی برای بهتر کردن شرایط موجود باشد. در این رویکرد، هیچ فرایندی کاملاً بدون نقص فرض نمی‌شود. حتی اگر یک فرایند سال‌هاست که مورد استفاده قرار می‌گیرد، باز هم می‌توان پرسید آیا می‌توان آن را ساده‌تر کرد؟ آیا فناوری جدیدی آمده که بتوان از آن استفاده کرد؟ آیا نیاز مشتری تغییر کرده است؟ آیا کارکنان تجربه جدیدی پیدا کرده‌اند که بتواند روش کار را بهتر کند؟ این نوع نگاه باعث می‌شود بهبود به یک فعالیت مقطعی تبدیل نشود، بلکه بخشی از رفتار روزمره کارکنان و مدیران باشد.

نظام پیشنهادها می‌تواند این نگاه را تقویت کند؛ زیرا به کارکنان فرصت می‌دهد مشاهدات و ایده‌های خود را به شکل رسمی مطرح کنند. در چنین شرایطی، بهبود فقط وظیفه یک واحد خاص نیست و همه کارکنان می‌توانند در آن مشارکت داشته باشند.

پیشنهادهای کوچک، مشکلات کوچک را هم حل می‌کنند

همه مشکلات سازمان بزرگ و استراتژیک نیستند. بخش زیادی از اتلاف منابع و کاهش بهره‌وری، از مشکلات کوچک و تکرارشونده ناشی می‌شود.

یک فرایند طولانی، یک فرم پیچیده، یک تأیید غیرضروری، یک جست‌وجوی وقت‌گیر، یک خطای تکراری یا یک روش نامناسب برای انتقال اطلاعات، ممکن است در ظاهر مسئله بزرگی نباشد. اما وقتی این اتفاق هر روز و برای تعداد زیادی از کارکنان رخ می‌دهد، مجموع اثر آن قابل توجه خواهد بود. گاهی یک پیشنهاد ساده می‌تواند چنین مشکلاتی را برای همیشه کاهش دهد.

برای مثال، اگر کارکنان یک واحد هر روز زمان زیادی را صرف پیدا کردن اطلاعات موردنیاز خود می‌کنند، ایجاد یک ساختار ساده برای دسته‌بندی و دسترسی به اطلاعات می‌تواند زمان زیادی آزاد کند. اگر یک خطای مشخص بارها در یک فرایند تکرار می‌شود، اضافه کردن یک کنترل ساده یا چک‌لیست می‌تواند تعداد خطاها را کاهش دهد. این‌ها شاید تغییرات کوچکی باشند، اما ارزش واقعی آن‌ها در این است که یک اتلاف تکرارشونده را حذف می‌کنند.

ایده‌های کوچک برای بهبود فرهنگ سازمانی

یکی از مهم‌ترین دستاوردهای پیشنهادهای کوچک، فقط نتیجه مستقیم آن‌ها نیست؛ بلکه تأثیری است که بر فرهنگ سازمان می‌گذارند. وقتی کارکنان ببینند که یک ایده ساده آن‌ها مورد توجه قرار گرفته و به اجرا رسیده است، این پیام را دریافت می‌کنند که مشارکت آن‌ها اهمیت دارد. این تجربه می‌تواند باعث شود در آینده نیز با دقت بیشتری به محیط کار نگاه کنند و فرصت‌های بیشتری برای بهبود پیدا کنند.

به این ترتیب، یک پیشنهاد کوچک می‌تواند پیشنهاد دیگری ایجاد کند و به‌مرور یک چرخه مثبت شکل بگیرد؛ مشاهده مشکل، ارائه پیشنهاد، اجرای پیشنهاد و در نهایت مشاهده نتیجه. اگر این چرخه در سازمان تکرار شود، فرهنگ بهبود مستمر شکل می‌گیرد. در چنین فرهنگی، کارکنان دیگر فقط به دنبال انجام وظیفه خود نیستند؛ بلکه دائماً به این فکر می‌کنند که چگونه می‌توانند کار را بهتر انجام دهند.

نقش مدیران در جدی گرفتن پیشنهادهای کوچک

برای اینکه پیشنهادهای کوچک بتوانند به نتایج بزرگ منجر شوند، حمایت مدیران ضروری است. اگر مدیران فقط به پیشنهادهای بزرگ و پرهزینه توجه کنند، بسیاری از ایده‌های کوچک هرگز مطرح نخواهند شد. مدیران باید نشان دهند که بهبودهای کوچک نیز ارزشمند هستند. حتی اگر یک پیشنهاد صرفه‌جویی مالی بزرگی ایجاد نکند، ممکن است باعث افزایش رضایت کارکنان، کاهش یک خطای تکراری یا ساده‌تر شدن یک فعالیت شود. همچنین بهتر است نتایج پیشنهادهای کوچک به کارکنان اطلاع‌رسانی شود. وقتی یک کارمند ببیند که پیشنهاد او چه تغییری ایجاد کرده است، انگیزه بیشتری برای مشارکت خواهد داشت.

قدردانی از پیشنهاددهندگان نیز اهمیت زیادی دارد. این قدردانی لزوماً نباید همیشه مالی باشد؛ گاهی معرفی فرد، تشکر رسمی یا نشان دادن اثر پیشنهاد او می‌تواند پیام مهمی درباره ارزش مشارکت ایجاد کند.

چگونه یک پیشنهاد کوچک را پیدا کنیم؟

برای پیدا کردن فرصت‌های بهبود لازم نیست همیشه به دنبال مسائل پیچیده باشیم. کافی است به کارهای روزمره با دقت بیشتری نگاه کنیم. هر جا کاری بیش از حد طول می‌کشد، هر جا دوباره کاری وجود دارد، هر جا کارکنان مجبورند چند بار یک اطلاعات را وارد کنند، هر جا یک خطا مرتب تکرار می‌شود، هر جا مشتریان از یک مرحله ناراضی هستند یا هر جا منابعی هدر می‌رود، می‌تواند یک فرصت برای ارائه پیشنهاد باشد. یک روش ساده این است که در طول یک روز کاری، چند بار از خودمان بپرسیم «چه چیزی در این کار می‌تواند ساده‌تر شود؟» یا «اگر بخواهم این کار را از ابتدا طراحی کنم، چه چیزی را تغییر می‌دهم؟» همین پرسش‌های ساده می‌توانند ذهن را از حالت عادت خارج کنند و فرصت‌های جدیدی برای بهبود نشان دهند.

لازم نیست ایده از ابتدا کامل باشد

یکی از دلایلی که کارکنان گاهی پیشنهادهای خود را ثبت نمی‌کنند این است که فکر می‌کنند ایده باید از ابتدا کاملاً پخته و بدون نقص باشد.

در حالی که هدف نظام پیشنهادها این نیست که هر کارمند به تنهایی تمام جزئیات یک راه حل را طراحی کند. گاهی یک کارمند فقط مشکل را به خوبی می شناسد و یک راه حل اولیه در ذهن دارد. کارشناسان می توانند این ایده را بررسی کنند، جزئیات آن را تکمیل کنند و در صورت نیاز تغییر دهند. بنابراین، بهتر است ایده های کوچک را به دلیل کامل نبودن کنار نگذاریم. ممکن است همان ایده اولیه، جرقه ای برای یک راه حل بهتر باشد.

از پیشنهادهای کوچک تا نتایج بزرگ

وقتی تعداد زیادی از کارکنان در بهبودهای کوچک مشارکت می کنند، نتیجه فقط جمع ساده پیشنهادهای نیست. گاهی یک پیشنهاد باعث می شود فرایندی تغییر کند، این تغییر تجربه جدیدی ایجاد کند و تجربه جدید زمینه ارائه پیشنهاد دیگری شود. به این ترتیب، پیشنهادهای کوچک می توانند به مرور بر یکدیگر اثر بگذارند و تغییرات بزرگ تری ایجاد کنند. سازمانی که هر ماه ده ها بهبود کوچک انجام می دهد، در پایان سال سازمانی بسیار متفاوت از سازمانی خواهد بود که هیچ کدام از این فرصت ها را جدی نگرفته است. این موضوع را می توان در یک جمله خلاصه کرد؛ بزرگی نتیجه، همیشه به بزرگی ایده وابسته نیست؛ گاهی به تعداد دفعاتی بستگی دارد که آن ایده در سازمان تکرار می شود.

جمع بندی

پیشنهادهای کوچک را نباید به دلیل ساده بودن آن ها دست کم گرفت. بسیاری از بهبودهای ارزشمند سازمانی از تغییراتی آغاز می شوند که در ابتدا بسیار کوچک به نظر می رسند، اما به دلیل تکرار، گستردگی یا اثر تجمعی، در طول زمان نتایج قابل توجهی ایجاد می کنند. نظام پیشنهادها می تواند بستری فراهم کند تا این فرصت های کوچک شناسایی و بهبودهای مستمر به بخشی از فعالیت روزمره سازمان تبدیل شوند. در چنین شرایطی، کارکنان فقط مشکلات را گزارش نمی کنند؛ بلکه برای حل آن ها نیز راه حل ارائه می دهند. در نهایت، سازمانی که به پیشنهادهای کوچک اهمیت می دهد، در واقع در حال ساختن یک فرهنگ بزرگ است؛ فرهنگی که در آن بهتر شدن، یک اتفاق مقطعی نیست، بلکه بخشی از کار روزانه همه افراد است.

۹

از بایگانی تا اقدام: تبدیل دانش ذخیره‌شده به نتایج کسب‌وکار

شرکت‌های دارویی در کنترل اسناد عملکرد بسیار خوبی دارند. اسناد تأیید می‌شوند، تاریخ لازم‌الاجرا شدن آن‌ها تعیین می‌شود، نسخه‌ها مدیریت و دسترسی‌ها کنترل می‌شوند و سوابق نیز برای دوره‌های زمانی مشخص نگهداری می‌شوند. این کنترل‌ها برای انطباق با الزامات، قابلیت ردیابی و ایمنی بیمار ضروری هستند. با این حال، به جز سوابقی که اساساً با هدف ارائه شواهد ایجاد می‌شوند، نگهداری و ذخیره‌سازی، هدف اصلی یک سند نیست.

یک گزارش توسعه باید به درک بهتر محصول کمک کند؛ یک ارزیابی ریسک باید از تصمیم‌گیری پشتیبانی کند؛ یک گزارش بررسی و تحقیق باید مانع تکرار مجدد مشکل شود؛ یک بسته انتقال فناوری باید به تیم دیگری کمک کند تا فرایند را درک و کنترل کند و یک روش اجرایی باید به افراد کمک کند تا کار را به درستی انجام دهند. ممکن است لازم باشد یک سند برای سال‌های متمادی نگهداری شود، اما ارزش کسب‌وکاری آن زمانی ایجاد می‌شود که افراد از دانش موجود در آن استفاده کنند.

به بیان ساده، ذخیره‌سازی دانش یک سازوکار کنترلی است، اما استفاده از دانش یک قابلیت کسب‌وکار است.

زمانی که مدیریت دانش به بایگانی تبدیل می‌شود

محیط صنعت دارویی به‌صورت طبیعی توجه زیادی به کنترل اسناد دارد. الزامات انطباق، شفاف و قابل مشاهده هستند و یک بازرس می‌تواند بررسی کند که آیا یک سند تأیید شده، به‌روز، در دسترس و به‌درستی نگهداری شده است یا خیر. سازمان نیز می‌تواند شاخص‌هایی مانند میزان تکمیل اسناد، وضعیت آموزش و عملکرد بایگانی را اندازه‌گیری کند.

اما استفاده از دانش دشوارتر قابل مشاهده است. دانش در میان واحدها، پروژه‌ها، محصولات، سایت‌ها و شرکای بیرونی جریان پیدا می‌کند. فردی که گزارشی را ایجاد می‌کند ممکن است نداند چه کسی در آینده به آن نیاز خواهد داشت و کاربر آینده نیز ممکن است اصلاً نداند چنین دانشی وجود دارد. علاوه بر این، بخش مهمی از زمینه و بستر دانش ممکن است در یادداشت‌های جلسات، ایمیل‌ها، ارائه‌ها یا در حافظه و تجربه کارکنان باتجربه باقی بماند.

به همین دلیل، ممکن است یک شرکت از یک سیستم کنترل اسناد کاملاً منضبط برخوردار باشد، اما همچنان در پاسخ به پرسش‌هایی مانند این موارد با مشکل مواجه شود: چرا این تصمیم گرفته شد؟ چه فرضیاتی از آن پشتیبانی می‌کردند؟ چه میزان عدم قطعیت همچنان وجود داشت؟ چه کسی درک و شناخت کافی از پیشینه موضوع دارد؟ چه اطلاعات جدیدی باید باعث شود تصمیم قبلی را بازبینی کنیم؟ و آیا این یادگیری در جای دیگری از سازمان نیز به کار گرفته شده است؟

وقتی پاسخ‌دادن به این پرسش‌ها دشوار باشد، سازمان اساساً با مشکل ذخیره‌سازی مواجه نیست؛ بلکه با یک مشکل در جریان دانش مواجه است. این موضوع به معنای شکست کنترل اسناد نیست. کنترل اسناد در حال انجام همان کاری است که برای آن طراحی شده است. مسئله این است که سازمان، ارتباط میان دانش ذخیره‌شده و کاری را که قرار است این دانش از آن پشتیبانی کند، طراحی نکرده است.

حلقه مفقوده میان اسناد و کار

یک مخزن اسناد معمولاً حول اشیای اطلاعاتی و مستندات سازمان‌دهی می‌شود؛ مانند گزارش‌ها، روش‌های اجرایی، پروتکل‌ها، ارزیابی‌های ریسک، مشخصات فنی، گزارش‌های بررسی و تحقیق و سوابق جلسات.

اما کسب‌وکار از طریق فرایندها عمل می‌کند؛ برای مثال، توسعه یک محصول، انتقال یک فرایند، بررسی و تحقیق درباره یک انحراف، انتخاب و نظارت بر تأمین‌کننده، مدیریت یک تغییر، آماده‌سازی یک پرونده ارسالی یا پایش عملکرد فرایند.

اسناد از این فرایندها پشتیبانی می‌کنند، اما ارتباط میان سند و فرایند اغلب ضعیف است. تیم‌های کوچک یا باثبات ممکن است برای پیدا کردن و تفسیر اطلاعات مناسب، به کارکنان باتجربه متکی باشند. اما زمانی که شرکت رشد می‌کند، افراد سازمان را ترک می‌کنند، مسئولیت‌ها تغییر می‌کند یا بخشی از فعالیت‌ها برون‌سپاری می‌شود، این رویکرد غیررسمی شکننده خواهد شد. بنابراین، راه‌حل صرفاً ایجاد اسناد بیشتر یا بهبود قابلیت جست‌وجو نیست. راه‌حل، طراحی نحوه جریان یافتن دانش در بستر کار است.

پل ارتباطی: جریان ارزش دانش

نقشه‌برداری فرایند نقطه شروع مناسبی است. نقشه فرایند با نشان دادن افرادی که کار را انجام می‌دهند، نقاط تحویل و انتقال کار، محل اتخاذ تصمیم‌ها، نقاط ایجاد تأخیر یا دوباره‌کاری و محل‌هایی که مسئولیت‌ها در آن‌ها شفاف نیستند، جریان واقعی کار را قابل مشاهده می‌کند.

با این حال، ممکن است یک گام ساده در نقشه فرایند، در عمل به سال‌ها تجربه، تصمیم‌های قبلی و اطلاعاتی وابسته باشد که در چندین سیستم مختلف پراکنده شده‌اند. نقشه‌برداری دانش این لایه مفقود را به فرایند اضافه می‌کند.

برای هر گام یا تصمیم مهم، باید مشخص شود که برای انجام کار چه چیزی را باید بدانیم، این دانش از کجا به دست می‌آید، چه کسی آن را ایجاد یا اعتبارسنجی می‌کند، کجا ذخیره می‌شود و چه کسی در گام بعدی به آن نیاز دارد. همچنین باید روشن شود که دانش چگونه مورد استفاده قرار می‌گیرد، این فعالیت چه دانش جدیدی ایجاد می‌کند و چگونه این یادگیری مجدداً به فرایند باز می‌گردد.

نقشه فرایند، جریان کار را نشان می‌دهد و نقشه دانش، جریان درک و شناخت را. این دو در کنار یکدیگر «جریان ارزش دانش» را ایجاد می‌کنند؛ جریانی که اسناد را به کار، کار را به تصمیم‌ها و تصمیم‌ها را به نتایج کسب‌وکار متصل می‌کند.

شروع نقشه‌برداری دانش

یک شرکت نباید کار خود را با تلاش برای نقشه‌برداری از تمام دانش سازمان آغاز کند. چنین کاری بیش از حد گسترده، انتزاعی و دشوار برای تداوم و نگهداشت خواهد بود. تفکر ناب نقطه شروع بهتری ارائه می‌دهد: کار را با یک مسئله واقعی که بر ارزش، زمان، کیفیت، هزینه یا ریسک اثر می‌گذارد آغاز کنید.

برای مثال، ممکن است انتقال فناوری بیش از حد طول بکشد، در بررسی‌ها و تحقیقات تاریخیچه یکسان بارها از ابتدا بازسازی شود یا مسائل مربوط به تأمین‌کنندگان شناسایی شوند، اما بیش از حد دیر برای آن‌ها اقدام یا ارجاع صورت گیرد. گاهی نیز دانش فرایند در فاصله میان توسعه و تولید از بین می‌رود، تصمیم‌ها دوباره مورد بررسی قرار می‌گیرند زیرا منطق و استدلال اولیه آن‌ها ثبت نشده است، کارکنان برای رسیدن به سطحی که بتوانند به صورت مستقل کار کنند زمان زیادی نیاز دارند یا داده‌های پایش فرایند جمع‌آوری می‌شوند، اما به اقدام منجر نمی‌شوند. مسئله انتخاب‌شده باید به اندازه‌ای مهم باشد که ارزش ایجاد کند، اما در عین حال آن قدر محدود باشد که بتوان آن را بهبود داد. هدف، راه‌اندازی یک برنامه بزرگ مدیریت دانش نیست؛ هدف این است که نشان دهیم جریان بهتر دانش می‌تواند یک مسئله کسب‌وکار را حل کند.

یک رویکرد عملی هفت مرحله‌ای

۱. انتخاب مسئله

نخست یک مسئله مشخص کسب‌وکار را انتخاب کنید و مشخص کنید این مسئله چه تأثیری بر زمان، هزینه، کیفیت، ریسک یا حجم کار دارد. سپس یک خط مبنا ایجاد کنید؛ برای نمونه، زمان جست‌وجوی اطلاعات، میزان دوباره‌کاری، تعداد پرسش‌های تکراری یا تأخیر در تصمیم‌گیری را اندازه‌گیری کنید. این کار باعث می‌شود فعالیت مدیریت دانش از ابتدا دارای هدف کسب‌وکاری روشن باشد.

۲. ترسیم فرایند موجود

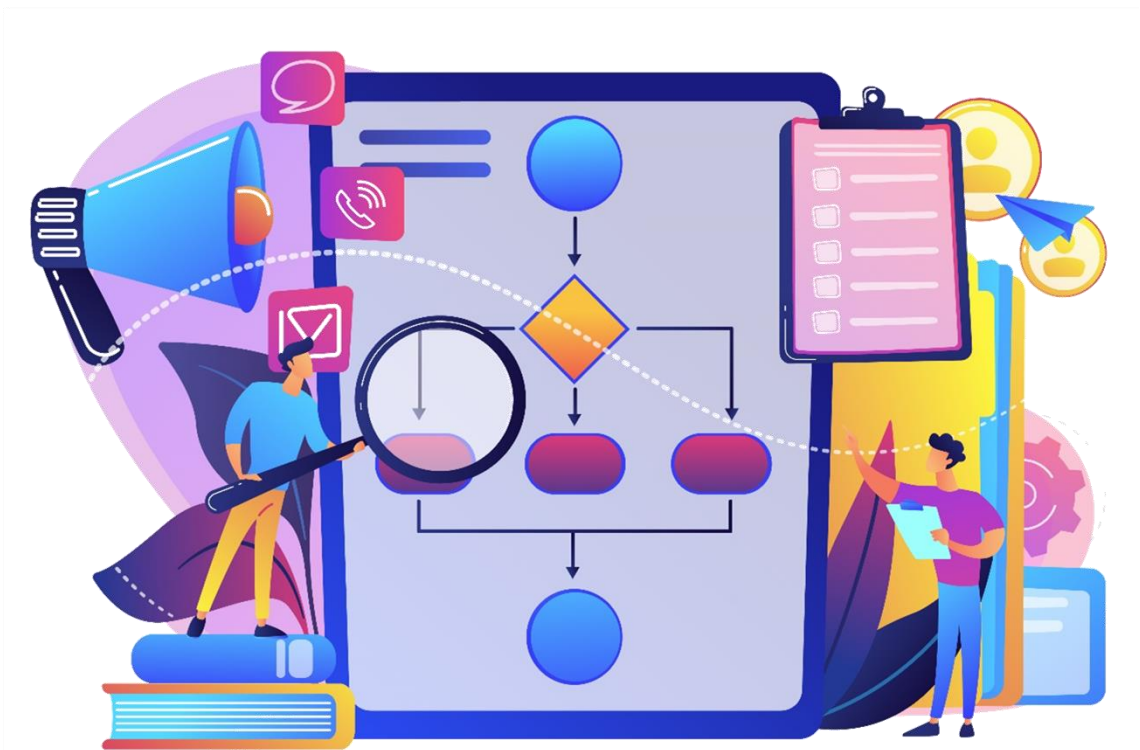
در مرحله بعد، افرادی را که کار را انجام می‌دهند، از آن پشتیبانی می‌کنند و خروجی آن را دریافت می‌کنند، در فرایند مشارکت دهید. آنچه را که واقعاً اتفاق می‌افتد ترسیم کنید، نه فقط آنچه در روش اجرایی باید اتفاق بیفتد.

در این مرحله، نقاط اصطکاک مانند نقاط تحویل و انتقال، تأخیرها، دوباره‌کاری‌ها و مسئولیت‌های نامشخص شناسایی می‌شوند. هدف، دفاع از یک واحد یا عملکرد خاص نیست؛ هدف، درک کل فرایند است.

۳. ترسیم جریان دانش

در این مرحله، دانش موردنیاز و دانش ایجادشده در هر گام مهم را به فرایند اضافه کنید. اطلاعات موردنیاز، تجربه ضمنی، اسناد مرجع و سیستم‌های منبع را شناسایی کنید و در کنار آن، شکاف‌های دانشی را نیز مورد توجه قرار دهید.

این بررسی می‌تواند دانش‌های مفقود، تکراری، متعارض یا منفصل از یکدیگر را آشکار کند. در بسیاری از موارد، مشخص می‌شود که دانش از قبل در سازمان وجود دارد، اما در نقطه‌ای که به آن نیاز است، در دسترس نیست.

۴. طراحی وضعیت آینده

در گام بعد، فرایند را به گونه‌ای بازطراحی کنید که دانش درست، در زمان درست، به فرد درست برسد.

این بازطراحی می‌تواند شامل تعیین مالکیت روشن برای دانش، بهبود نقاط تحویل و انتقال میان‌واحدی، استفاده از راهنماها و پرسش‌های استاندارد در گزارش‌ها و قالب‌ها، ثبت تصمیم‌ها همراه با منطق، استدلال و فرضیات پشتیبان و ایجاد ارتباط میان نتایج و شواهد پشتیبان آن‌ها باشد.

همچنین می‌توان محرک‌ها و نقاط مشخصی برای بازبینی تصمیم‌های قبلی تعریف کرد، گفت‌وگوها و تعاملات با خبرگان را ساختار بندی نمود، مسیرهای شفاف برای ارجاع و تشدید موضوعات ایجاد کرد و نماهای ساده و یکپارچه‌ای برای ارتباط میان اسناد مرتبط در نظر گرفت.

۵. اجرای یک پایلوت کنترل‌شده

وضعیت آینده را ابتدا در یک محصول، فرایند، پروژه یا رابطه با یک تأمین‌کننده آزمایش کنید. افرادی را که کار را انجام می‌دهند و همچنین دریافت‌کنندگان خروجی آن را درگیر کنید. در طول اجرای پایلوت، بازخوردها را جمع‌آوری کنید و پیش از توسعه رویکرد، آن را در یک دامنه محدود و کنترل‌شده اصلاح کنید. تیم مدیریت دانش یا تیم تعالی عملیاتی می‌تواند روش‌ها و پشتیبانی لازم را ارائه کند؛ اما بدون مشارکت افرادی که فرایند را به‌خوبی می‌شناسند، نمی‌تواند خود کار را بازطراحی کند.

۶. اندازه‌گیری اثر کسب‌وکاری

نتایج پایلوت را با خط مبنای اولیه مقایسه کنید. بررسی کنید که آیا زمان تصمیم‌گیری و جست‌وجوی اطلاعات کاهش یافته، دوباره‌کاری و پرسش‌های تکراری کمتر شده و تأخیر در انتقال، تلاش موردنیاز برای بررسی و تحقیق یا مشکلات تکرارشونده کاهش پیدا کرده است یا خیر. در کنار این موارد، باید به بهبود عملکرد «درست از همان بار اول»، درک و شناخت ریسک، سرعت رسیدن به شایستگی و توانمندی مستقل، کیفیت تصمیم‌ها و استفاده از یادگیری‌های قبلی نیز توجه کرد.

نکته مهم این است که شاخص‌ها باید ارزش کسب‌وکاری را نشان دهند، نه صرفاً فعالیت‌های مدیریت دانش را. تعداد اسناد بارگذاری‌شده، تعداد بازدید از صفحات یا تعداد دوره‌های آموزشی تکمیل‌شده ممکن است به‌عنوان شاخص‌های عملیاتی مفید باشند، اما این موارد به‌تنهایی ثابت نمی‌کنند که دانش باعث بهبود عملکرد کار شده است.

۷. استانداردسازی و توسعه

وقتی پایلوت نتیجه مفیدی ایجاد کرد، نتایج اعتبارسنجی شده را در داخل سازمان به اشتراک بگذارید و بخش‌هایی را که عملکرد موفقی داشته‌اند، استاندارد کنید. سپس همین روش را در فرایند دیگری به کار بگیرید.

در این مرحله، سازمان باید به تدریج اصول، روش نقشه‌برداری، نظام حاکمیت، شاخص‌ها و معیارهای سنجش و چرخه یادگیری را توسعه دهد. با این حال، باید توجه داشت که هدف، کپی‌کردن عین‌به‌عین همه قالب‌ها نیست؛ بلکه باید روش را توسعه داد تا بتواند با شرایط و اقتضائات جدید نیز سازگار شود.

مثال: بهبود فرایند انتقال فناوری

فرایند انتقال فناوری نمونه مناسبی برای نشان دادن این رویکرد است. مسئله می‌تواند چرخه‌های مکرر شفاف‌سازی و رفع ابهام باشد که انتقال فناوری را به تأخیر می‌اندازد. در چنین شرایطی، ابتدا باید تعداد پرسش‌ها، زمان پاسخ‌گویی و تأخیرهای مرتبط با انتقال به عنوان خط مبنا اندازه‌گیری شوند.

سپس نقشه‌برداری می‌تواند نشان دهد که منطق و استدلال‌های کلیدی مرحله توسعه در گزارش‌ها، ایمیل‌ها و حافظه خبرگان پراکنده شده‌اند. در وضعیت آینده، می‌توان یک خلاصه ساختاریافته از دانش ایجاد کرد، مالکیت‌ها را مشخص نمود و نقاط تحویل دانش میان خبرگان را تعریف کرد.

این رویکرد ابتدا در یک مورد انتقال فناوری به صورت پایلوت آزمایش می‌شود. پس از آن، چرخه‌های شفاف‌سازی، تأخیرها و زمان تصمیم‌گیری با خط مبنای اولیه مقایسه می‌شوند. در صورت اثبات اثربخشی، روش بهبودیافته در انتقال‌های فناوری آینده نیز به کار گرفته خواهد شد.

یک پایلوت موفق تنها آغاز مسیر است. تبدیل نتیجه یک پایلوت به یک قابلیت سازمانی مستلزم مالکیت گسترده‌تر، حاکمیت و پشتیبانی سازمانی است.

از یک پایلوت تا قابلیت سازمانی

برای توسعه و تعمیم دستاورد، سازمان به مالکیت شفاف فرایند، حاکمیت میان‌وظیفه‌ای و میان‌واحدی، روش‌ها و استانداردهای مشترک، فناوری پشتیبان فرایند و بهبود مستمر مبتنی بر چرخه PDCA نیاز دارد.

تیم مرکزی مدیریت دانش می‌تواند ابزارها و پشتیبانی لازم را فراهم کند، اما مسئولیت پاسخگویی درباره اینکه دانش چگونه موجب بهبود اجرای فرایند می‌شود، باید همچنان بر عهده مالکان فرایند باقی بماند. فناوری نیز باید از فرایند پیروی کند، نه اینکه فرایند را تعریف کند.

کار را درک کنید. دانش را نقشه‌برداری کنید. جریان را بهبود دهید. سپس فناوری را انتخاب کنید.

تغییر باید در بطن فعالیت‌های روزمره نیز اتفاق بیفتد. قالب‌ها، روش‌های اجرایی و سیستم‌های جدید تا زمانی که افراد هدف و ضرورت آن‌ها را درک نکنند، برای استفاده از رویکرد جدید زمان کافی نداشته باشند و رهبران موانع عملی را برطرف نکنند، موجب بهبود جریان دانش نخواهند شد.

در این میان، نتایج قابل مشاهده اهمیت زیادی دارند. انتقال سریع‌تر، بررسی و تحقیق کوتاه‌تر یا تصمیم‌گیری بهتر می‌تواند حمایت بیشتری ایجاد کند تا یک برنامه گسترده مدیریت دانش که فاقد اثر مشخص بر کسب‌وکار است.

کنترل اسناد همچنان برای یکپارچگی داده‌ها، قابلیت ردیابی و انطباق با الزامات ضروری است. اما مدیریت دانش باید یک گام فراتر برود. هدف مدیریت دانش این است که اطمینان حاصل شود آنچه سازمان آموخته است، عملکرد سازمان را در گام بعدی بهبود می‌دهد.

چرا هوش مصنوعی دانش را راهبردی‌تر از همیشه می‌کند

هوش مصنوعی با سرعت زیادی در حال تغییر شیوه کار سازمان‌هاست. بسیاری از سازمان‌ها امروز سرمایه‌گذاری‌های قابل‌توجهی برای استفاده از دستیارهای هوشمند (Copilots)، جست‌وجوی هوشمند، رابط‌های مبتنی بر چت، اتوماسیون، پشتیبانی از تصمیم‌گیری و روش‌های جدید برای ارتقای کار دانشی انجام می‌دهند. هدف روشن است: انجام سریع‌تر کارها، دسترسی آسان‌تر به اطلاعات و کمک به افراد برای تصمیم‌گیری و حل مسائل پیچیده‌تر.

اما در میان این موج گسترده از سرمایه‌گذاری و نوآوری، یک پرسش اساسی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد: آیا دانش سازمان برای بهره‌گیری واقعی از هوش مصنوعی آماده است؟ هوش مصنوعی به‌تنهایی نمی‌تواند برای یک سازمان «دانش» ایجاد کند. کیفیت خروجی آن تا حد زیادی به کیفیت داده‌ها، دانش موجود، بافت (Context) و محیط اطلاعاتی‌ای وابسته است که در اختیارش قرار می‌گیرد.

اگر دانش سازمان پراکنده، قدیمی، تکراری یا مبهم باشد و ارتباط آن با تجربه و تخصص افراد به‌درستی برقرار نشده باشد، هوش مصنوعی ممکن است پیدا کردن اطلاعات را سریع‌تر کند، اما لزوماً به درک بهتر، تصمیم‌گیری دقیق‌تر یا یادگیری مؤثرتر منجر نخواهد شد.

از همین‌جا اهمیت مدیریت دانش پررنگ‌تر می‌شود. شاید تا پیش از این، مدیریت دانش بیشتر با موضوعاتی مانند مستندسازی، ایجاد مخازن دانش، اشتراک‌گذاری تجربیات و بهبود دسترسی به اطلاعات شناخته می‌شد؛ اما در عصر هوش مصنوعی، نقش آن فراتر از این‌هاست. سازمانی که می‌خواهد از هوش مصنوعی به‌صورت مؤثر استفاده کند، باید بداند چه دانشی در اختیار دارد، این دانش کجاست، چقدر معتبر و به‌روز است، چه دانش‌هایی حیاتی‌اند و چگونه می‌توان دانش صریح و تجربه‌های انسانی را در کنار یکدیگر قرار داد.

از این منظر، آینده مدیریت دانش فقط به ذخیره‌سازی اسناد یا قابل جست‌وجو کردن اطلاعات محدود نمی‌شود. مدیریت دانش می‌تواند به سازمان کمک کند سریع‌تر یاد بگیرد، تخصص‌های پراکنده را به یکدیگر پیوند دهد، تصمیم‌های آگاهانه‌تری بگیرد و در برابر تغییرات، با اطمینان و چابکی بیشتری واکنش نشان دهد.

به بیان دیگر، هوش مصنوعی اهمیت دانش را کاهش نداده است؛ بلکه آن را بیش از هر زمان دیگری به یک موضوع راهبردی تبدیل کرده است. ما در حال حرکت از «مدیریت دانش» به سوی مفهومی گسترده‌تر هستیم: **«هوش سازمانی»***؛ جایی که دانش، تجربه انسانی، داده و فناوری در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند تا سازمان بتواند بهتر یاد بگیرد، بهتر تصمیم بگیرد و بهتر عمل کند.

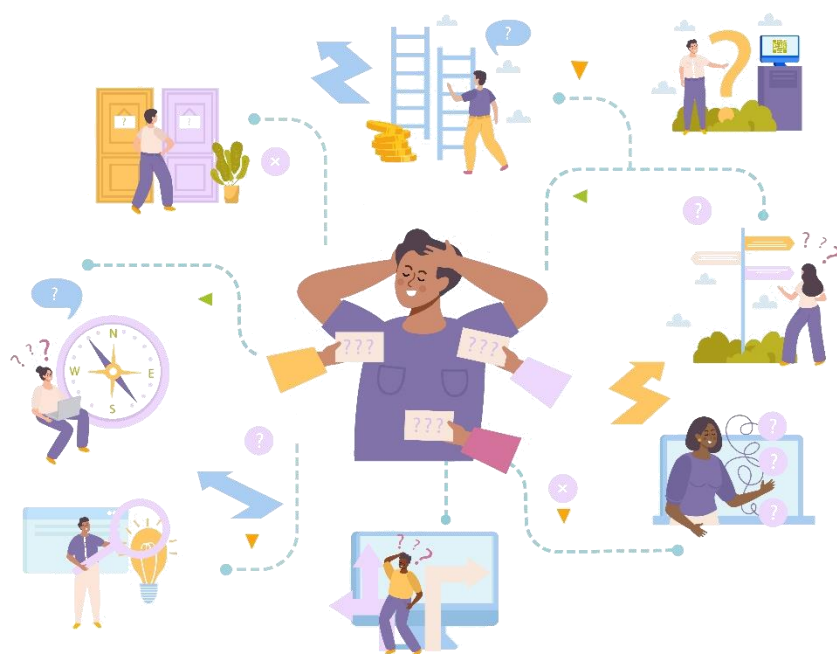
مدیریت دانش دیگر صرفاً به معنای مستندسازی نیست.

برای سال‌های متمادی، مدیریت دانش اغلب با مستندسازی، پایگاه‌های دانش، درس‌آموخته‌ها، فهرست متخصصان، جوامع خبرگی و اشتراک‌گذاری اطلاعات همراه بود؛ اما اکنون مدیریت دانش دیگر تنها درباره مستندسازی نیست. به‌عبارت دیگر، ما از مدیریت دانش به سوی «هوش سازمانی» در حال حرکت هستیم. تمامی این موارد همچنان اهمیت دارند. اما در دنیایی که باهوش مصنوعی توانمند شده است، این‌ها به‌تنهایی کافی نیستند.

سازمان‌های مدرن معمولاً از کمبود اطلاعات رنج نمی‌برند. بلکه مشکل اغلب در مواجهه با حجم زیادی از اطلاعات در مکان‌های بسیار زیاد است. دانش در سراسر سیستم‌ها، اسناد، پروژه‌ها، جلسات، تیم‌ها، تصمیمات، گفتگوها و تجربیات فردی توزیع شده است و چالش تنها در ثبت دانش بیشتر نیست.

چالش این است که:

- یافتن دانش را آسان‌تر،
- اعتماد به آن را آسان‌تر،
- درک آن را آسان‌تر،
- استفاده مجدد از آن را آسان‌تر،
- و به‌کارگیری آن در بافت مناسب را آسان‌تر کنیم.

مروری بر هوش مصنوعی و مدیریت دانش، مدیریت دانش را فرایند تولید، اشتراک‌گذاری، استفاده و مدیریت اطلاعات و دانش سازمانی توصیف می‌کند و تأکید دارد که هوش مصنوعی در حال تغییر نحوه مدیریت و تبدیل دانش است. این تغییر اهمیت دارد؛ زیرا وقتی هوش مصنوعی وارد محیط کار می‌شود، کیفیت دانش شفاف‌تر (Visible) می‌شود. نقاط ضعفی که پیش‌تر در اسناد، پوشه‌ها، سیستم‌ها یا شبکه‌های تخصصی پنهان بودند، ناگهان می‌توانند بر خروجی‌های دیجیتال، توصیه‌ها و فرایندهای پشتیبانی از تصمیم، تأثیر بگذارند. این موضوع مدیریت دانش را از یک فعالیت پشتیبانی، به یک قابلیت استراتژیک سازمانی تبدیل می‌کند.

هوش مصنوعی، بنیاد دانش را شفاف‌تر می‌سازد

هوش مصنوعی می‌تواند از کاردانشی به روش‌های ارزشمند زیادی پشتیبانی کند. این فناوری می‌تواند به افراد کمک کند تا در چشم‌اندازهای وسیع اطلاعاتی جستجو کنند. هوش مصنوعی می‌تواند محتوا را خلاصه کند، الگوها را شناسایی کرده، موضوعات مرتبط را به هم متصل کند، از ترکیب‌سازی (Synthesis) حمایت کرده و دسترسی به دانش را تسهیل نماید. پژوهش‌ها درباره هوش مصنوعی برای مدیریت دانش بر پتانسیل آن در حمایت از ثبت، بازیابی و ترکیب دانش تأکید دارند، به‌ویژه در سازمان‌هایی که با حجم انبوه اطلاعات و محیط‌های دانشی پراکنده سروکار دارند. اما هوش مصنوعی یک نکته را نیز بسیار روشن می‌کند:

هوش مصنوعی زمانی ارزشمندتر می‌شود که توسط دانشی که قابل اعتماد، ساختاریافته، به‌روز و متصل است، پشتیبانی شود.

اگر محیط دانشی زیربنایی نامشخص، ناسازگار یا به‌خوبی نگهداری نشده باشد، هوش مصنوعی ممکن است دسترسی را تسریع کند بدون اینکه اطمینان را افزایش دهد. ممکن است محتوا را سریع‌تر نمایش دهد، اما کاربران همچنان باید بدانند که آیا آن محتوا مرتبط، موثق و برای تصمیم‌پیش‌رو مناسب است یا خیر. به همین دلیل است که گفتگو درباره هوش مصنوعی نباید تنها بر فناوری متمرکز باشد. این گفتگو باید بر «آمادگی دانش» نیز متمرکز شود.

- آیا منابع شفاف هستند؟
- آیا مالکیت تعریف شده است؟
- آیا محتوا نگهداری (به‌روزرسانی) می‌شود؟
- آیا اصطلاحات به طور سازگار استفاده می‌شوند؟
- آیا افراد می‌توانند بفهمند پاسخ از کجا می‌آید؟
- آیا دانش می‌تواند فراتر از تیمی یا پروژه‌ای که برای اولین بار در آن ایجاد شده است، باز استفاده شود؟

این پرسش‌ها صرفاً فنی نیستند. آن‌ها پرسش‌هایی سازمانی، فرهنگی و مرتبط با رهبری هستند.

اما پرسش راهبردی‌تر این است:

چگونه اکوسیستم‌های دانشی بسازیم که انسان‌ها و هوش مصنوعی بتوانند مسئولانه، اثربخش و با اطمینان از آن‌ها استفاده کنند؟

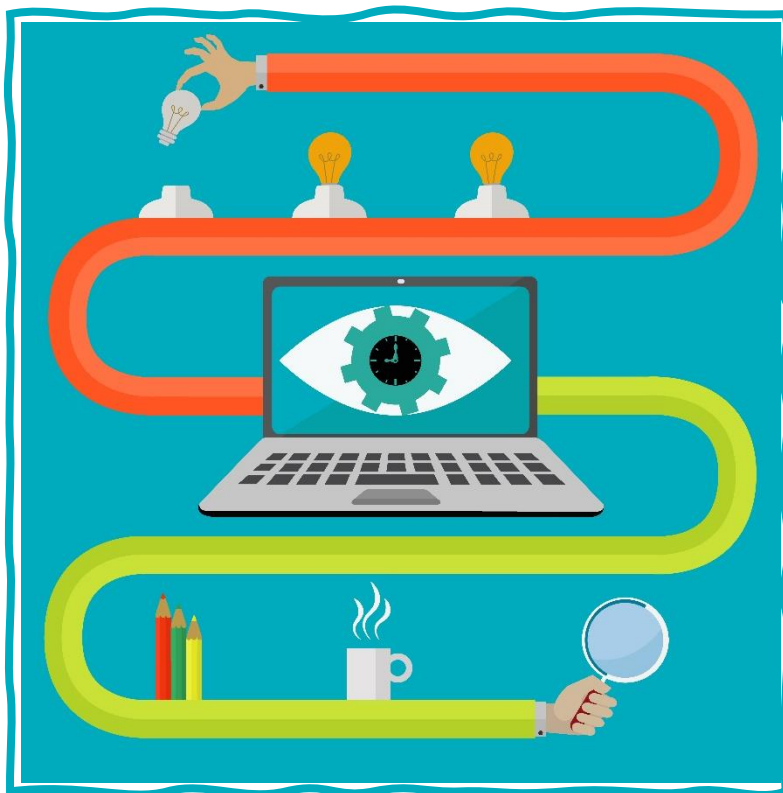
سازمان‌هایی که نحوه مالکیت، ساختار، اشتراک‌گذاری و نگهداری دانش را تقویت می‌کنند، در موقعیت بهتری برای استفاده مسئولانه و اثربخش از هوش مصنوعی قرار خواهند گرفت

از دسترسی به اطلاعات تا معناسازی (Sense-making)

مدیریت دانش سنتی اغلب بر «دسترس‌ی» متمرکز بود؛ آیا افراد می‌توانند سند درست را بیابند؟ آیا می‌توانند متخصص مناسب را پیدا کنند؟ آیا می‌توانند درس‌آموخته‌های پیشین را بازیابی کنند؟ آیا می‌توانند به راهنماها، قالب‌ها یا بهترین تجربیات دسترسی یابند؟ دسترسی همچنان مهم است. اما هوش مصنوعی سطح انتظارات را بالا برده است.

معناسازی به معنای کمک به افراد برای درک مفهوم دانش، نحوه پیوند آن، ریشه‌های آن و نحوه به‌کارگیری آن است. این تفاوت میان صرفاً یافتن اطلاعات و توانایی استفاده از آن باتکیه بر قضاوت صحیح است. هوش مصنوعی می‌تواند از این تغییر پشتیبانی کند. این فناوری می‌تواند به اتصال اطلاعات کمک کند، مطالب پیچیده را خلاصه نماید و تشخیص الگوها را آسان‌تر کند. APQC هوش مصنوعی را به‌عنوان عاملی برای سازمان‌ها توصیف می‌کند تا روش‌های اثربخش‌تری برای گردآوری، دسته‌بندی و توزیع دانش سازمانی در مقیاس وسیع پیدا کنند.

انسان‌ها همچنان بافت (Context)، تجربه، قضاوت اخلاقی، درک حوزه تخصصی و مسئولیت‌پذیری را به همراه می‌آورند که برای تصمیم‌گیری مسئولانه ضروری هستند. به همین دلیل است که آینده صرفاً «کار دانشی رهبری شده توسط هوش مصنوعی» نیست. بلکه «کار دانشی هدایت‌شده توسط انسان و پشتیبانی‌شده توسط هوش مصنوعی» است.

منظور از هوش سازمانی چیست

وقتی از اصطلاح «هوش سازمانی» استفاده می‌کنم، منظورم یک پلتفرم، داشبورد یا سیستم هوش مصنوعی واحد نیست. من آن را به‌عنوان یک قابلیت سازمانی وسیع‌تر می‌بینم. هوش سازمانی، توانایی یک سازمان برای استفاده از آن چیزی است که در میان افراد، سیستم‌ها، تیم‌ها و تجربیات است تا بتواند به طور اثربخش‌تری یاد بگیرد، تصمیم بگیرد و خود را منطبق کند. هوش سازمانی زمانی پدیدار می‌شود که دانش نه‌تنها ذخیره شود، بلکه به طور فعال متصل و به کار گرفته شود. از نظر من، هوش سازمانی شامل شش بعد است:

۱- دانستن آنچه سازمان می‌داند: دانش مهم به‌جای پنهان بودن، آشکار است. افراد می‌توانند بدون تکیه صرف بر شبکه‌های شخصی یا حافظه، تخصص‌ها، درس‌آموخته‌ها، تصمیمات و اطلاعات مرتبط را بیابند.

۲- اتصال دانش در فراسوی مرزها: دانش در تیم‌ها، کارکردها یا سیستم‌های فردی محبوس نمی‌ماند. دانش می‌تواند از مرزهای سازمانی عبور کرده و در بافت‌های جدید ارزش‌آفرینی کند.

۳- یادگیری از تجربه: پروژه‌ها، تصمیمات، موفقیت‌ها و شکست‌ها به منابع یادگیری تبدیل می‌شوند. درس‌آموخته‌ها به‌گونه‌ای ثبت می‌شوند که به دیگران کمک کنند از تکرار اشتباهات پرهیز کرده و بر آنچه تاکنون آموخته شده است، بیفزایند.

۴- پشتیبانی از تصمیم‌های بهتر: دانش به شکلی در دسترس است که به افراد کمک می‌کند گزینه‌ها را مقایسه کنند، مفروضات را به چالش بکشند و با اطمینان بیشتری عمل کنند.

۵- انطباق‌پذیری مستمر: سازمان می‌تواند به تغییرات پاسخ دهد؛ زیرا دانش آن ایستا نیست. دانش در طول زمان بازبینی، تازه‌سازی و بهبود می‌یابد.

۶- استفاده مسئولانه از هوش مصنوعی: هوش مصنوعی به روش‌هایی به کار گرفته می‌شود که بر کیفیت، شفافیت، زمینه و قضاوت انسانی استوار است.

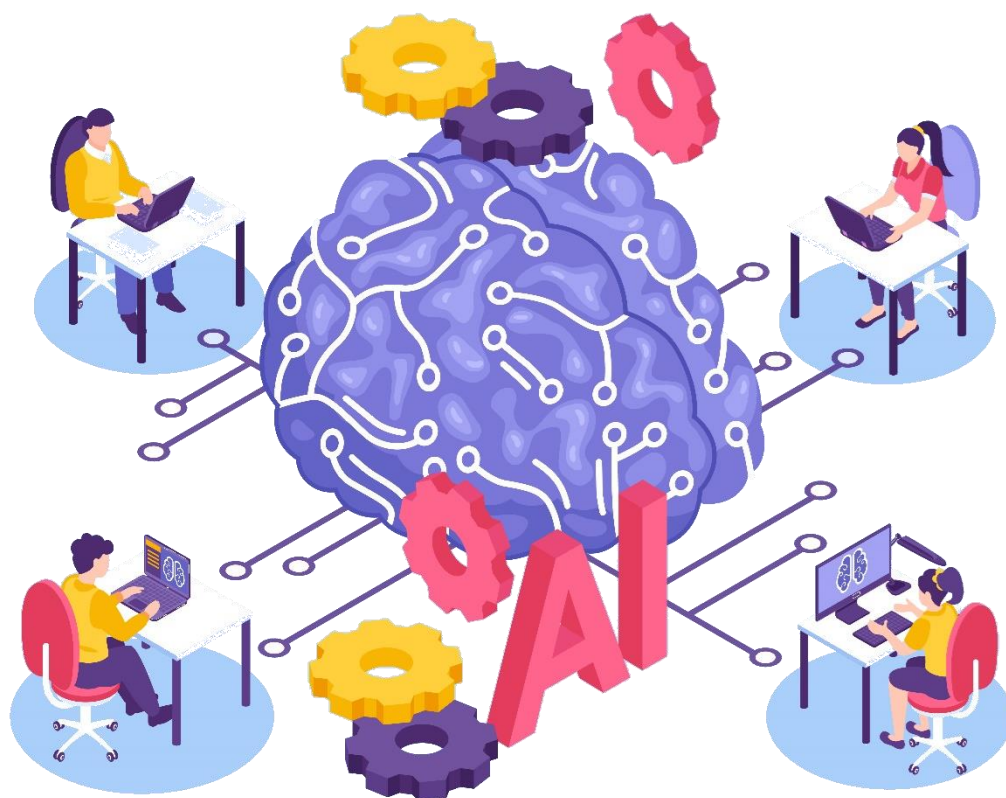
این همان تغییر مسیر از دانش به‌عنوان یک "محتوای ذخیره‌شده" به دانشی با "قابلیت سازمانی فعال" است.

چرا تخصص انسانی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند، نه کمتر

یک فرض رایج این است که هوش مصنوعی اهمیت تخصص انسانی را کاهش خواهد داد. من معتقدم که عکس این موضوع درست است. هوش مصنوعی می‌تواند تولید، خلاصه، توصیه و بازبینی کند. اما انسان‌ها چیزی را به ارمغان می‌آورند که هوش مصنوعی فاقد آن است: تجربه زیسته، قضاوت حرفه‌ای، درک زمینه، مسئولیت‌پذیری اخلاقی، کنجکاوی و پاسخگویی.

ادبیات خارجی نیز بر اهمیت همکاری میان انسان و هوش مصنوعی اشاره دارد. در مطلب «توانمندسازی هوش مصنوعی برای ارتقای مدیریت دانش» اشاره شده است که همکاری انسان و هوش مصنوعی برای دستیابی به بهترین نتایج ضروری است و بر نیاز به توجه به حریم خصوصی، امنیت، جنبه‌های اخلاقی و تعادل میان اتوماسیون و مشارکت دانش انسانی تأکید می‌کند.

مدیریت دانش تنها درباره سازماندهی دانش صریح نیست. بلکه درباره ایجاد شرایطی است که در آن دانش ضمنی بتواند به اشتراک گذاشته شود، جوامع با هم یاد بگیرند، تفکر یکدیگر را به چالش بکشند و درباره تجربیات تأمل کنند؛ جایی که افراد می‌دانند چگونه پرسش‌های بهتری بپرسند و خروجی‌های پشتیبانی‌شده توسط هوش مصنوعی با قضاوت انسانی بازبینی می‌شوند.

هوش سازمانی، تنها «هوش مصنوعی» نیست. بلکه ترکیبی از تخصص انسانی، دانش مشترک، فرهنگ یادگیری و ارتقای توانمندی‌ها توسط هوش مصنوعی است.

نقش استراتژیک مدیریت دانش در عصر هوش مصنوعی

هوش مصنوعی به مدیریت دانش، سطح جدیدی از اهمیت استراتژیک می‌بخشد. این فناوری نشان می‌دهد که دانش تنها یک منبع عملیاتی نیست؛ بلکه زیرساختی برای یادگیری، نوآوری، تصمیم‌گیری و تحول است. زمانی که مدیریت دانش به بلوغ می‌رسد، به سازمان‌ها کمک می‌کند تا

- تلاش‌های تکراری را کاهش دهند،
 - دانش فنی (Know-how) حیاتی را حفظ کنند،
 - فرایند جامعه‌پذیری (Onboarding) را تسریع کنند،
 - تخصص‌ها را به هم متصل کنند،
 - کیفیت تصمیم‌گیری را بهبود بخشند،
 - از همکاری حمایت کنند،
 - و بنیانی قابل‌اعتمادتر برای کارهای توانمندشده باهوش مصنوعی ایجاد کنند.
- نشریه MIT Sloan Management Review نیز تأکید کرده است که سازمان‌هایی که باهوش مصنوعی مولد پیشرفت می‌کنند، از آن برای آشکارسازی و اتصال دانش در سراسر سازمان استفاده می‌کنند و داده‌های سازمانی پراکنده، غیرقابل‌دسترس و کم‌استفاده می‌توانند ارزش کسب‌وکار از هوش مصنوعی مولد را محدود کنند.
- سازمان‌هایی که در استفاده از هوش مصنوعی موفق می‌شوند، صرفاً آن‌هایی نخواهند بود که پیشرفته‌ترین ابزارها را دارند. آن‌ها سازمان‌هایی خواهند بود که درک می‌کنند دانش چگونه در جریان کار حرکت می‌کند. آن‌ها با دانش به‌عنوان یک اکوسیستم زنده رفتار خواهند کرد، نه یک آرشیو ایستا. آن‌ها نه تنها در فناوری، بلکه در مالکیت، کیفیت، زمینه، فرهنگ و استفاده مسئولانه سرمایه‌گذاری خواهند کرد.

پنج پرسشی که رهبران باید بپرسند

اگر هوش مصنوعی در حال تبدیل شدن به بخشی از نحوه کار سازمان‌ها با دانش است، رهبران باید چیزی فراتر از این بپرسند که: از "کدام ابزار استفاده کنیم؟" آن‌ها باید بپرسند:

- ۱- آیا افراد می‌توانند به دانشی که هوش مصنوعی از آن استخراج می‌کند، اعتماد کنند؟
- اعتماد به کیفیت، مالکیت، شفافیت و به‌روز بودن بستگی دارد. اگر افراد به منبع اعتماد نداشته باشند، به خروجی آن نیز اعتماد نخواهند کرد.

۲- آیا دانش در بین تیم‌ها و سیستم‌ها متصل است؟

هوش مصنوعی زمانی مفیدتر می‌شود که دانش در محیط‌های جدا از هم محبوس نباشد.

۳- آیا افراد (Context) پشتِ دانش را درک می‌کنند؟

به‌ندرت پیش می‌آید که یک سند، یک داده یا یک پاسخ، به‌تنهایی کافی باشد. افراد باید درک کنند که آن از کجا آمده، چرا اهمیت دارد و چگونه باید تفسیر شود.

۴- آیا هم‌زمان با وقوع کار، در حال ثبتِ یادگیری‌ها هستیم؟

سازمان‌ها زمانی ارزش خود را از دست می‌دهند که یادگیری، غیررسمی و بدون مستندسازی باقی بماند یا به حافظه افراد وابسته باشد.

۵- آیا در حال ساختن فرهنگی مبتنی بر مشارکت هستیم؟

مدیریت دانش تنها به سیستم‌ها محدود نمی‌شود، بلکه به رفتارها نیز وابسته است: به اشتراک‌گذاری، پرسش‌گری، گوش دادن، به چالش کشیدن و بهبود جمعی. این پرسش‌ها آمادگی هوش مصنوعی را با آمادگی دانش پیوند می‌دهند و به ما یادآوری می‌کنند که پذیرش موفقیت‌آمیز هوش مصنوعی تنها یک چالش پیاده‌سازی فناوری نیست. بلکه یک چالش دانشی، فرهنگی و رهبری است.

از مدیریت دانش تا هوش سازمانی

برای من، مسیر روشن است. مدیریت دانش در حال تکامل است. این حوزه از «مخازن» به سمت «اکوسیستم‌ها» در حال حرکت است. از «جستجو» به سمت «معناسازی». از «مالکیت فردی دانش» به «اشتراک دانش». از «مستندسازی ایستا» به «دانش در حال بهبود مستمر». از «استقرار فناوری» به «یادگیری سازمانی انسان‌محور».

هوش مصنوعی این تحول را شتاب می‌بخشد، اما نیاز به مدیریت دانش را از بین نمی‌برد. بلکه این رشته را مهم‌تر می‌سازد. زیرا هوش مصنوعی تنها می‌تواند آنچه را که یک سازمان قادر است در دسترس، قابل فهم و قابل اعتماد سازد، تقویت کند. اگر محیط دانشی ضعیف باشد، هوش مصنوعی ممکن است سرعت را افزایش دهد بدون اینکه اطمینان را بالا ببرد.

اما اگر دانش به خوبی مدیریت شود، یکپارچه باشد و توسط فرهنگ درست پشتیبانی شود، هوش مصنوعی می‌تواند به توانمندسازی قدرتمندی برای یادگیری بهتر، همکاری قوی‌تر و تصمیمات آگاهانه‌تر تبدیل شود. اینجاست که مدیریت دانش به زیربنایی برای هوش سازمانی تبدیل می‌شود.

نتیجه‌گیری

هوش مصنوعی در حال تغییر نحوه کار ما با دانش است. اما شاید مهم‌ترین اثر آن این باشد که سازمان‌ها را مجبور می‌کند بادقت بیشتری به دانشی که از قبل در اختیار دارند، نگاه کنند. چه چیزی ثبت شده است؟ چه چیزی گم شده است؟ به چه چیزی اعتماد می‌شود؟ چه چیزی تکراری است؟ چه چیزی ازهم‌گسسته است؟ چه چیزی هنوز در تجربه فردی پنهان است؟ و اگر به اشتراک گذاشته، ساختاریافته و باز استفاده شود، چه چیزی می‌تواند ارزشمندتر شود؟ آینده مدیریت دانش به دلیل هوش مصنوعی کوچک‌تر نمی‌شود. بلکه بزرگ‌تر می‌شود. این مدیریت دانش است که به رشته‌ای تبدیل می‌شود که به سازمان‌ها کمک می‌کند تا از انباشت اطلاعات به بینش معنادار، از تخصص پراکنده به قابلیت‌های مرتبط، از محتوای ایستا به دانش زنده، از یادگیری مجزا به هوش سازمانی و در نهایت، از مدیریت ساده دانش به کمک به سازمان‌ها برای بهبود یادگیری، تصمیم‌گیری و سازگاری با یکدیگر، حرکت کنند. به نظر شما در عصر هوش مصنوعی، چه چیزی برای سازمان‌ها مهم‌تر خواهد بود: ابزارهای بهتر، زیربنای دانشی قوی‌تر یا فرهنگ‌های یادگیری بهتر؟

زهرا اسلامی

کارشناس مدیریت دانش بیمه پاسارگاد

چرا مدیریت دانش برای صنعت بیمه ایران حیاتی است؟

صنعت بیمه بر اطلاعات و دانش استوار است. تقریباً هر تصمیم در این صنعت، از ارزیابی ریسک و صدور بیمه‌نامه گرفته تا رسیدگی به خسارت و تعامل با بیمه‌گذاران، به دسترسی به اطلاعات دقیق، به‌روز و قابل اتکا وابسته است. این موضوع در صنعت بیمه ایران اهمیت بیشتری پیدا می‌کند؛ زیرا فعالیت شرکت‌های بیمه در محیطی پیچیده و به‌شدت مقررات‌محور انجام می‌شود. شرایط و تعهدات بیمه‌نامه‌ها، دستورالعمل‌های تخصصی، تغییرات مقرراتی، رویه‌های اجرایی و تجربه‌های حاصل از رسیدگی به پرونده‌ها، همگی بخشی از دانشی هستند که باید در زمان مناسب در اختیار افراد درست قرار گیرند.

از سوی دیگر، تحول دیجیتال و ورود فناوری‌هایی مانند هوش مصنوعی، سرعت تغییر در صنعت را افزایش داده است. اما فناوری به‌تنهایی مسئله مدیریت دانش را حل نمی‌کند. اگر دانش سازمانی پراکنده، قدیمی یا متناقض باشد، حتی پیشرفته‌ترین سامانه‌ها و ابزارهای هوش مصنوعی نیز نمی‌توانند خروجی قابل اتکایی ارائه کنند.

به همین دلیل، مدیریت دانش را نمی‌توان صرفاً یک سامانه یا یک پروژه فناوری اطلاعات دانست. مدیریت دانش، بخشی از زیرساخت مورد نیاز برای تصمیم‌گیری، ارائه خدمت و مدیریت ریسک در صنعت بیمه است.

چرا محصولات پیچیده به دانش ساختاریافته نیاز دارند؟

محصولات بیمه‌ای معمولاً مجموعه‌ای از شرایط، استثنائات، پوشش‌ها، محدودیت‌ها و الزامات اجرایی را در خود جای می‌دهند. در برخی رشته‌ها، این پیچیدگی بیشتر است و درک صحیح مفاد بیمه‌نامه برای کارکنان، نمایندگان، کارشناسان و حتی بیمه‌گذاران اهمیت زیادی دارد.

برای مثال، در بیمه‌های زندگی، نوع پوشش، الحاقات، استثنائات، ذی‌نفعان و شرایط پرداخت می‌تواند بر نحوه ارائه و مدیریت بیمه‌نامه تأثیر بگذارد. در بیمه‌های تجاری نیز ارزیابی ریسک به شناخت صنعت، فعالیت بیمه‌گذار، شرایط قرارداد و ضوابط تخصصی وابسته است.

در چنین شرایطی، داشتن اطلاعات به‌تنهایی کافی نیست؛ دانش باید ساختاریافته، قابل جست‌وجو و قابل به‌روزرسانی باشد.

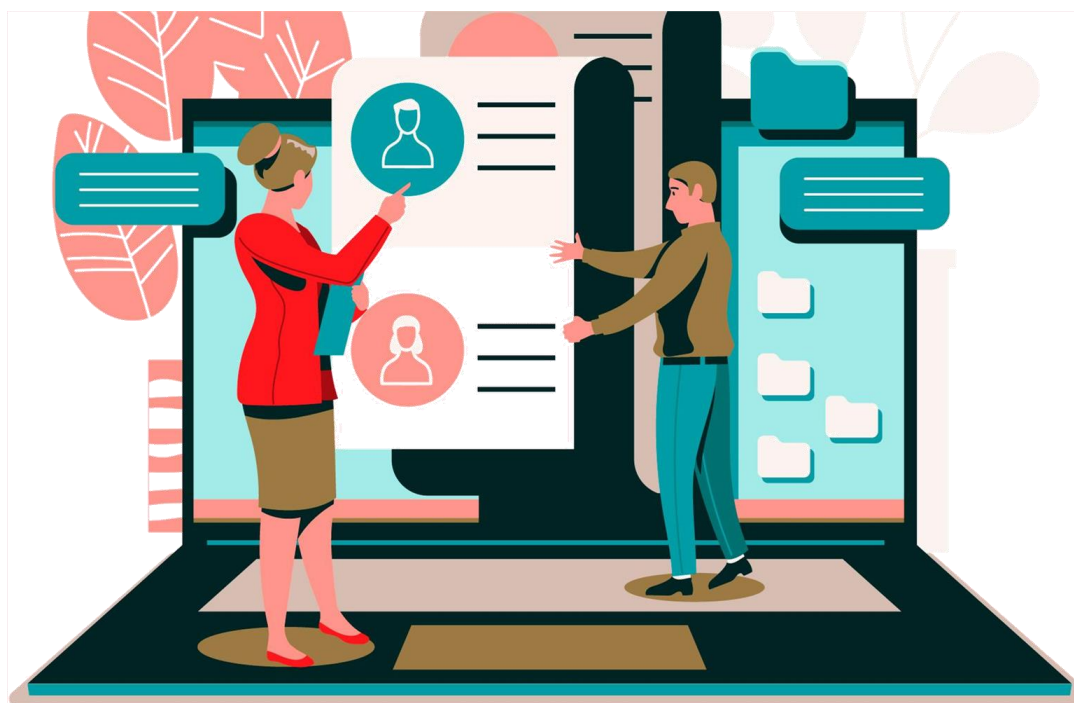
مطالعه‌ای از Accenture نشان داده است که ۸۰ درصد شرکت‌های بیمه معتقدند هوش مصنوعی می‌تواند در حوزه‌هایی مانند خسارت و ارزیابی ریسک ارزش بیشتری ایجاد کند. با این حال، استفاده مؤثر از هوش مصنوعی به کیفیت دانش و داده‌ای وابسته است که در اختیار آن قرار می‌گیرد. بنابراین، هرچه شرکت بیمه محصولات بیشتری ارائه کند و عملیات آن گسترده‌تر شود، نیاز به یک نظام منسجم برای ثبت، نگهداری و به‌روزرسانی دانش نیز بیشتر خواهد شد.

رعایت الزامات قانونی در محیط پیچیده مقرراتی

صنعت بیمه ایران در چارچوب مجموعه‌ای گسترده و در حال تغییر از قوانین، آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و الزامات نظارتی فعالیت می‌کند. مقررات و مصوبات شورای عالی بیمه، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های بیمه مرکزی و سایر الزامات مرتبط با فعالیت شرکت‌های بیمه، مستقیماً بر فرآیندهایی مانند صدور، خسارت، ذخایر، توانگری مالی، حقوق بیمه‌گذاران و نحوه نگهداری و تبادل اطلاعات اثر می‌گذارند. برای واحدهای تخصصی، مسئله فقط دسترسی به متن مقررات نیست؛ بلکه باید مشخص باشد کدام مقرره معتبر است، چه زمانی تغییر کرده، چه کسی آن را تأیید کرده و این تغییر بر کدام فرآیندها و تصمیم‌ها اثر می‌گذارد.

در چنین محیطی، مدیریت دانش می‌تواند به سازمان کمک کند تغییرات مقرراتی را شناسایی، ثبت، اعتبارسنجی و در اختیار واحدهای مرتبط قرار دهد. در نتیجه، واحدهای صدور، خسارت، فنی، حقوقی، مالی و سایر بخش‌های مرتبط، به جای اتکا به نسخه‌های پراکنده یا دانش افراد، از یک مرجع معتبر و به‌روز استفاده خواهند کرد.

بسیاری از خطاهای مقرراتی لزوماً ناشی از نبود قانون یا دستورالعمل نیستند؛ گاهی مسئله از دسترسی نداشتن به آخرین نسخه، انتقال ناقص تغییرات یا تفاوت در برداشت واحدهای مختلف از یک موضوع ناشی می‌شود.

مشتریان چه انتظاری دارند؟ پاسخ‌های روشن و قابل اعتماد

امروز بیمه‌گذاران انتظار دارند پاسخ پرسش‌های خود درباره پوشش‌ها، شرایط بیمه‌نامه، فرآیند خسارت، مدارک مورد نیاز و وضعیت پرونده را سریع و روشن دریافت کنند. بر اساس مطالعه Forrester، ۷۳ درصد مشتریان معتقدند ارزش قائل شدن برای زمان آنها مهم‌ترین مؤلفه یک خدمت خوب است.

این انتظار در صنعت بیمه اهمیت زیادی دارد؛ زیرا بسیاری از پرسش‌های مشتریان، پاسخ‌های مشخص و مبتنی بر مقررات و شرایط بیمه‌نامه دارند. اگر یک نماینده، کارشناس مرکز تماس یا سامانه هوشمند برای یک سؤال مشابه پاسخ‌های متفاوتی ارائه کند، اعتماد مشتری کاهش پیدا می‌کند و فرآیند پاسخگویی نیز طولانی‌تر می‌شود.

مدیریت دانش می‌تواند پاسخ‌های پرتکرار، دستورالعمل‌ها، رویه‌ها و دانش تخصصی مورد نیاز کارکنان را در یک ساختار منسجم قرار دهد. در این حالت، کارکنان و ابزارهای دیجیتال به جای جست‌وجو در منابع متعدد، به یک مرجع معتبر برای پاسخگویی دسترسی خواهند داشت. در نتیجه، مدیریت دانش صرفاً یک موضوع داخلی سازمان نیست؛ کیفیت مدیریت دانش می‌تواند مستقیماً بر تجربه بیمه‌گذار اثر بگذارد.

نقش دانش در هوش مصنوعی مبتنی بر مدل‌های زبانی بزرگ

استفاده از مدل‌های زبانی بزرگ و ابزارهایی مانند ChatGPT، توجه شرکت‌های بیمه را به ظرفیت‌های هوش مصنوعی افزایش داده است. این ابزارها می‌توانند در خلاصه‌سازی اسناد، پاسخگویی به پرسش‌ها، دستیاری کارشناسان و بازیابی سریع اطلاعات مفید باشند. اما یک مسئله اساسی وجود دارد: هوش مصنوعی کیفیت دانش موجود در سازمان را تضمین نمی‌کند.

اگر دستورالعمل‌ها، رویه‌ها و اطلاعات سازمانی ناقص، متناقض یا قدیمی باشند، خروجی هوش مصنوعی نیز ممکن است بر مبنای همین اطلاعات تولید شود. مسئله زمانی جدی‌تر می‌شود که پاسخ نادرست با اطمینان بالا ارائه شود و کاربر نتواند به راحتی اعتبار آن را تشخیص دهد.

بر اساس مطالعه‌ای از Forrester، کمتر از ۵ درصد شرکت‌های بیمه انتظار دارند استفاده از هوش مصنوعی در کوتاه‌مدت منافع ملموس و مستقیم ایجاد کند؛ یکی از موانع مهم نیز مشکلات ناشی از سامانه‌های قدیمی و کیفیت و یکپارچگی داده‌هاست. بنابراین، پیش از آنکه شرکت بیمه به دنبال استفاده گسترده از هوش مصنوعی باشد، باید به زیرساخت دانشی خود توجه کند:

- دانش سازمانی در منابع مشخص و معتبر متمرکز شود؛
 - مالک هر نوع دانش و مسئول به‌روزرسانی آن مشخص باشد؛
 - تغییرات دانش و مقررات به‌صورت نظام‌مند ثبت شوند؛
 - محتوای موجود به‌صورت دوره‌ای بازبینی شود؛
 - و در صورت استفاده از هوش مصنوعی، ارتباط آن با منابع معتبر دانش سازمان برقرار باشد.
- به بیان ساده، هوش مصنوعی بدون دانش قابل اتکا، می‌تواند سرعت دسترسی به اطلاعات نادرست را بیشتر کند.

استقرار یک برنامه مؤثر مدیریت دانش

مدیریت دانش را نمی‌توان صرفاً با خرید و استقرار یک سامانه اجرا کرد.

سامانه، ابزار مدیریت دانش است؛ اما برای اثربخشی آن باید مجموعه‌ای از فرآیندها، نقش‌ها و رویه‌ها در سازمان شکل گرفته باشد.

۱. حاکمیت و مالکیت دانش

باید مشخص باشد چه کسی دانش را تولید می‌کند، چه کسی آن را تأیید می‌کند، چه کسی مسئول به‌روزرسانی آن است و در چه بازه‌ای باید بازبینی شود. در صنعت بیمه، این موضوع اهمیت زیادی دارد؛ زیرا بخشی از دانش سازمانی مستقیماً با مقررات، محصولات و رویه‌های تخصصی مرتبط است و نمی‌توان مسئولیت آن را صرفاً به یک واحد فناوری اطلاعات واگذار کرد.

۲. طبقه‌بندی و فراداده

دانش زمانی ارزشمند است که بتوان آن را در زمان مناسب پیدا کرد. برای این منظور، باید ساختار طبقه‌بندی، برچسب‌ها، کلیدواژه‌ها و سایر فراداده‌های مورد نیاز طراحی شوند. برای مثال، دستورالعمل ارزیابی ریسک، پرسش متداول بیمه‌گذاران و تجربه حاصل از یک پرونده خسارت، ماهیت یکسانی ندارند و نباید بدون ساختار مشخص در کنار یکدیگر قرار گیرند.

۳. مدیریت تغییر

استقرار مدیریت دانش بدون تغییر در رفتار کارکنان، به نتیجه مطلوب نمی‌رسد. کارکنان باید بدانند چرا لازم است دانش خود را ثبت و به اشتراک بگذارند و چگونه می‌توانند از دانش موجود برای انجام بهتر کار خود استفاده کنند. آموزش، ارتباطات داخلی، مشارکت مدیران و سازوکارهای انگیزشی می‌توانند در این مرحله مؤثر باشند.

۴. حضور انسان در چرخه تصمیم‌گیری

اتوماسیون می‌تواند بسیاری از فعالیت‌های مرتبط با جست‌وجو، دسته‌بندی و بازیابی دانش را سریع‌تر کند؛ اما در حوزه‌هایی مانند ارزیابی ریسک، رسیدگی به خسارت و تفسیر مقررات، همچنان نظارت و قضاوت انسانی اهمیت دارد. مطالعه Insurtech Insights نشان می‌دهد ۹۴ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند اتوماسیون به بهبود فرآیند خسارت کمک می‌کند، اما ۴۰ درصد نیز بر ضرورت نظارت انسانی تأکید دارند. بنابراین، هدف مدیریت دانش نباید حذف نقش متخصص باشد؛ بلکه باید دسترسی متخصص به دانش درست را سریع‌تر و تصمیم‌گیری او را دقیق‌تر کند.

۵. یکپارچه‌سازی با سامانه‌های موجود

شرکت‌های بیمه معمولاً از مجموعه‌ای از سامانه‌های عملیاتی و تخصصی استفاده می‌کنند. سامانه‌های صدور، خسارت، CRM، مالی و سایر سیستم‌های سازمانی ممکن است هر کدام بخشی از اطلاعات و دانش مورد نیاز سازمان را در خود داشته باشند. اگر مدیریت دانش به صورت یک جزیره مستقل ایجاد شود، بخشی از مسئله پابرجا خواهد ماند. بنابراین، در طراحی معماری مدیریت دانش باید ارتباط آن با سامانه‌های موجود و جریان اطلاعات میان آنها از ابتدا مورد توجه قرار گیرد.

۶. بهبود مستمر

مدیریت دانش یک پروژه با نقطه پایان مشخص نیست. باید به صورت مستمر بررسی شود که کارکنان چه دانشی را بیشتر جست‌وجو می‌کنند، کدام پرسش‌ها بدون پاسخ می‌مانند، چه محتوایی دیگر اعتبار ندارد و کدام بخش‌های سازمان با کمبود دانش مواجه‌اند. به همین دلیل، مدیریت دانش باید مانند یک قابلیت سازمانی که دائماً توسعه پیدا می‌کند، مدیریت شود؛ نه سامانه‌ای که یک‌بار راه‌اندازی شده و سپس بدون پایش رها شود.

چالش‌های خاص صنعت بیمه ایران

اجرای مدیریت دانش در صنعت بیمه با چند ویژگی خاص همراه است:

- محیط مقررات‌محور: تغییر مقررات و بخشنامه‌ها ضرورت ثبت سوابق تغییرات، تعیین نسخه معتبر و ایجاد قابلیت ردیابی را افزایش می‌دهد.

- **پیچیدگی محصولات و فرآیندها:** بخشی از دانش مورد نیاز هر رشته بیمه‌ای تخصصی است و باید با مشارکت کارشناسان همان حوزه مدیریت شود.
 - **وابستگی به تجربه خبرگان:** بخش قابل توجهی از دانش بیمه‌ای در تجربه کارشناسان، مدیران و افراد متخصص قرار دارد و در صورت خروج آنها از سازمان ممکن است بخشی از این دانش نیز از دست برود.
 - **تنوع کانال‌های ارائه خدمت:** با توسعه شبکه فروش، نمایندگان، کارگزاران، شعب و کانال‌های دیجیتال، ضرورت دسترسی گروه‌های مختلف به اطلاعات معتبر و یکسان بیشتر می‌شود.
 - **سامانه‌های متعدد و قدیمی:** پراکندگی اطلاعات در سامانه‌های مختلف می‌تواند دسترسی یکپارچه به دانش را دشوار کند.
- در چنین شرایطی، اجرای مرحله‌ای می‌تواند رویکرد مناسب‌تری باشد؛ به این معنا که سازمان ابتدا یک حوزه مشخص و دارای مسئله واقعی را انتخاب کند، فرآیندها و جریان دانش آن را شناسایی و اصلاح کند و پس از کسب نتیجه، دامنه اجرا را توسعه دهد.

ساخت آینده‌ای هوشمندتر و مقیاس‌پذیر برای صنعت بیمه

صنعت بیمه بر اعتماد بنا شده است. بیمه‌گذار انتظار دارد شرکت بیمه به تعهدات خود عمل کند، نهاد ناظر انتظار رعایت مقررات دارد و کارکنان و شبکه فروش نیز برای تصمیم‌گیری به اطلاعات دقیق و قابل اتکا نیاز دارند.

در چنین محیطی، مدیریت دانش صرفاً ابزاری برای نگهداری مستندات نیست. مسئله اصلی این است که دانش مورد نیاز سازمان در زمان مناسب، در اختیار فرد مناسب و در قالب قابل استفاده قرار گیرد.

هرچه شرکت‌های بیمه محصولات و خدمات بیشتری ارائه کنند، کانال‌های ارتباطی آنها توسعه یابد و استفاده از فناوری‌هایی مانند هوش مصنوعی افزایش پیدا کند، اهمیت این موضوع بیشتر خواهد شد.

بنابراین، ایجاد یک نظام منسجم مدیریت دانش می‌تواند به شرکت‌های بیمه کمک کند دانش پراکنده را به دانشی قابل استفاده تبدیل کنند، وابستگی به حافظه افراد را کاهش دهند، تصمیم‌گیری را بر مبنای اطلاعات معتبرتر انجام دهند و زمینه استفاده ایمن‌تر و اثربخش‌تر از فناوری‌های جدید را فراهم کنند.

هر فرد می‌تواند آغازگر یک تغییر باشد؛ نقش کارکنان در نظام پیشنهادها

۱۲

هنگامی که از تغییر و بهبود در سازمان سخن گفته می‌شود، معمولاً توجه‌ها به مدیران، تصمیم‌های مدیریتی، پروژه‌های تحول و برنامه‌های کلان معطوف می‌شود. این تصور وجود دارد که تغییر زمانی اتفاق می‌افتد که مدیران تصمیم جدیدی اتخاذ کنند، منابع لازم را اختصاص دهند و اجرای یک پروژه مشخص را در دستور کار قرار دهند. اگرچه حمایت و تصمیم‌گیری مدیریتی برای بسیاری از تغییرات ضروری است، اما آغاز بسیاری از بهبودهای سازمانی الزاماً از سطوح مدیریتی شکل نمی‌گیرد.

بخش قابل توجهی از فرصت‌های بهبود در همان محیطی قرار دارد که کارکنان هر روز در آن فعالیت می‌کنند. کارکنان با فرایندها، تجهیزات، مشتریان، همکاران و مسائل اجرایی به‌صورت مستقیم در ارتباط هستند و به همین دلیل، ممکن است مشکلات و فرصت‌هایی را مشاهده کنند که در گزارش‌های مدیریتی یا جلسات رسمی کمتر دیده می‌شوند.

ممکن است یک کارمند متوجه شود بخشی از یک فرایند غیرضروری است، یک کارشناس راهی برای کاهش خطا پیدا کند، یک نیروی عملیاتی روش ساده‌تری برای انجام یک فعالیت پیشنهاد دهد یا فردی بر اساس تجربه گذشته، راهکاری برای جلوگیری از تکرار یک مشکل ارائه کند. هر یک از این موارد می‌تواند نقطه آغاز یک تغییر باشد. نظام پیشنهادها بستری فراهم می‌کند تا این ایده‌ها از سطح تجربه و مشاهده فردی فراتر رفته و وارد یک فرایند رسمی برای بررسی، ارزیابی و اجرا شوند.

تغییر همیشه از سطوح مدیریتی آغاز نمی‌شود

مدیران معمولاً مسائل سازمان را از منظر کلان و با توجه به اهداف، منابع و عملکرد کلی بررسی می‌کنند؛ در حالی که کارکنان، فرایندها را از نزدیک و در جریان فعالیت‌های روزمره تجربه می‌کنند. این دو نگاه در کنار یکدیگر می‌توانند تصویر کامل‌تری از وضعیت سازمان ایجاد کنند.

برای مثال، ممکن است مدیران از طولانی بودن یک فرایند مطلع باشند، اما کارمندی که هر روز آن فرایند را انجام می‌دهد، دقیقاً بداند زمان در کدام مرحله تلف می‌شود. ممکن است سازمان از افزایش هزینه یک فعالیت اطلاع داشته باشد، اما کارشناس یا نیروی اجرایی، راهکار ساده‌ای برای کاهش مصرف منابع در اختیار داشته باشد. به همین دلیل، یکی از اصول مهم نظام پیشنهادها این است که مشارکت در بهبود سازمان به جایگاه سازمانی افراد محدود نشود.

هر فردی که با یک فرایند در ارتباط است، می‌تواند مسئله‌ای را شناسایی کند یا راهکاری برای بهبود آن ارائه دهد. در چنین شرایطی، ظرفیت فکری سازمان محدود به مدیران و گروه‌های تخصصی نخواهد بود و امکان استفاده از دیدگاه‌های متنوع کارکنان فراهم می‌شود.

نقش کارکنان در شناسایی فرصت‌های بهبود

یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های کارکنان، شناخت جزئیات فعالیت‌های روزمره است. فعالیت‌هایی که در طول زمان به رویه‌های عادی تبدیل می‌شوند، ممکن است کمتر مورد پرسش قرار گیرند؛ حتی اگر همچنان امکان بهبود آن‌ها وجود داشته باشد.

برای مثال، ممکن است یک فعالیت سال‌ها با یک روش مشخص انجام شده باشد و کارکنان نیز به آن عادت کرده باشند. اما تغییر فناوری، شرایط سازمان، نیاز مشتریان یا تجربه جدید کارکنان می‌تواند این سؤال را مطرح کند که آیا همچنان بهترین روش ممکن مورد استفاده قرار می‌گیرد یا خیر.

از این منظر، یکی از ویژگی‌های مهم فرهنگ پیشنهاددهی، نگاه پرسشگرانه به فرایندهای موجود است. پرسش‌هایی مانند «آیا می‌توان این فعالیت را ساده‌تر انجام داد؟»، «آیا امکان کاهش زمان انجام این کار وجود دارد؟»، «چگونه می‌توان خطاهای این فرایند را کاهش داد؟» و «آیا می‌توان از منابع موجود به شکل مؤثرتری استفاده کرد؟» می‌توانند زمینه شناسایی فرصت‌های جدید را فراهم کنند. بسیاری از پیشنهادهای ارزشمند، دقیقاً از همین پرسش‌های ساده شکل می‌گیرند.

تبدیل یک مشکل به یک پیشنهاد

مشاهده مشکل، نخستین مرحله است؛ اما برای ایجاد تغییر، لازم است مسئله به یک پیشنهاد مشخص تبدیل شود. در محیط‌های کاری، مشکلات مختلفی ممکن است به‌صورت روزمره مشاهده شوند. برخی کارکنان این مشکلات را می‌پذیرند و به آن‌ها عادت می‌کنند، برخی درباره آن‌ها گلایه می‌کنند و گروهی دیگر تلاش می‌کنند راهکاری برای رفع آن‌ها پیدا کنند. نظام پیشنهادها زمینه‌ای برای تبدیل این رویکرد سوم به یک اقدام رسمی فراهم می‌کند. برای مثال، اگر یک فرایند زمان زیادی می‌گیرد، صرفاً بیان اینکه «این فرایند طولانی است» یک پیشنهاد کامل محسوب نمی‌شود. لازم است تا حد امکان مشخص شود مشکل در کدام مرحله ایجاد می‌شود و چه راهکاری می‌تواند زمان انجام آن را کاهش دهد. در واقع، تفاوت میان «بیان مشکل» و «ارائه پیشنهاد» در همین نکته است: پیشنهاددهنده علاوه بر شناسایی مسئله، تلاش می‌کند راهی برای بهبود وضعیت موجود نیز ارائه کند.

لازم نیست پیشنهاد از ابتدا کامل باشد

یکی از موانع مشارکت کارکنان، این تصور است که یک پیشنهاد باید از ابتدا کاملاً دقیق، تخصصی و بدون نقص باشد. چنین انتظاری می‌تواند بسیاری از ایده‌های ارزشمند را پیش از آنکه فرصت بررسی پیدا کنند، متوقف کند.

هدف از نظام پیشنهادها این نیست که کارکنان به‌تنهایی تمام ابعاد فنی، مالی و اجرایی یک تغییر را طراحی کنند. پیشنهاددهنده معمولاً مسئله را از نزدیک می‌شناسد و می‌تواند ایده اولیه را ارائه کند؛ سپس کارشناسان و مسئولان مربوط می‌توانند ابعاد مختلف آن را بررسی، تکمیل یا اصلاح کنند. گاهی نیز یک ایده اولیه، اگرچه به همان شکل قابل اجرا نیست، می‌تواند زمینه‌ای برای شکل‌گیری راه‌حل مناسب‌تری باشد. بنابراین، کامل نبودن یک ایده نباید مانع طرح آن شود. مهم آن است که مسئله و راهکار پیشنهادی تا حد امکان روشن و قابل فهم بیان شوند تا امکان بررسی و توسعه آن وجود داشته باشد.

نگرانی از رد شدن پیشنهاد

یکی دیگر از عواملی که ممکن است کارکنان را از ارائه پیشنهاد منصرف کند، نگرانی از پذیرفته نشدن ایده است. این نگرانی زمانی بیشتر می‌شود که فرد تصور کند رد شدن پیشنهاد به معنای بی‌ارزش بودن ایده یا ناکافی بودن توانایی او تلقی خواهد شد. در یک نظام پیشنهادهای اثربخش، رد شدن یک پیشنهاد نباید به‌عنوان شکست پیشنهاددهنده تلقی شود. ممکن است ایده‌ای مناسب باشد، اما در شرایط موجود به دلیل محدودیت‌های قانونی، مالی، فنی یا اجرایی امکان پیاده‌سازی نداشته باشد. همچنین ممکن است سازمان قبلاً راهکار مشابهی را بررسی کرده باشد یا اطلاعاتی در اختیار داشته باشد که پیشنهاددهنده از آن بی‌اطلاع است.

از این رو، شفافیت در فرایند ارزیابی اهمیت زیادی دارد. زمانی که دلایل پذیرش یا رد یک پیشنهاد برای پیشنهاددهنده مشخص باشد، حتی پیشنهادهای پذیرفته‌نشده نیز می‌توانند به تجربه‌ای برای ارائه ایده‌های بهتر در آینده تبدیل شوند.

پیشنهاد دادن؛ نشانه مسئولیت‌پذیری سازمانی

میان مشاهده یک مشکل و تلاش برای حل آن تفاوت قابل توجهی وجود دارد. زمانی که فردی صرفاً مشکل را بیان می‌کند، مسئولیت حل آن را به دیگران واگذار کرده است؛ اما هنگامی که علاوه بر شناسایی مشکل، راهکاری نیز پیشنهاد می‌دهد، بخشی از مسئولیت بهبود را بر عهده می‌گیرد. از این منظر، نظام پیشنهادها می‌تواند فرهنگ مسئولیت‌پذیری را در سازمان تقویت کند. برای مثال، تفاوت زیادی میان این دو رویکرد وجود دارد: «این فرایند مشکل دارد» و «این فرایند مشکل دارد و می‌توان با این روش آن را بهبود داد.»

در رویکرد دوم، فرد صرفاً به بیان وضعیت موجود اکتفا نکرده و برای اصلاح آن نیز مشارکت کرده است. تقویت چنین رفتاری می‌تواند به تدریج کارکنان را از مشاهده‌کنندگان مسائل به مشارکت‌کنندگان فعال در حل مسائل سازمان تبدیل کند.

پیشنهادهای کارکنان و یادگیری سازمانی

هر پیشنهاد می‌تواند بخشی از تجربه و دانش یک فرد را در خود داشته باشد. هنگامی که این تجربه در قالب پیشنهاد ثبت می‌شود، امکان بررسی، انتقال و استفاده مجدد از آن در سازمان فراهم می‌شود. این موضوع به‌ویژه در شرایطی اهمیت دارد که یک کارمند طی سال‌ها فعالیت، روش مؤثرتری برای انجام یک کار پیدا کرده باشد. اگر این تجربه فقط در ذهن فرد باقی بماند، ممکن است با جابه‌جایی یا خروج وی از سازمان از دست برود. اما ثبت و بررسی آن در قالب پیشنهاد می‌تواند این تجربه را به یک دانش قابل استفاده برای سازمان تبدیل کند. از این منظر، نظام پیشنهادها علاوه بر ایجاد فرصت برای بهبود، می‌تواند یکی از مسیرهای تبدیل تجربه‌های فردی به یادگیری سازمانی باشد.

پیشنهادهای کارکنان همچنین می‌توانند نشان دهند که چه مسائلی در سازمان بیشتر تکرار می‌شوند و در کدام فرایندها فرصت‌های بیشتری برای بهبود وجود دارد. تحلیل این اطلاعات می‌تواند برای تصمیم‌گیری‌های مدیریتی نیز ارزشمند باشد.

نقش کارکنان در مرحله اجرای پیشنهاد

مشارکت کارکنان الزاماً با ثبت پیشنهاد پایان نمی‌یابد. در بسیاری از موارد، پیشنهاددهنده به دلیل شناخت نزدیک‌تر مسئله می‌تواند در مراحل بعدی نیز نقش مؤثری داشته باشد. ارائه توضیحات تکمیلی، مشارکت در بررسی راهکار، همکاری در اجرای آزمایشی و ارائه بازخورد درباره نتیجه اجرا، از جمله اقداماتی است که می‌تواند به موفقیت پیشنهاد کمک کند. این مشارکت همچنین باعث می‌شود فاصله میان ایده و اجرا کاهش پیدا کند. فردی که مسئله را از نزدیک تجربه کرده است، معمولاً می‌تواند نکات اجرایی مهمی را مطرح کند که ممکن است در بررسی‌های اولیه مورد توجه قرار نگرفته باشند. به این ترتیب، پیشنهاددهنده تنها ارائه‌کننده یک ایده نیست؛ بلکه می‌تواند یکی از ذی‌نفعان اصلی فرایند بهبود باشد. هر پیشنهاد می‌تواند آغاز یک زنجیره تغییر باشد.

اثر یک پیشنهاد همیشه به همان موضوعی که در ابتدا مطرح شده محدود نمی‌شود. گاهی یک تغییر کوچک، زمینه ایجاد تغییرات دیگری را فراهم می‌کند. برای مثال، حذف یک مرحله غیرضروری از یک فرایند می‌تواند باعث کاهش زمان انجام کار شود. کاهش زمان می‌تواند ظرفیت بیشتری برای کارکنان ایجاد کند و این ظرفیت آزادشده ممکن است برای ارتقای کیفیت یا ارائه خدمات بهتر مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین، هنگام ارزیابی پیشنهادها نباید تنها به اثر مستقیم آن‌ها توجه کرد. برخی پیشنهادها ممکن است آثار غیرمستقیم و بلندمدتی ایجاد کنند که در ابتدا به‌سادگی قابل مشاهده نیست. این موضوع نشان می‌دهد که ارزش یک پیشنهاد صرفاً به اندازه تغییر آن وابسته نیست؛ بلکه باید آثار آن بر سایر بخش‌های سازمان نیز مورد توجه قرار گیرد.

از مشارکت فردی تا فرهنگ سازمانی

اگر تعداد بیشتری از کارکنان در شناسایی مشکلات و ارائه راهکار مشارکت کنند، به تدریج فرهنگ جدیدی در سازمان شکل می‌گیرد؛ فرهنگی که در آن بهبود، مسئولیت یک واحد یا گروه خاص نیست و همه کارکنان در آن سهم دارند. در چنین فرهنگی، کارکنان نسبت به محیط کاری خود حساس‌تر می‌شوند، مسائل را دقیق‌تر مشاهده می‌کنند و برای ارائه راه‌حل نیز آمادگی بیشتری خواهند داشت. این فرایند می‌تواند به شکل یک چرخه مثبت ادامه پیدا کند؛ شناسایی مسئله، ارائه پیشنهاد، بررسی و اجرا، مشاهده نتیجه و شکل‌گیری ایده‌های جدید. تداوم این چرخه می‌تواند نظام پیشنهادها را از یک فرایند اداری به یکی از اجزای فرهنگ یادگیری و بهبود مستمر سازمان تبدیل کند.

از سازمان انتظار تغییر داشته باشیم؛ اما خود نیز بخشی از تغییر باشیم

ایجاد محیط مناسب برای پیشنهاددهی، مسئولیتی است که بر عهده سازمان و مدیران قرار دارد.

فرایند ارزیابی باید شفاف باشد، پیشنهادها باید در زمان مناسب بررسی شوند و نتایج باید به پیشنهاددهندگان اعلام شود. این حال، مشارکت کارکنان نیز بخش جدایی‌ناپذیر این فرایند است. حتی بهترین سازوکارها نیز بدون مشارکت افراد نمی‌توانند به نتایج مورد انتظار دست پیدا کنند. به همین دلیل، هر فرد می‌تواند با دقت بیشتر به فعالیت‌های روزمره، شناسایی فرصت‌های بهبود و ارائه پیشنهادها، عملی، بخشی از فرایند تحول سازمان باشد. ممکن است یک پیشنهاد در ابتدا کوچک به نظر برسد، ممکن است نیازمند اصلاح باشد و حتی ممکن است در مرحله نخست پذیرفته نشود؛ اما طرح ایده، آغاز مسیری است که می‌تواند به شناسایی راهکارهای بهتر و ایجاد تغییرات ارزشمند منجر شود.

جمع‌بندی

نظام پیشنهادها فرصتی برای استفاده از یکی از ارزشمندترین منابع سازمان، یعنی تجربه و دانش کارکنان، فراهم می‌کند. این نظام به کارکنان امکان می‌دهد مسائل و فرصت‌هایی را که در فعالیت‌های روزمره مشاهده می‌کنند، به شکل رسمی مطرح کرده و در فرایند بهبود سازمان مشارکت داشته باشند.

مشارکت در نظام پیشنهادها به جایگاه سازمانی محدود نیست. هر فردی که با یک فرایند، فعالیت یا مسئله در ارتباط است، می‌تواند نکته‌ای برای بهبود ارائه کند. یک پیشنهاد ممکن است ساده باشد، اما در صورت اجرا و تکرار، آثار قابل توجهی ایجاد کند.

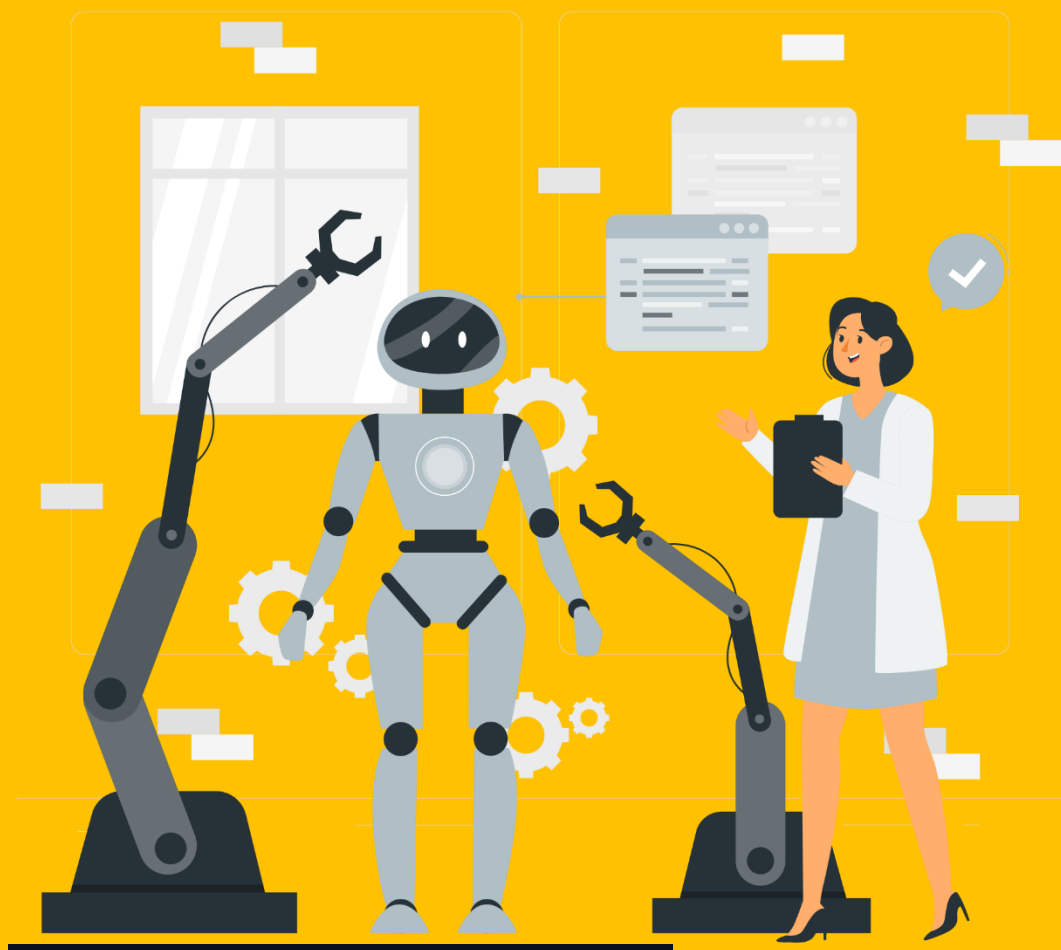
از سوی دیگر، سازمان نیز باید شرایطی فراهم کند که کارکنان با اطمینان از شنیده شدن ایده‌های خود، پیشنهادهایشان را مطرح کنند. ارزیابی منصفانه، پاسخ‌گویی، شفافیت و تبدیل پیشنهادهای مناسب به اقدام، از الزامات ایجاد چنین فضایی است. سازمانی که از کارکنان خود انتظار مشارکت دارد، باید به آن‌ها فرصت مشارکت واقعی نیز بدهد. نظام پیشنهادها یکی از مهم‌ترین سازوکارهای ایجاد این فرصت است. تغییر سازمانی الزاماً با یک پروژه بزرگ آغاز نمی‌شود؛ گاهی از مشاهده یک مسئله، شکل‌گیری یک ایده و ثبت یک پیشنهاد آغاز می‌شود.

۱۳

هوش مصنوعی چگونه در خدمت مدیریت دانش قرار می‌گیرد؟

در ماه‌ها و حتی سال‌های اخیر، مطالب و دیدگاه‌های بسیاری درباره رابطه میان مدیریت دانش و هوش مصنوعی منتشر شده است. بخش قابل‌توجهی از این مطالب بر این موضوع تمرکز دارند که مدیریت دانش چگونه باید خود را با ظهور و گسترش هوش مصنوعی هماهنگ کند، چه مهارت‌هایی برای متخصصان این حوزه ضروری خواهد بود و چگونه می‌توان مخازن و منابع دانشی سازمان را برای استفاده از ابزارهای مبتنی بر هوش مصنوعی آماده کرد.

همه این موضوعات اهمیت دارند؛ اما شاید مسئله را از زاویه‌ای مطرح می‌کنند که نیاز به بازنگری دارد. به جای اینکه همواره بپرسیم «مدیریت دانش چگونه باید خود را با هوش مصنوعی وفق دهد؟»، شاید بهتر باشد سؤال را برعکس کنیم و بپرسیم: «هوش مصنوعی چگونه می‌تواند در خدمت مدیریت دانش قرار گیرد؟»

مدیریت دانش سال‌ها پیش از ظهور هوش مصنوعی شکل گرفته است و هدف آن نیز هرگز صرفاً ذخیره و مدیریت اطلاعات نبوده است. مدیریت دانش از ابتدا با یک هدف اساسی‌تر دنبال شده است: کمک به سازمان و کارکنان برای دسترسی به دانش موردنیاز، یادگیری از تجربه، تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر، حل مسائل، جلوگیری از تکرار خطاها و در نهایت، سازگاری و نوآوری. بنابراین، ورود هوش مصنوعی نباید این هدف را تغییر دهد؛ بلکه باید به تحقق مؤثرتر آن کمک کند. از این منظر، هوش مصنوعی را می‌توان یکی از ابزارهای جدید در جعبه‌ابزار مدیریت دانش دانست؛ ابزاری قدرتمند که در صورت استفاده صحیح می‌تواند برخی از موانع قدیمی مدیریت دانش را کاهش دهد.

مسئله اصلی مدیریت دانش؛ کمبود دانش یا ناتوانی در استفاده از آن؟

بسیاری از سازمان‌ها تصور می‌کنند چالش اصلی آن‌ها کمبود دانش است؛ در حالی که در بسیاری از موارد، دانش موردنیاز از قبل در سازمان وجود دارد، اما دسترسی به آن دشوار است یا در زمان مناسب مورد استفاده قرار نمی‌گیرد.

تصور کنید سازمانی در طول سال‌ها گزارش‌های تخصصی، مطالعات، ارزیابی‌ها، تجربیات پروژه‌ها و درس‌آموخته‌های متعددی تولید کرده است. بخش زیادی از این دانش ممکن است در پوشه‌های اشتراکی، سامانه‌های سازمانی، فایل‌های مختلف، گزارش‌های پروژه و حتی ایمیل‌های کارکنان پراکنده باشد. در چنین شرایطی، مسئله لزوماً نبود دانش نیست؛ مسئله این است که فردی که امروز با یک مسئله جدید مواجه شده، نمی‌داند دانش مرتبط در کجا قرار دارد، چگونه باید آن را پیدا کند و چگونه از آن در تصمیم خود استفاده کند.

همین وضعیت را می‌توان در مورد درس‌آموخته‌ها نیز مشاهده کرد. سازمان ممکن است برای استخراج و ثبت تجربیات پروژه‌ها جلسات متعددی برگزار کند، اما اگر این تجربیات در زمان مناسب در اختیار افرادی قرار نگیرند که با مسئله مشابهی مواجه هستند، ارزش عملی آن‌ها کاهش خواهد یافت.

در واقع، یکی از شکاف‌های مهم مدیریت دانش، فاصله میان «دانستن» و «به‌کارگیری دانش» است. هوش مصنوعی دقیقاً در همین نقطه می‌تواند نقش مهمی ایفا کند؛ نه به این معنا که جایگزین دانش سازمان شود، بلکه از این جهت که می‌تواند دسترسی به دانش موجود را آسان‌تر کرده و ارتباط میان منابع مختلف را سریع‌تر آشکار کند.

هوش مصنوعی، دانش نیست

در کنار فرصت‌هایی که هوش مصنوعی ایجاد می‌کند، یک نکته اساسی نباید فراموش شود: هوش مصنوعی را نباید با خودِ دانش اشتباه گرفت. هوش مصنوعی می‌تواند حجم بسیار زیادی از اطلاعات را پردازش کند، الگوها را شناسایی کند، محتوا را خلاصه کند و ارتباط میان منابع مختلف را نشان دهد؛ اما دانش سازمانی چیزی فراتر از اطلاعات و الگوهاست. دانش با تجربه، قضاوت، زمینه، تفسیر و درک انسانی پیوند دارد. ممکن است یک سیستم هوش مصنوعی بتواند ده‌ها گزارش درباره یک مسئله را بررسی و شباهت‌های میان آن‌ها را شناسایی کند، اما این به معنای درک کامل چرایی شکل‌گیری آن نتایج یا پیامدهای آن‌ها در یک محیط سازمانی خاص نیست. از همین رو، استفاده مؤثر از هوش مصنوعی در مدیریت دانش باید بر پایه همکاری میان توانمندی‌های فناورانه و قابلیت‌های انسانی شکل گیرد. فناوری می‌تواند در یافتن و پردازش شواهد بسیار قدرتمند باشد؛ اما معنا دادن به شواهد و تبدیل آن‌ها به تصمیم و اقدام، همچنان به تجربه و قضاوت انسانی نیاز دارد.

هوش مصنوعی و دسترسی سریع‌تر به دانش سازمانی

یکی از ملموس‌ترین کاربردهای هوش مصنوعی در مدیریت دانش، تسهیل جست‌وجو و بازیابی دانش است.

برای یک متخصص مدیریت دانش، مدیر یا کارشناس پروژه، پیش می‌آید که بخواهد بداند آیا سازمان در گذشته با مسئله مشابهی مواجه شده است یا خیر. در حالت سنتی، ممکن است جست‌وجوی این اطلاعات در میان پوشه‌های اشتراکی، گزارش‌های پروژه، فایل‌های ارائه، ارزیابی‌ها، صورت‌جلسه‌ها و سایر منابع، ساعت‌ها زمان ببرد.

راهکارهای جست‌وجو و بازیابی مبتنی بر هوش مصنوعی می‌توانند این فرایند را بسیار سریع‌تر کنند. سیستم به جای آنکه صرفاً به دنبال یک کلمه کلیدی مشخص باشد، می‌تواند مفهوم سؤال را درک کرده و منابع مرتبط را شناسایی کند. در چنین شرایطی، ارزش اصلی هوش مصنوعی صرفاً سرعت بالاتر جست‌وجو نیست؛ بلکه کاهش فاصله میان مطرح شدن یک سؤال و دسترسی به شواهد و تجربیات مرتبط با آن است.

البته این قابلیت زمانی بیشترین ارزش را خواهد داشت که محتوای سازمان از کیفیت مناسب برخوردار باشد، ساختار و دسترسی منابع مشخص باشد و اصول حاکمیت داده و دانش نیز به درستی رعایت شوند. بنابراین، هوش مصنوعی جایگزین مدیریت صحیح دانش نمی‌شود؛ بلکه می‌تواند بر بستر یک نظام مدیریت دانش مناسب، ارزش بیشتری ایجاد کند.

عبور از جزیره‌های دانشی

یکی دیگر از ظرفیت‌های مهم هوش مصنوعی، کمک به برقراری ارتباط میان دانش‌هایی است که در بخش‌های مختلف سازمان پراکنده شده‌اند.

در بسیاری از سازمان‌ها، واحدها و تیم‌های مختلف اطلاعات و تجربیات ارزشمندی تولید می‌کنند، اما این منابع الزاماً با یکدیگر ارتباط ندارند. گزارش‌های تحقیقاتی ممکن است در یک سامانه نگهداری شوند، نتایج ارزیابی‌ها در سیستم دیگری قرار داشته باشند و تجربیات کارکنان نیز در قالب گزارش‌های پروژه یا مستندات داخلی ثبت شده باشند. در نتیجه، دانش سازمان به مجموعه‌ای از جزیره‌های جدا از هم تبدیل می‌شود.

هوش مصنوعی می‌تواند با بررسی این منابع، الگوها و ارتباطاتی را شناسایی کند که در جست‌وجوهای سنتی به سادگی قابل مشاهده نیستند. برای مثال، ممکن است چند پروژه در واحدهای مختلف سازمان با مسئله‌ای مشابه مواجه شده باشند، بدون آنکه تیم‌های مربوطه از تجربه یکدیگر اطلاع داشته باشند. تحلیل هوشمند منابع می‌تواند چنین ارتباطاتی را آشکار کند و زمینه را برای انتقال و استفاده مجدد از دانش فراهم آورد.

با این حال، شناسایی ارتباط میان دو مجموعه اطلاعات، پایان کار نیست. اینکه این ارتباط چه معنایی دارد، چرا ایجاد شده و چگونه باید از آن در تصمیم‌گیری استفاده کرد، همچنان به تحلیل و تفسیر انسانی نیاز دارد.

آزاد شدن زمان متخصصان مدیریت دانش

بخش قابل‌توجهی از فعالیت‌های روزمره مدیریت دانش به کارهایی اختصاص پیدا می‌کند که اگرچه ضروری هستند، اما لزوماً بالاترین ارزش را برای سازمان ایجاد نمی‌کنند. تهیه خلاصه گزارش‌ها، تنظیم صورت‌جلسه‌ها، جست‌وجوی اسناد، دسته‌بندی محتوا، پاک‌سازی داده‌ها و آماده‌سازی اولیه برخی مستندات، نمونه‌هایی از این فعالیت‌ها هستند.

هوش مصنوعی می‌تواند بخشی از این کارهای تکراری و زمان‌بر را تسهیل یا خودکار کند. نتیجه مطلوب این نیست که متخصص مدیریت دانش صرفاً فعالیت بیشتری انجام دهد، بلکه باید بتواند زمان آزادشده را به فعالیت‌هایی اختصاص دهد که نیازمند تعامل، تحلیل و قضاوت انسانی هستند؛ فعالیت‌هایی مانند تسهیل یادگیری سازمانی، کمک به تصمیم‌گیری، ایجاد گفت‌وگو میان افراد و تیم‌ها و کمک به سازمان برای تبدیل تجربه و شواهد به بینش و اقدام.

ارزش هوش مصنوعی در مدیریت دانش را می‌توان نه فقط در «انجام سریع‌تر کارها»، بلکه در آزاد کردن ظرفیت متخصصان برای پرداختن به فعالیت‌های باارزش‌تر جست‌وجو کرد.

تقویت حافظه سازمانی

حفظ حافظه سازمانی یکی از دغدغه‌های قدیمی مدیریت دانش است. کارکنان سازمان را ترک می‌کنند، پروژه‌ها به پایان می‌رسند و تیم‌ها تغییر می‌کنند. در چنین شرایطی، اگر دانش حاصل از تجربه افراد و پروژه‌ها به‌درستی ثبت و در دسترس قرار نگرفته باشد، بخشی از سرمایه دانشی سازمان نیز از بین خواهد رفت.

هوش مصنوعی می‌تواند به سازمان کمک کند تا دانش ثبت‌شده را قابل‌دسترس‌تر و استفاده مجدد از آن را آسان‌تر کند. در چنین رویکردی، به جای اینکه برای یافتن یک تجربه مشخص فقط به حافظه افراد متکی باشیم، می‌توانیم از منابع دانشی سازمان نیز برای پاسخ به پرسش‌ها و مسائل جدید استفاده کنیم.

البته این موضوع یک پیش‌شرط مهم دارد: هوش مصنوعی نمی‌تواند حافظه سازمانی ضعیف را به‌تنهایی اصلاح کند. اگر دانش سازمانی به‌صورت ناقص، نامنظم یا بدون توجه به زمینه و کیفیت ثبت شده باشد، استفاده از هوش مصنوعی نیز الزاماً نتیجه مطلوبی ایجاد نخواهد کرد. بنابراین، فرهنگ تسهیم دانش، کیفیت محتوا، فرایندهای مدیریت دانش و حمایت مدیران همچنان نقش اساسی دارند.

آیا هوش مصنوعی جایگزین متخصصان مدیریت دانش می‌شود؟

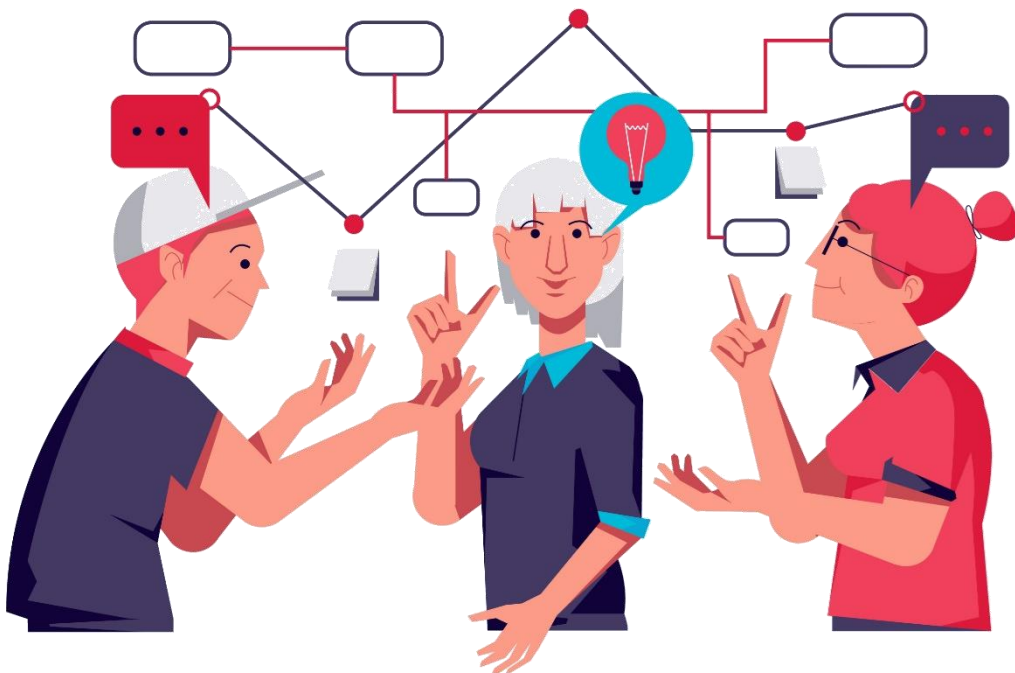
با گسترش هوش مصنوعی، طبیعی است که این پرسش مطرح شود که آینده نقش‌های مرتبط با مدیریت دانش چه خواهد بود. آیا بخشی از وظایف متخصصان این حوزه به سیستم‌های هوشمند واگذار خواهد شد؟

احتمالاً بخشی از فعالیت‌های تکراری و مبتنی بر پردازش اطلاعات بیش از گذشته خودکار خواهند شد. اما این الزاماً به معنای کم‌رنگ شدن نقش متخصصان مدیریت دانش نیست. برعکس، افزایش حجم محتوای تولیدشده توسط هوش مصنوعی می‌تواند نیاز به مهارت‌هایی مانند ارزیابی اعتبار منابع، تشخیص کیفیت اطلاعات، انتخاب و سازمان‌دهی دانش، درک زمینه و تسهیل فرایندهای یادگیری را بیشتر کند.

در چنین شرایطی، نقش متخصص مدیریت دانش می‌تواند بیش از گذشته از مدیریت اسناد و مخازن اطلاعاتی فاصله بگیرد و به سمت تسهیل یادگیری، ایجاد ارتباط میان افراد و دانش، پشتیبانی از تصمیم‌گیری و کمک به سازمان برای معنا دادن به اطلاعات و تجربه‌ها حرکت کند. به عبارت دیگر، متخصص مدیریت دانش در آینده نه صرفاً نگهبان مخزن دانش، بلکه یکی از تسهیل‌کنندگان اصلی تبدیل دانش به یادگیری و یادگیری به اقدام خواهد بود.

یک مثال از کاربرد هوش مصنوعی در مدیریت دانش

برای درک بهتر این موضوع، فرض کنیم ارزیابی یک پروژه نشان داده است که یک تأسیسات آبرسانی به دلیل ناکافی بودن بودجه نگهداری و تعمیرات با شکست مواجه شده است. یک ابزار هوش مصنوعی می‌تواند گزارش ارزیابی را خلاصه کند، آن را با ده‌ها گزارش مشابه مقایسه کند و الگوهای تکرارشونده را در میان پروژه‌ها شناسایی کند.

اما آیا همین اطلاعات برای تصمیم‌گیری کافی است؟ احتمالاً نه. ممکن است پشت این شکست، عواملی مانند شرایط محلی، روابط میان ذی‌نفعان، محدودیت‌های اجرایی، تصمیم‌های مدیریتی یا تجربه زیسته افرادی وجود داشته باشد که در گزارش نهایی به‌طور کامل منعکس نشده‌اند. هوش مصنوعی می‌تواند به ما کمک کند این شواهد را سریع‌تر پیدا و با یکدیگر مقایسه کنیم، اما درک کامل زمینه و معنا دادن به یافته‌ها همچنان نیازمند انسان است.

این مثال نشان می‌دهد که رابطه مطلوب میان هوش مصنوعی و مدیریت دانش، رابطه‌ای مبتنی بر جایگزینی نیست؛ بلکه بر تکمیل توانمندی‌های یکدیگر استوار است. هوش مصنوعی می‌تواند در جست‌وجو، پردازش و ارتباطدهی به اطلاعات توانمند باشد و انسان می‌تواند در تفسیر، قضاوت و تصمیم‌گیری نقش اصلی را ایفا کند.

آینده مدیریت دانش؛ هوش مصنوعی در خدمت دانش

اگر مدیریت دانش را صرفاً مجموعه‌ای از فرایندها برای ثبت، ذخیره و بازیابی اطلاعات بدانیم، ممکن است هوش مصنوعی را تهدیدی برای بسیاری از فعالیت‌های این حوزه تلقی کنیم. اما اگر مدیریت دانش را از زاویه هدف اصلی آن، یعنی کمک به سازمان برای یادگیری، تصمیم‌گیری، سازگاری و ایجاد ارزش از دانش ببینیم، تصویر متفاوتی شکل خواهد گرفت.

هوش مصنوعی می‌تواند کمک کند دانش را سریع‌تر پیدا کنیم، ارتباط میان منابع مختلف را بهتر ببینیم و از تجربیات گذشته آسان‌تر استفاده کنیم. با این حال، ارزش واقعی زمانی ایجاد می‌شود که این قابلیت‌ها در خدمت نیازهای واقعی افراد و سازمان قرار گیرند.

بنابراین، شاید پرسش مهم برای متخصصان مدیریت دانش دیگر این نباشد که «چگونه مدیریت دانش را با هوش مصنوعی سازگار کنیم؟» بلکه این باشد که «چگونه از هوش مصنوعی استفاده کنیم تا افراد بتوانند بهتر یاد بگیرند، به شواهد مناسب دسترسی پیدا کنند و تصمیم‌های آگاهانه‌تری بگیرند؟»

این تغییر زاویه دید می‌تواند به درک واقع‌بینانه‌تری از جایگاه هوش مصنوعی در مدیریت دانش منجر شود. هوش مصنوعی نه مقصد مدیریت دانش است و نه جایگزینی برای تجربه و قضاوت انسانی. این فناوری زمانی بیشترین ارزش را ایجاد می‌کند که به‌عنوان ابزاری برای تقویت فرایندهای مدیریت دانش به کار گرفته شود و به سازمان کمک کند دانش موجود را بهتر پیدا کند، بهتر به اشتراک بگذارد و مهم‌تر از همه، در زمان مناسب و در موقعیت مناسب از آن استفاده کند.

آینده مدیریت دانش، رقابت میان انسان و هوش مصنوعی نیست؛ بلکه ایجاد ترکیبی هوشمندانه از توانمندی‌های فناورانه و انسانی است. فناوری می‌تواند مسیر دسترسی به دانش را کوتاه‌تر کند، اما این انسان‌ها هستند که به دانش معنا می‌دهند، آن را در زمینه واقعی به کار می‌گیرند و از آن برای یادگیری و تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند.

۱۴

دانش فراتر از مرزهای سازمان؛ نقش ذی‌نفعان بیرونی در مدیریت دانش

سازمان‌ها سال‌هاست تلاش می‌کنند دانش موجود در داخل خود را شناسایی، ثبت، به اشتراک بگذارند و در تصمیم‌گیری‌ها و فرایندهای کاری مورد استفاده قرار دهند. مستندسازی تجربیات کارکنان، ثبت درس‌آموخته‌ها، ایجاد انجمن‌های خبرگی، برگزاری جلسات انتقال تجربه و توسعه سامانه‌های مدیریت دانش، همگی با این هدف انجام می‌شوند که دانش ارزشمند سازمان در زمان مناسب در اختیار افرادی قرار گیرد که به آن نیاز دارند. با این حال، یک پرسش مهم کمتر مورد توجه قرار گرفته است: آیا تمام دانش موردنیاز سازمان واقعاً در داخل سازمان قرار دارد؟

بخش مهمی از دانش موردنیاز یک سازمان در خارج از مرزهای رسمی آن شکل می‌گیرد. مشتریان، تأمین‌کنندگان، پیمانکاران، مشاوران، دانشگاه‌ها، نهادهای تخصصی، دستگاه‌های نظارتی و سایر بازیگران صنعت، هر یک می‌توانند بخشی از دانش موردنیاز سازمان را در اختیار داشته باشند. مشتری ممکن است بهتر از هر واحد داخلی بداند که یک محصول یا خدمت در عمل چه مشکلاتی دارد. پیمانکار ممکن است تجربه‌ای درباره اجرای یک پروژه داشته باشد که هیچ‌گاه در اسناد سازمان ثبت نشده است. یک مشاور می‌تواند الگوهایی را مشاهده کرده باشد که در داخل سازمان قابل مشاهده نیست و یک مرکز پژوهشی ممکن است دانش یا فناوری جدیدی را ارائه کند که می‌تواند مسیر آینده سازمان را تحت تأثیر قرار دهد.

از این منظر، مرزهای دانش سازمان الزاماً با مرزهای رسمی و ساختاری آن یکسان نیست. سازمانی که مدیریت دانش را صرفاً به کارکنان، اسناد و سامانه‌های داخلی محدود کند، ممکن است بخش قابل توجهی از دانش موردنیاز خود برای یادگیری، حل مسئله، نوآوری و تصمیم‌گیری را نادیده بگیرد. مدیریت دانش در رویکردی بالغ‌تر باید بتواند علاوه بر شناخت دانش موجود در سازمان، دانش موردنیاز را در محیط پیرامونی نیز شناسایی و سازوکارهایی برای دریافت، ارزیابی و استفاده از آن ایجاد کند.

دانش ذی‌نفعان بیرونی چیست؟

دانش ذی‌نفعان بیرونی را می‌توان مجموعه‌ای از اطلاعات، تجربیات، دیدگاه‌ها، نیازها، انتظارات، راهکارها و آموخته‌هایی دانست که خارج از ساختار رسمی سازمان ایجاد یا نگهداری می‌شوند و می‌توانند بر عملکرد، تصمیم‌گیری و یادگیری سازمان اثرگذار باشند. این دانش ممکن است به شکل آشکار در گزارش‌های فنی، مطالعات بازار، نتایج نظرسنجی‌ها، گزارش‌های مشاوران، استانداردها و تحقیقات دانشگاهی وجود داشته باشد یا به شکل دانش پنهان در تجربه و قضاوت افراد و گروه‌های بیرونی قرار گرفته باشد.

برای مثال، مشتری ممکن است در طول چند سال استفاده از یک محصول، روش خاصی برای حل یک مشکل پیدا کرده باشد که حتی تیم طراحی محصول از آن اطلاع ندارد. یک پیمانکار ممکن است در اجرای پروژه‌های متعدد با یک ریسک مشخص مواجه شده و راهکاری برای مدیریت آن پیدا کرده باشد. یک مشاور نیز ممکن است به دلیل فعالیت در چند سازمان، تجربه مقایسه‌ای ارزشمندی داشته باشد. چنین دانشی معمولاً در قالب یک سند آماده در اختیار سازمان قرار نمی‌گیرد و باید از طریق تعامل، گفت‌وگو، مشاهده و تحلیل استخراج شود. بنابراین، مدیریت دانش ذی‌نفعان بیرونی صرفاً به معنای جمع‌آوری اطلاعات از محیط خارج نیست.

موضوع اصلی، ایجاد سازوکاری است که سازمان بتواند دانش ارزشمند موجود در تعاملات بیرونی را شناسایی کند، اعتبار آن را بسنجد، آن را به دانش قابل استفاده تبدیل کند و در نهایت در فرایندهای سازمانی به کار گیرد.

سازمان از چه کسانی می‌تواند یاد بگیرد؟

تقریباً هر ذی‌نفع بیرونی می‌تواند حامل بخشی از دانش موردنیاز سازمان باشد؛ البته نوع و ارزش این دانش برای هر سازمان متفاوت است. مشتریان یکی از مهم‌ترین منابع دانش بیرونی هستند. نیازهای بیان‌شده و حتی بیان‌نشده مشتریان، شکایت‌ها، پیشنهادات، الگوهای استفاده از محصولات و خدمات و دلایل رضایت یا نارضایتی آن‌ها می‌تواند اطلاعات ارزشمندی برای بهبود فرایندها و محصولات فراهم کند. در بسیاری از موارد، مشتری مسئله‌ای را مشاهده می‌کند که کارکنان سازمان به دلیل قرار گرفتن در داخل فرایند قادر به دیدن آن نیستند.

تأمین‌کنندگان و پیمانکاران نیز می‌توانند منبع مهمی از دانش فنی و اجرایی باشند. این گروه‌ها معمولاً در پروژه‌ها و سازمان‌های مختلف فعالیت کرده‌اند و ممکن است تجربیاتی درباره تجهیزات، فناوری‌ها، روش‌های اجرا، ریسک‌ها و راهکارهای حل مسئله داشته باشند که برای سازمان ارزشمند است. اگر ارتباط با این گروه‌ها صرفاً به مبادله قرارداد و پیگیری تعهدات محدود شود، بخش قابل توجهی از این دانش از دست خواهد رفت.

سازمان از چه کسانی می‌تواند یاد بگیرد؟

مشاوران، متخصصان، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی نیز می‌توانند منابع دیگری برای دریافت دانش باشند. مشاوران معمولاً به دلیل تجربه فعالیت در سازمان‌های مختلف، امکان مشاهده الگوهای مشترک و مقایسه تجربه‌ها را دارند. دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی نیز می‌توانند سازمان را با یافته‌های علمی، فناوری‌های جدید و روش‌های نوین آشنا کنند. همچنین انجمن‌های حرفه‌ای، نهادهای تخصصی و سایر بازیگران صنعت می‌توانند اطلاعات ارزشمندی درباره روندهای فناوری، تغییرات محیط کسب‌وکار، استانداردها و تحولات آینده در اختیار سازمان قرار دهند.

از تعامل با ذی‌نفعان تا یادگیری سازمانی

یکی از نکات مهم این است که صرف تعامل با ذی‌نفعان به معنای یادگیری سازمانی نیست. ممکن است یک سازمان سالانه هزاران شکایت مشتری دریافت کند، اما هیچ‌گاه الگوهای موجود در این شکایت‌ها را تحلیل نکند. ممکن است جلسات متعددی با پیمانکاران برگزار شود، اما تجربیات حاصل از این جلسات پس از پایان پروژه از بین برود. همچنین ممکن است سازمان گزارش‌های متعددی از مشاوران دریافت کند، اما این گزارش‌ها پس از پایان پروژه در بایگانی قرار گیرند و دیگر مورد استفاده قرار نگیرند.

مدیریت دانش باید این فاصله میان «تعامل» و «یادگیری» را کاهش دهد. هر تعامل مهم با ذی‌نفعان می‌تواند یک نقطه تولید یا دریافت دانش باشد. جلسه با مشتری، بررسی شکایت، ارزیابی پیمانکار، پایان یک پروژه، مذاکره فنی، نشست با یک دانشگاه یا حتی گفت‌وگوی یک کارشناس با متخصص بیرونی، می‌تواند حاوی دانشی باشد که ارزش استخراج و استفاده مجدد دارد.

در اینجا نقش مدیریت دانش آن است که این نقاط را شناسایی و برای آن‌ها سازوکار مناسبی ایجاد کند. برای مثال، می‌توان پس از پروژه‌های مهم با پیمانکاران و مشاوران، جلسات بازنگری برگزار کرد و علاوه بر بررسی عملکرد پروژه، درباره چالش‌ها، تصمیمات کلیدی، خطاها و راهکارهای موفق گفت‌وگو کرد. همچنین می‌توان از طریق مصاحبه، داستان‌سرایی، گروه‌های قانونی و سایر روش‌های استخراج دانش، تجربه ذی‌نفعان را از حالت پراکنده خارج و به دانشی تبدیل کرد که سازمان بتواند در آینده از آن استفاده کند.

یکی از اشتباهات رایج در مدیریت دانش ذی‌نفعان، یکسان دانستن داده با دانش است. برای مثال، ثبت اینکه «۲۰ مشتری از یک ویژگی محصول ناراضی بوده‌اند» یک داده است. اما زمانی که سازمان بررسی می‌کند این نارضایتی چرا ایجاد شده، در چه شرایطی بیشتر رخ داده، مشتریان چگونه با آن مواجه شده‌اند و چه راهکاری می‌تواند از تکرار آن جلوگیری کند که

از سطح داده فراتر رفته و به سمت تولید دانش حرکت کرده است. این موضوع در مورد پیشنهادهای مشتریان و کارکنان، گزارش‌های پیمانکاران و حتی مطالعات بازار نیز صدق می‌کند. ارزش واقعی زمانی ایجاد می‌شود که سازمان بتواند از میان حجم زیادی از اطلاعات، مسئله، الگو، علت، تجربه و راهکار را شناسایی کند. بنابراین، مدیریت دانش باید به جای تمرکز صرف بر جمع‌آوری اطلاعات، بر تبدیل اطلاعات پراکنده به دانش قابل استفاده تمرکز داشته باشد. در این مسیر، فناوری می‌تواند نقش مهمی ایفا کند، اما فناوری به‌تنهایی کافی نیست. لازم است فرایندها، نقش‌ها و مسئولیت‌ها نیز مشخص باشند تا روشن شود چه کسی دانش را دریافت می‌کند، چه کسی آن را ارزیابی می‌کند، چگونه اعتبار آن بررسی می‌شود و در نهایت چه کسی مسئول تبدیل آن به اقدام سازمانی است.

نقش هوش مصنوعی در مدیریت دانش ذی‌نفعان

ورود هوش مصنوعی می‌تواند ظرفیت سازمان برای استفاده از دانش ذی‌نفعان را افزایش دهد. سازمان‌ها معمولاً حجم زیادی از اطلاعات بیرونی را در اختیار دارند؛ از نظرات مشتریان و تیکت‌های پشتیبانی گرفته تا ایمیل‌ها، صورت‌جلسات، گزارش‌های پیمانکاران، پیشنهادهای مطالعات بازار و اسناد تخصصی. تحلیل این حجم از اطلاعات با روش‌های سنتی زمان‌بر است و ممکن است الگوهای مهمی در میان آن‌ها پنهان بماند.

هوش مصنوعی می‌تواند در دسته‌بندی و تحلیل این اطلاعات، شناسایی موضوعات پرتکرار، استخراج نکات کلیدی، خلاصه‌سازی، کشف ارتباط میان موضوعات و شناسایی الگوهای جدید به سازمان کمک کند.

برای مثال، می‌توان مجموعه‌ای از شکایت‌های مشتریان را تحلیل کرد تا مشخص شود چه مسائل و مشکلاتی بیشتر تکرار شده‌اند یا در گزارش‌های متعدد پیمانکاران بررسی کرد که چه ریسک‌هایی در پروژه‌های مختلف تکرار شده است. با این حال، استفاده از هوش مصنوعی نباید به معنای پذیرش خودکار خروجی آن به‌عنوان دانش معتبر باشد. منبع اطلاعات، زمینه شکل‌گیری آن، میزان اعتبار، تفاوت دیدگاه‌ها و پیامدهای احتمالی استفاده از یک نتیجه باید توسط افراد متخصص بررسی شود. در واقع، ترکیب هوش مصنوعی و مدیریت دانش می‌تواند یک چرخه یادگیری جدید ایجاد کند که در آن سازمان اطلاعات و تجربیات ذی‌نفعان را دریافت می‌کند، هوش مصنوعی به تحلیل و کشف الگوها کمک می‌کند و انسان با استفاده از تجربه و قضاوت خود، یافته‌ها را اعتبارسنجی و به دانش قابل استفاده تبدیل می‌کند.

چالش‌های مدیریت دانش ذی‌نفعان بیرونی

مدیریت دانش ذی‌نفعان بیرونی البته بدون چالش نیست. نخستین مسئله، اعتبار دانش دریافت‌شده است. هر اطلاعاتی که از بیرون سازمان دریافت می‌شود الزاماً صحیح، کامل یا قابل تعمیم نیست. سازمان باید بتواند میان یک تجربه شخصی، یک ادعای تجاری، یک یافته علمی و یک تجربه اثبات‌شده تفاوت قائل شود.

مسئله دیگر، توجه به زمینه و بافت دانش است. یک راهکار ممکن است در یک سازمان یا صنعت موفق بوده باشد، اما در شرایط دیگری نتیجه مشابهی ایجاد نکند. بنابراین، انتقال دانش از ذی‌نفعان بیرونی بدون توجه به شرایطی که آن دانش در آن شکل گرفته است، می‌تواند حتی به تصمیم‌های نامناسب منجر شود.

محرمانگی، مالکیت اطلاعات و تمایل ذی‌نفعان به اشتراک دانش نیز از دیگر چالش‌ها هستند. سازمان باید مشخص کند چه اطلاعاتی قابل دریافت و ذخیره‌سازی است و چه اطلاعاتی به دلیل ماهیت محرمانه یا حقوق مالکیت نمی‌تواند وارد چرخه دانش سازمان شود. علاوه بر این، باید میان سازمان و ذی‌نفعان اعتماد کافی ایجاد شود تا افراد و گروه‌ها انگیزه‌ای برای به اشتراک گذاشتن تجربه و دانش خود داشته باشند. با این حال، شاید مهم‌ترین چالش، تبدیل دانش دریافت‌شده به اقدام باشد. اگر دانش ذی‌نفعان تنها در گزارش‌ها، جلسات یا سامانه‌ها باقی بماند و وارد فرایندهای تصمیم‌گیری و بهبود نشود، ارزش واقعی آن محقق نخواهد شد.

این موضوع در نهایت ما را به تغییر نگاه نسبت به مرزهای مدیریت دانش می‌رساند. سازمان را نباید یک جزیره دانش در نظر گرفت که دانش در داخل آن تولید و مصرف می‌شود. سازمان در تعامل دائمی با محیط پیرامون خود قرار دارد و بخشی از یادگیری آن در همین تعاملات شکل می‌گیرد.

در چنین رویکردی، مدیریت دانش باید علاوه بر ایجاد سازوکارهای داخلی، شبکه دانش

برای مثال، می‌توان مجموعه‌ای از شکایت‌های مشتریان را تحلیل کرد تا مشخص شود چه مسائل و مشکلاتی بیشتر تکرار شده‌اند یا در گزارش‌های متعدد پیمانکاران بررسی کرد که چه ریسک‌هایی در پروژه‌های مختلف تکرار شده است. با این حال، استفاده از هوش مصنوعی نباید به معنای پذیرش خودکار خروجی آن به‌عنوان دانش معتبر باشد. منبع اطلاعات، زمینه شکل‌گیری آن، میزان اعتبار، تفاوت دیدگاه‌ها و پیامدهای احتمالی استفاده از یک نتیجه باید توسط افراد متخصص بررسی شود. در واقع، ترکیب هوش مصنوعی و مدیریت دانش می‌تواند یک چرخه یادگیری جدید ایجاد کند که در آن سازمان اطلاعات و تجربیات ذی‌نفعان را دریافت می‌کند، هوش مصنوعی به تحلیل و کشف الگوها کمک می‌کند و انسان با استفاده از تجربه و قضاوت خود، یافته‌ها را اعتبارسنجی و به دانش قابل استفاده تبدیل می‌کند.

چالش‌های مدیریت دانش ذی‌نفعان بیرونی

مدیریت دانش ذی‌نفعان بیرونی البته بدون چالش نیست. نخستین مسئله، اعتبار دانش دریافت‌شده است. هر اطلاعاتی که از بیرون سازمان دریافت می‌شود الزاماً صحیح، کامل یا قابل تعمیم نیست. سازمان باید بتواند میان یک تجربه شخصی، یک ادعای تجاری، یک یافته علمی و یک تجربه اثبات‌شده تفاوت قائل شود.

مسئله دیگر، توجه به زمینه و بافت دانش است. یک راهکار ممکن است در یک سازمان یا صنعت موفق بوده باشد، اما در شرایط دیگری نتیجه مشابهی ایجاد نکند. بنابراین، انتقال دانش از ذی‌نفعان بیرونی بدون توجه به شرایطی که آن دانش در آن شکل گرفته است، می‌تواند حتی به تصمیم‌های نامناسب منجر شود.

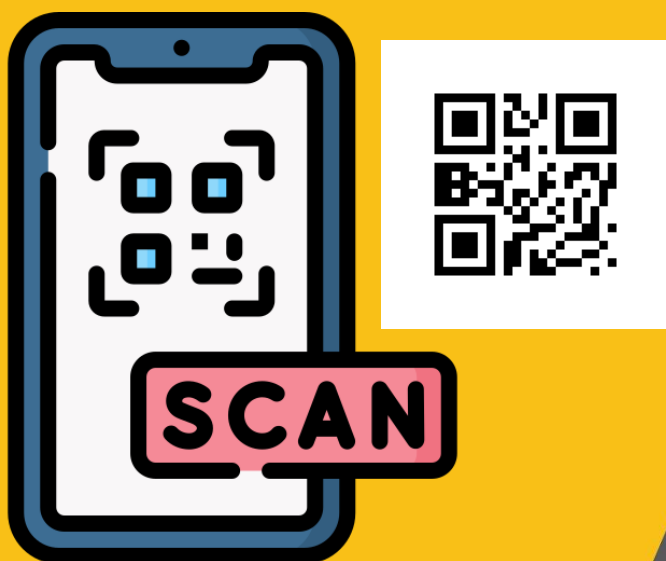
محرمانگی، مالکیت اطلاعات و تمایل ذی‌نفعان به اشتراک دانش نیز از دیگر چالش‌ها هستند. سازمان باید مشخص کند چه اطلاعاتی قابل دریافت و ذخیره‌سازی است و چه اطلاعاتی به دلیل ماهیت محرمانه یا حقوق مالکیت نمی‌تواند وارد چرخه دانش سازمان شود. علاوه بر این، باید میان سازمان و ذی‌نفعان اعتماد کافی ایجاد شود تا افراد و گروه‌ها انگیزه‌ای برای به اشتراک گذاشتن تجربه و دانش خود داشته باشند. با این حال، شاید مهم‌ترین چالش، تبدیل دانش دریافت‌شده به اقدام باشد. اگر دانش ذی‌نفعان تنها در گزارش‌ها، جلسات یا سامانه‌ها باقی بماند و وارد فرایندهای تصمیم‌گیری و بهبود نشود، ارزش واقعی آن محقق نخواهد شد.

این موضوع در نهایت ما را به تغییر نگاه نسبت به مرزهای مدیریت دانش می‌رساند. سازمان را نباید یک جزیره دانش در نظر گرفت که دانش در داخل آن تولید و مصرف می‌شود. سازمان در تعامل دائمی با محیط پیرامون خود قرار دارد و بخشی از یادگیری آن در همین تعاملات شکل می‌گیرد.

در چنین رویکردی، مدیریت دانش باید علاوه بر ایجاد سازوکارهای داخلی، شبکه دانش پیرامون سازمان را نیز شناسایی کند. باید مشخص شود سازمان برای حل مسائل و دستیابی به اهداف خود به چه دانشی نیاز دارد، این دانش در کجا و نزد چه کسانی وجود دارد، چگونه می‌توان به آن دسترسی پیدا کرد و چگونه می‌توان آن را پس از دریافت، اعتبارسنجی و در سازمان به کار گرفت.

این تغییر نگاه می‌تواند مفهوم «ذی‌نفع» را نیز تغییر دهد. ذی‌نفع دیگر صرفاً فرد یا گروهی نیست که سازمان باید نیازها و انتظارات او را مدیریت کند؛ بلکه می‌تواند بخشی از شبکه یادگیری سازمان باشد. مشتری می‌تواند معلم سازمان باشد، پیمانکار می‌تواند منبع تجربه باشد، دانشگاه می‌تواند منبع دانش جدید باشد و یک انجمن حرفه‌ای می‌تواند پنجره‌ای برای مشاهده تحولات آینده صنعت ایجاد کند.

مجله مدیریت دانش و نوآوری دانا

DanaKM.com

DanaKMG

DanaKMG

DANA KM Consulting Group

۰۲۱-۸۸۱۹۵۱۹۳

تهران، بزرگراه حقانی، نرسیده به چهارراه جهان کودک، پلاک ۴۰، طبقه سوم

